

Martin Buber

Israel Baalschems
legender

Stockholm

P. A. Norstedt & Söners

Förlag

ISRAEL BAALSCHEMS LEGENDER

Judiska Litteratursamfundets
Skriftserie
III

ISRAEL BAALSCHEMS LEGENDER

AV

MARTIN BUBER

STOCKHOLM

P. A. Norstedt & Söners
Förlag

ISRAEL BAALSCHEMS LEGENDER

MED INLEDNING OM DEN
JUDISKA MYSTIKEN

av

Martin Buber

Översättning av Anna Troili-Petersson

STOCKHOLM

P. A. Norstedt & Söners
Förlag

STOCKHOLM 1922

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

220849

INLEDNING

DEN JUDISKA MYSTIKEN.

Rabbi Nachman från Bratzlaw, som föddes 1772 och dog 1810, är måhända den siste judiske mystikern. Han står vid slutet av en oavbruten tradition, vars begynnelse vi ej känna. Man har länge sökt förneka densamma; numera kan man ej längre betvivla dess äkthet. Det har påvisats, att den judiska traditionen uppblandats med element av persiskt, därpå av sengrekiskt och slutligen albigensiskt ursprung. Den har likväl bibehållit sin egen källåders kraft och kunnat upptaga alla tillflöden utan att betvingas därav. Visserligen böra vi ej längre betrakta den som dess gamla mästare och lärjungar gjorde: såsom »Kabbala», det vill säga som ett fortplantande av läran från mun till mun i den meningen, att varje släktled mottager den som en allt mera omfattande och rikare uppenbarelse och tolkning, tills i tidens fullbordan hela sanningen förkunnas; dock måste vi erkänna dess enhetlighet, dess egenhet och starka samband med det folks levnadssätt och öde, hos vilket den växte fram. Den judiska mystiken må förefalla ganska ojämn, ofta oklar, stundom obetydlig, om vi

mäta den med Eckhart, Plotinos och Laotse; den skulle ej kunna dölja sina brister, om man ville jämföra den med Upanishaderna. Men den förblir en underbar blomma på ett uråldrigt träd, vars färg verkar nästan alltför bjärt och doften alltför stark, och den är likvisst en den inre själsvishetens och den samlade extasens sällsynta växt.

Den mystiska läggningen är sedan urminnes tider egen för judarna, och dess yttringar böra ej, som vanligen sker, uppfattas såsom en tidtals uppträdande, medveten reaktion mot förståndsherraväldet. Hos juden förefinnes en betydelsefull egendomlighet, som under årtusenden knappast torde ha förändrats, nämligen att ytterligheterna hos honom uppblomma jämte varandra lättare och häftigare än hos någon annan människa. Därför händer det, att mitt i en osägligt begränsad tillvaro, ja just ur begränsningen, det ändlösa plötsligt bryter fram med en våldsamt, som intet kan hejda, och överväldigar hans motståndslöst hängivna själ. För denna det ofattligas makt i avskild stillhet må Elias gudsvision vara en sinnbild.

Något annat, mera väsentligt kommer till. Om varje själ danar sin naturliga substans av de starka, värdebetonade bilder, som hon uppfångat med sinnena och fattat med känslan, så tycks judens själ vara fattig på denna naturliga substans. Ojämförligt mer motoriskt än sensoriskt anlagd som han är, reagerar han också i sitt innersta, andliga liv mycket intensivare än han emotta-

ger. Han gestaltar intrycken mer till ordtankar, begrepp, än till bildtankar, föreställningar. Oändligt främmande för de av subjektet oberoende tingen i och för sig själva och med förståelse för tingen endast för så vitt de äro underkastade subjektets funktioner (till och med enligt Spinoza kan naturen fattas more geometrico), lever juden mindre i en absolut verklighet än i de växlande relationerna tingen emellan. Han har i högsta grad känsla för de allmänna och uppenbara, för de hemliga och speciella relationerna mellan kosmos och psyke och kan fastslå dem i matematiska formler och logiska definitioner eller utsända dem på evighetens hav i rytmer och melodier. Men han har föga känsla för hela verkligheten hos ett träd, en fågel, en människa, som i sig innesluter en absolut, outtömligt rik, säreget beskaffad tillvaro. Och mycket sällan förmår han skapande framställa ting, föremål och gestalter synbart, fattbart eller kännbart. Och så förlöper också hans eget liv mer i växelverkan med världen än i livets väsentlighet; han ägnar sig åt det nyttiga, om han har en trång själ, han offrar sig för en idé, om hans själ är vid; aldrig eller nästan aldrig lever han med tingen, vårdar och främjar dem i ro, kärleksfull mot världen och trygg i sitt eget bestånd. Det finns dock ett element, som på sätt och vis ersätter allt detta och giver judens själ en kärna, en säkerhet, en substans, visserligen ingen sensorisk,

objektiv, utan en motorisk, subjektiv. Det är hans patos. Jag kan ej analysera det, ej heller sammanfatta det i en definition. Det är en medfödd begåvning, som en gång uppstått hos folkstammen tillika med alla andra egenskaper på grund av dess vistelseorter och öden. Vill man ytterligare omskriva detta, så kan man måhända beteckna det som viljan till det omöjliga. Det breder ut armarna för att fånga det ändlösa. Det innebär en rent av ouppfyllbar fordran, liksom Moses och profeternas patos fordran på absolut rättfärdighet, liksom Jesu och Pauli patos fordran på absolut kärlek; eller en alldeles oupphinnelig avsikt, såsom Spinozas patos avsikten att formulera varat; eller en helt enkelt ouppfyllbar trängtan, liksom Philons och Kabbalas patos trängtan efter den förening med Gud, som i Sohar kallas »Sivvug». Sålunda förlöses den själ, som ej kan finna fäste i de verkliga tingen, från sin tomhet och ofruktbarhet genom att slå rot i det omöjliga.

Härrör alltså den judiska mystikens kraft från en ursprunglig egenskap hos det folk, som alstrat den, så har dessutom detta folks öde satt sin prägel därpå. Judarnas kringirrande liv och martyrium har oupphörligt försatt deras själar i den yttersta förtvivlans svängningar, varigenom extasens blixtnått så lätt tändes. Men å andra sidan har detta hindrat dem att skapa rena uttryck för extasen och frestat dem att förblanda det

nödvändiga, upplevda med det överflödiga, påklistrade och att bli talträngda om främmande ting, när det, som ligger dem närmast, förstummas av smärta. Sålunda ha skrifter tillkommit, sådana som »Sohar», Boken om Glansen, vilka på en gång äro både hänförande och avskyvärda. Mitt ibland råa antropomorfismer, som ej bli drägligare genom den allegoriska tolkningen, mitt ibland torra och färglösa spekulationer, som stappla fram på ett oklart, motsträvt språk, framskymta åter och åter glimtar ur tysta själsdjup och uppenbarelser om de innersta hemligheterna. Det patetiska nedsjunker ofta nog till retorik; för detta slags syndafall ha judarna alltid varit utsatta, icke endast de medelmåttiga. Men ständigt frigör sig åter detta patos, renare och starkare än förut. Starkast när det varskar faran, som hotar från ordet. Det meddelar sig, emedan det ej kan annat, men känner dock det otillräckliga i allt meddelande, känner det utsägliga i upplevelsen och glöder av ångest att skändas av sitt eget tal. »Kom och skåda!» heter det i Sohar. »Tänkandet är början till allt som är; men såsom sådant är det slutet inom sig själv och okänt . . . Det verkliga tänkandet är förbundet med Intet och frigör sig ej därifrån.» När en främmande åldring förkunnar energiens oförstörbarhet för lärjungarna till Simon ben Jochai, enligt legenden Kabbalas förste mästare — »intet faller i det tomma, ej ens orden och människornas röster; allt har sin plats och

sin bestämmelse» —, då rygga de tillbaka, men de frukta ej för sig själva utan för honom, som talat; de säga till honom: »O gubbe, vad har du gjort? Hade det ej varit bättre att bevara tystnaden? Ty nu föres du bort utan segel och mast på ett ändlöst hav. Vilde du stiga uppåt, kunde du ej mer, och sjunker du nedåt, finner du en bottenlös avgrund.»

På Talmuds tid var den mystiska läran ännu en hemlighet, som man blott fick anförtro en »konstens mästare, kunnig i viskande», och om esséerna veta vi genom Josephus, hur omsorgsfullt de skyddade mysteriet och de hemliga skrifter, som av dem ansågos uråldriga. Först senare ingriper läran på sekternas och det personliga meddelandets område. Den äldsta oss bevarade skriften, den pytagoriserande »Boken om skapelsen», har sannolikt tillkommit mellan sjunde och tionde århundradena, och »Sohar» härrör — åtminstone i dess nuvarande form — från slutet av trettonde århundradet; mellan dem båda infaller tiden för Kab-balas egentliga utveckling. Men ännu länge inskränker sig studiet därav till trånga kretsar, även om de sträcka sig över Frankrike, Spanien, Italien, Tyskland och ända till Egypten och Palestina. Hela denna tid förblir också läran främmande för livet; den är teori i nyplatonisk mening, gudsbetraktelse, och begär intet av den mänskliga tillvarons verklighet; den ford-rar ej efterlevnad, den har ingen känning med hand-

landet. Valets rike, som betydde allt för den senare judiska mystiken, chassidismen, är ingen omedelbart levande verklighet för läran, som är utommänsklig och blott i betraktelsen över extasen berör själslig realitet. Den är en motsats till två andra makter inom judendomen, den hårda, mot allt personligt liv fientliga, om »lagen» nitälskande stränga rättrogheten och den av Aristoteles påverkade, naturfrämmande rationalismen. Men den uppställer intet eget etos vare sig mot den ena eller den andra riktningen, och därför intränger ej dess anda i folket.

Först under denna epoks senare skede uppenbara sig nya krafter. Judarnas fördrivande från Spanien gav Kabbala det stora messianska draget. Det enda energiska försöket av de kringspridda flyktingarna att i exilen grunda ett kulturskapande samhälle och ett andligt centrum hade ändat i spillror och förtvivlan. Den gamla avgrunden öppnade sig på nytt, och därur reste sig, nu som alltid, den gamla drömmen om förlossning, hög och bjudande som aldrig förr sedan romarnas dagar. Längtan brinner: det absoluta *måste* bli verklighet. Även judarnas messianism hade alltid varit en yttring av viljan till det omöjliga. Kabbala kunde ej utestänga densamma. Hon kallade Guds rike på jorden »fulländningens värld». Hon upptog i sig folkets innerlighet. Och när hon så gjorde, drog hon in i folket liksom Messias själv i sin stad.

Det nya tidsskede i den judiska mystiken, som började vid mitten av sextonde århundradet och som förkunnar, att den enskildes etiskt extatiska handling medverkar vid förlossningen, inledes av Isaak Lurja. Han som hundra år före Locke lärde, att allt varande består av substans och fenomen, och att intet objektivt vetande gives, anslöt sig nästan helt och hållet i sina tankar om världens emanation från Gud och de demiurgiska mellanformerna till den äldre Kabbala; men i sin framställning om det omedelbara inflytande på Gud och världsförlossningen, som människosjälén har, när hon luttras och fullkomnas, ger han de gamla visdomslärorna ny form och ny betydelse.

Redan i Talmud säges det, att Messias skall komma, när alla själar inträtt i det kroppsliga livet. Medeltidens kabbalister trodde sig kunna se, om själen hos en människa, som stod framför dem, stigit ned i henne från de oföddas värld eller mitt under sin vandring ingått i henne. Sohar och den yngre Kabbala utformade den lära, som vi finna slutgiltigt avfattad hos Lurja. Det givs enligt denna lära två former av metempsykos; kretsgången eller själavandringen, Gilgul, och överskyggandet eller befruktningen, Ibbur. Gilgul innebär, att själar stadda på färd, ingå i en människa i det ögonblick hon avlas eller födes. Men även en redan med själ begåvad människa kan i något ögonblick av sitt liv mottaga en eller flera själar, som förena sig

med hennes, om de äro besläktade med henne, d. v. s. uppstått ur samma utstrålning från urmänniskan. En död människas själ förbinder sig med en levande människas för att avsluta ett ofullbordat verk, som hon måst lämna vid sin död. En stor hädangången ande stiger med hela sin ljusstyrka eller med enstaka strålar ned till en ännu ej fullfärdig ande för att bo hos honom och bistå honom till fullkomning. Sålunda födes profetian. Eller också förena sig två ofullkomliga själar för att utfylla och luttra varandra. Kommer svaghet och hjälplöshet över endera själen, blir den andra hennes moder, bär henne i sitt sköte och när henne med sitt eget väsen. På alla dessa vägar fullbordas själarnas rening från urslammet och världens förlossning ur den första förvirringen. Är detta gjort, hava alla fullbordat vandringen, då först avbrytes tiden och gudsriket vidtager. Allra sist stiger Messias' själ in i livet. Genom honom gudomliggöres världen.

Det märkliga i Lurjas gärning ligger däri, att han ville göra denna världsprocess beroende av några enskilda människors hållning. Han förkunnade, att om de, som viga sig åt förlossningen, föra ett strängt regelbundet liv med reningsbad och vakor, i extatiska betraktelser och absolut kärlek till allt och alla, så skall detta luttra själarna som genom storm och förverkliga messiasriket.

Den grundkänsla, vars ideella yttring denna lära var, fann nära hundra år senare sitt elementära uttryck i den stora messianska rörelse, som bär Sabbatai Zewis namn. Denna rörelse var ett utslag av okända folkkrafter och en uppenbarelse om folksjälens förborgade verklighet. De skenbart omedelbara värdena, det ordnade livet och egendomen, blevo plötsligt tomma och betydelselösa, och mängden förmådde övergiva ägodelarna såsom onödig bråte och hålla fast vid livet blott med lätt hand, liksom man fasthåller en klädnad, som glider av den löpande och som han släpper och låter fara, om den hindrar honom för mycket, för att naken och fri skynda till målet. Den till synes av förnuftet regerade folkstammen förtärdes av nitälskan om budskapet.

Även detta uppsving följdes av ett bakslag, pinsammare och fruktansvärdare än något föregående. Och därefter förinnerligas messianismen åter. Späkningens egentliga tidsålder begynner. Tron att man genom mystiska övningar kan betvinga de högre världarna tränger allt djupare ned i folket. Omkring år 1700 når detta femtonhundratalets asketiska drag sin höjd i det heliga landet och utmynnar i död och elände. Men också de enskilda bereda sig genom hänsynslöst utarmande. I synnerhet i Polen mognar hos många viljan att försona sig själva och världen. Då inga enstaka späkningar kunna tillfredsställa dem, draga de ut på vandring, »i förbannelsen», som de kalla det,

emottaga ingenstädes mat eller dryck och vandra så, burna av sin vilja, tills med krafterna också livet slocknar och de nedfalla döda bland främlingar på främmande ort.

Dessa viljans martyrer äro förelöpare till den judiska mystikens sista och högsta utvecklingsstadium, chassidismen, som uppstod omkring mitten av 18:e århundradet och som på samma gång efterföljde och vederlade dem. Chassidismen är Kabbala omvandlad till etos. Chassid betyder den fromme; men chassidismen är ingen pietism. Den är fri från all sentimentalitet och känslösvall. Den flyttar allt som är hinsides över i detta livet, där det får råda och forma, såsom själen formar kroppen. Dess kärna är en i högsta måtto gudaingiven och i högsta måtto reell vägledning till extasen — tillvarons väsen och höjdpunkt. Men extasen är icke här som t. ex. i den tyska mystiken själens upplösning utan dess uppblomstring; icke den själ, som krymper samman eller flyter sönder, utan den själ, som fullkomnas, mynnar ut i det absoluta. Under askesen tvinar det andliga väsendet, Naschama, det slappnar, blir tömt och dunkelt; blott i glädje kan det växa och nå sin fullhet, tills det fritt från all brist mognar för det gudomliga. Aldrig har en lära med sådan kraft och sådan renhet hävdat att gudsfinnandet är avhängigt av självförlossningen.

Åter var det Polen, som visade sig nyskapande,

främst Ukrainas stäppfyllda slättland. I Polen fanns en stark judisk sammanslutning, som i den främmande föraktfulla omgivningen vunnit inre stadga, och för första gången sedan den spanska blomstringstiden utvecklade sig här ett eget liv i verk och värden, en torftig och bristfällig men självständig kultur. Om förutsättningarna för andlig verksamhet alltså i allmänhet förefunnos, så kunde dock en mystisk lära växa fram endast på Ukrainas mark. Här rådde efter kosackernas judemassakrer under Chmielnicki ett tillstånd av djupaste osäkerhet och förtvivlan, liknande det, vilket en gång efter fördrivningen från Spanien pånyttfödde Kabbala. Och dessutom var juden ej här som i det övriga Polen en stadsbo, som förtorkade i trånga rabbinska studier eller förfläckades i den köpsläende massans atmosfär, utan oftast en byinvånare, ensam och hänvisad till sig själv, begränsad i vetande men ursprunglig i tron och stark i sin dröm om Gud.

Chassidismens grundare var Israel från Miedzyborz, kallad »Baalschem», det är Guds undergörande namns mästare. Om honom och hans lärjungar utspann sig en färgrik och innerlig legend. Han var en enkel, sannfärdig man, outtömlig på innerlighet och ledande makt.

Baalschems lära ha vi kvar i mycket ofullständigt skick. Han skrev ej ned den själv; och ej heller muntligt meddelade han — som han en gång sade — mer än det, som kom honom att flöda över likt ett

alltför fullt käril. Bland lärjungarna tycks han ej funnit någon värdig att oförbehållsamt undfå hans tankar; en hans bön fortlever: »Herre, dig är veterligt och uppenbart, hur mycket vetande och kunnande som vilar hos mig, och det finns ingen människa, som jag skulle kunna meddela det åt.» Och av det, som han lärde, tycks det mesta blivit nedskrivet alldeles ofullständigt och ofta helt vanställt. Då han genomögnat en dylik skrift, lär han en gång hava utropat: »Här finns ej ett enda ord, som jag kan ha sagt.»

Likafullt är den verkliga meningen i hans grundlära omisskännlig.

Gud — så lär Baalschem — är varje tings väsen. Den som, oförvillad av skenet, ser tingens väsen, han ser Gud. Gud talar ej genom tingen, utan han tänker i tingen; och därför kan han fattas blott med själens innersta kraft. Är denna kraft frigjord, så är det människan givet att på varje plats och vid varje tid förena sig med Gud. Varje handling, som är helig i sig själv, den må förefalla en utanför stående aldrig så obetydlig och meningslös, är vägen till världens hjärta. I alla ting, även de skenbart fullkomligt döda, bo livets gnistor, som falla i den beredda själen. Vad vi kalla det onda är intet väsen, utan en brist; det är »Guds exil», det godas nedersta trappsteg, det godas tron; det är — på den äldre Kabbalas språk — det »skal», som omgiver och döljer tingens väsen.

Ingenting finnes, som är ont och ej värt kärlek. Ej ens människans drifter äro onda; »ju större en människa är, dess starkare är hennes drift»; men den rene och helige gör av driften »en vagn åt Gud», han befriar den från skalet och fulländar därigenom sin själ. Människan skall känna djupet av sina drifter och råda över dem. »Hon skall lära sig stolthet men ej vara stolt, känna vreden men ej vredgas. Människan kan spåka sig i fröjd. Hon kan blicka hur långt hon vill och ej sträcka sig utöver sina fyra alnar, lyssna till skämtsamt tal och sörja. På så sätt kan hon befinna sig här och hennes hjärta vara därovan; hon äter och glädjer sig i denna världen och njuter genom världen andens salighet.» Människans öde är blott ett uttryck för hennes själ; den, vars tankar röra sig kring orena ting, upplever vad orent är, den som försjunker i det heliga, upplever helgelsen. Människans tänkande är hennes vara; den som tänker på den högre världen, befinner sig i den. All yttre lag är blott ett steg till den inre; den enskildes yttersta mål är att själv bliva lag. Egentligen är den högre världen intet yttre utan inre; den är »tankens värld».

Är alltså människans liv på varje punkt och i varje sin verksamhet tillgängligt för det absoluta, så skall hon också leva i helighet. Varje morgon är en ny kallelse. »Må hon stiga upp skyndsamt och med iver från sin sömn, ty hon är helgad och vorden en ny

människa och är värdig att skapa och är lik Gud, som skapar världarna.» På alla vägar finner människan Gud, och alla vägar leda till föreningen. Men den renaste och fullkomligaste är bönen väg. Den som beder brinnande, genom hans strupe talar Gud själv det inre ordet. Detta är upplevelsen; det yttre ordet är blott dess klädnad. »Liksom av brinnande ved blott röken stiger uppåt, men de tyngre delarna häfta vid marken och bliva till aska, så höjer sig ur bönen endast viljan och innerligheten, men de yttre orden falna till aska.» Ju renare innerlighet, ju starkare intentionskraft, Kavvana, desto mera obetingad är föreningen. Det är en stor nåd av Gud, att människan ännu är kvar i livet efter bönen, ty enligt naturens ordning skulle hon dö, emedan hon begravt sin kraft och nedlagt den i sin bön, driven av den Kavvana, som bor i henne. . . Må hon tänka, innan hon beder, att hon är beredd att dö för Kavvanas skull.» Men bönen skall ej ske under smärta och botövningar utan i stor fröjd. Endast fröjd är sann gudstjänst.

Baalschems lära vann snart insteg hos folket, som visserligen ej var vuxet dess idé, men som medryckt undfick dess gudskänsla. Judafolkets fromhet hade alltid haft en dragning åt det mystiskt omedelbara; den upptog det nya budskapet som ett upphöjt uttryck för sig själv. Förkunnelsen om glädjen i Gud efter ett

årtusende av glädjelöst, glädjefientligt lagherravälde verkade som en befrielse. Därtill kom, att folket hittills alltid betraktat sig som motsats till en alldeles ofruktbar, verklighetsfrämmande, overksam men aldrig ifrågasatt »andlig aristokrati» av talmudlärde. Nu blev det med ens befriat från denna motsättning och fotat på sitt eget värde. Nu fick det höra, att ej vetande avgör en människas värde utan hennes själs renhet och helighet, d. v. s. hennes närhet till Gud. Den nya läran kom som en uppenbarelse om det man förut ej vågat ana. Den upptogs som en uppenbarelse.

Naturligtvis förklarade ortodoxien krig mot chassidismen, det nya kätteriet, och förde det med alla medel, bannlysning, synagogstängning och bokbränning, fängslande och offentlig misshandel av ledarna, och drog sig ej ens för angivelser hos regeringen. Likväl kunde det religiösa förstelnandet ej hålla stånd mot den religiösa förnyelsen. En farligare motståndare härtill uppstod senare i haskala, den judiska upplysningsrörelsen, som uppträdde i vetandets, civilisationens och Europas namn mot »vidskepelsen». Men ej heller denna riktning, som sökte vederlägga folkets gudslängtan, hade förmått avtvinga den rörelse, som stillade denna längtan, en fotsbredd mark, om icke inom själva chassidismen en upplösning begynt, som ledde till den urartning, vari den nu sjunkit ned. Dess första orsak

var, att chassidismen även utåt fordrade det omöjliga: att den av folket begärde en själslig intensitet och samling, som det icke ägde. Den skänkte förlösnung, men till ett pris, som folket ej kunde betala. Som brygga till Gud påvisade den en blickens renhet och klarhet, en spänning och koncentration av det andliga livet, som alltid endast få äro mäktiga; men den talade till många. Så uppstod på grund av folkets själanöd ett stånd av medlare, som kallades zaddiker, d. v. s. rättfärdiga. Teorien om medlaren, som lever i båda världarna och är den föreningslänk mellan dem, varigenom bönen uppbäres och välsignelsen nedkallas, utvecklade sig allt frodigare och överskyggade slutligen varje annan lära. Zaddiken gjorde den chassidiska menigheten rikare på gudsvisshet men oändligt mycket fattigare på det enda värdefulla — det egna sökandet och strävandet. Därtill kommo växande yttre missbruk. Först blevo endast verkligt värdiga, mestadels Baalschems lärjungar och lärjungars lärjungar, upphöjda till zaddiker. Men då en zaddik av sin församling erhöll rikligt underhåll för att helt kunna ägna sig åt sin tjänst, trängde sig snart lägre personer till prästgället, och då de ej kunde erbjuda något annat, skaffade de sig ett slags rätt genom allehanda undergörande. Småningom uppstodo verkliga zaddikdynastier. Även om deras praktlystnad ibland ej saknade storhet, innästlade sig samtidigt ett bedrägeri och hyck-

leri, som stötte bort de mera renhjärtade, förnedrade de vankelmodiga och drog till sig den skumögda massan. På så sätt urartade chassidismen slutligen till andefattigt sektväsen.

OM CHASSIDERNAS LIV

HITLAHABUT: OM INNERLIGHETEN.

Hitlahabut är »brinnandet»: extasens kraft till innerlighet. Hon är nådens bågare och eviga nyckel. Ett flammande svärd vaktar vägen till livets träd. Det splittras, när det beröres av Hitlahabut. Hennes lätta hand är mäktigare än svärdet. För henne är vägen fri, och varje hinder viker för hennes hinderbefriade steg. Världen är ej mer hennes ställe: hon är världens ställe.

Hitlahabut uppenbarar för livet dess mening. Utan henne har ej heller himlen någon mening eller innebörd. »Om en människa fullgjort lagen och alla dess bud men icke förnummit hänryckningen och brinnandet; om hon dör och går hädan, upplåtes paradiset för henne; men emedan hon icke känt hänryckning i världen, erfar hon ej heller paradiset's hänryckning.»

Allestädes och alltid kan Hitlahabut uppenbara sig. Varje stund är hennes fotapall och varje gärning hennes tron. Intet kan hejda henne, intet pressa henne ned; intet kan värja sig mot hennes makt, som höjer all kropp till dess ande. Den i henne är, han är i heligheten. »Han förmår tala fåfängligt tal med läpparna,

tänkandet» — så nämnes den, som befinner sig i extasen. Han har frigjort sig från allt lidande och all tyngd. »Ljuva lidanden, jag möter eder med kärlek», säger en döende zaddik, och rabbi Sussja utropar förundrad, när han stuckit sin hand i elden, och den drar sig därur: »Hur grov har icke Sussjas kropp blivit, att den rädes för elden.» Extatikern bestämmer över sitt liv, och intet yttre skeende, som intränger i hans rike, förmår störa dess helgd. Det berättas att en zaddik sagt till sina lärjungar, när lärans heliga måltid drog ut ända till morgonen: »Vi hava ej skridit inom dagens gränser, utan dagen har skridit inom våra gränser, och vi behöva ej vika för den.»

I extasen uppgår i det närvarande allt förflutet och allt kommande. Tiden krymper samman, gränslinjen mellan evigheterna försvinner, endast ögonblicket lever, och ögonblicket är evigheten. I dess obrutna ljus synes allt som var och varder enkelt och samlat. Det är till, som hjärtats slag äro till, och blir uppenbart såsom dessa.

Den chassidiska legenden vet mycket att förtälja om de underbara, som erinrat sig sina föregående tillvarelseformer, som kunde iakttaga framtiden likt sina egna andedrag, som kunde skåda från jordens ena ända till den andra och förnimma alla växlingar, som försiggingo i världarna såsom något, vilket tilldrog sig i deras egen kropp. Allt detta har intet att skaffa med den

känsla, varigenom Hitlahabut övervinner rummets och tidens värld. Men däremot gives oss väl en antydan därom i tvenne naiva, varandra kompletterande anekdoter. Om en mästare förtäljes, att han i stunder av hänryckning måste se på sin klocka för att hålla sig kvar i denna världen; en annan måste taga glasögon på sig, när han ville betrakta de enstaka tingen, för att betvinga sitt inre seende, »ty annars såg han de skilda tingen i världen som ett».

Men det högsta tillstånd, som beskrives, är det när den hänryckte glider bort från sin egen extas. När en lärjunge en gång märkte och klandrade en zaddiks »kallnande», rättade en kamrat honom: »Det gives en mycket hög helighet; när man når därhän, lösgöres man från allt varande och kan ej längre bliva brinnande.» Så fulländas extasen, i det den upphäver sig själv.

Ibland yttrar den sig i en handling, som den helgar och fyller med helig mening. Dess renaste form, den i vilken hela kroppen tjänar den upprörda själen, skapar synliga syskon åt var och en av dess uppsprång och bugningar, låter det hänryckta sinnets samlade bild uppdyka ur rörelsens tusende vågor — det är dansen. Om en zaddiks dans berättas: hans fot var lätt som ett fyraårigt barns. »Och alla, som sågo hans heliga dans — det var icke en av dem, som ej fann vägen till sig själv, ty i allas hjärtan, deras som sågo honom, väckte han gråt och glädje, allt på en gång.» Eller

och Herrens ord hör han i sitt inre i samma stund; bedja viskande, och hjärtat ropar i hans bröst; sitta i människans gemenskap, och han vandrar med Gud: mitt ibland varelserna är han avskild från världen.» Så helgas var sak och var gärning. »När människan sluter sig till Gud, kan hon låta munnen tala, vad den tala vill, och örat höra, vad det höra vill, hon förbin- der dock varje ting med dess övre rot.»

Den makt, som försvagar och förbleker så mycket i människans liv, upprepar det, den är vanmäktig gentemot extasen, som tändes åter och återigen just av de allra regelbundnaste, enformigaste tilldragelser. Över en zaddik föll Hitlahabut var gång, när under läsan- det av Skriften de orden kommo »och Gud sade». En chassidisk vis, som förtalde detta för sina lärjungar, tillade: »Men också jag tror: när någon talar i sanning och någon lyssnar i sanning, då är ett ord tillfyllest att höja all världen och rena all världen.» Evtigt nytt är det allra vanligaste för den innerlige. En zaddik stod vid fönstret i första morgongryningen och utbrast bävande: »För en kort stund sedan var det ännu natt, och nu är det dag — Gud framkallar dagen!» Och han fylldes av ångest och bävan. Och han sade: »Varje skapad varelse har att blygas inför skaparen; vore han fullkomlig, såsom honom bestämt var, då skulle han förundra sig och väckas och hänföras över skapelsens pånyttfödelse var stund och vart ögonblick.»

Men intet plötsligt försjunkande i evigheten är Hitlahabut utan ett stigande mot det oändliga steg för steg. Finna Gud betyder att finna vägen, som intet slut har. Under bilden av denna väg sågo chassiderna »den tillkommande världen», som de aldrig nämnde ett hinsides. En from man såg en död mästare i drömmen. Denne berättade honom: Allt sedan dödens stund vandrade han var dag från värld till värld. Och den värld, som i går välvde sig som himmel ovan hans blickar, den är i dag jorden under hans fötter; och himlen i dag är i morgon jord. Och varje värld är renare och skönare och djupare än den, som förut var.

Änglarna vila i Gud, men de heliga andarna fortskrida i Gud. »Ängeln står stilla, men den helige är en vandrare. Därför är den helige förmer än ängeln.»

En sådan väg är extasen. När den tycks förete ett slut, räcka, uppnå, fatta något, då är detta blott ett slutgiltigt Nej, intet slutgiltigt Ja: den är slutet på bundenheten, avskakandet av de sista fjättrarna, den upplösning, som är fri från allt jordiskt. »När människan vandrar från kraft till kraft och ständigt uppåt och uppåt, tills hon når all läras och alla budords rot, Guds Jag, den enkla enheten och ändlösheten -- när hon står där, då sänka alla bud och lagar sina vingar, och de äro alla förintade. Ty förintad är driften, efter människan står ovanom den.»

»Ovanom naturen och ovanom tiden och ovanom

själen bemäktigar sig människans röst och kommer den att sjunga, vad den förnummit i höjderna; och rösten vet icke, vad den gör. En zaddik stod en gång i »de fruktansvärda dagarna» (nyår och försoningsdagen) och bad och sjöng nya melodier», undrens under, som han aldrig hört, och som ingen människas öra någonsin hört, och han visste alls icke, vilken sång han sjöng, ty han var bunden vid den övre världen».

Men extatikerns egentliga liv är ej bland människor. Det sägs om en mästare, att han levat som en främling efter Davids, konungens ord: en främling är jag i landen. »Som en man, den där kommer fjärran ifrån, från sin fädernestad. Han tänker ej på ära eller något välfärdens ting, blott däruppå tänker han, att vända hem till sin fädernestad. Intet kan binda honom, ty han vet: detta är främmande, och jag måste hem.» Mången går ut i ensamheten, ut på »vandringen». Rabbi Sussja plögade ströva omkring i skogarna och sjunga lovsånger med sådan glöd, »att man nästan sade om honom, att han var från vettet». En annan kunde man endast finna på vägar, i trädgårdar och lunder. När svärfadern förebrådde honom detta, svarade han med liknelsen om hönan, som kläckt gåsägg: »Och när hon såg sina ungar simma omkring på vattnet, sprang hon bestört fram och tillbaka för att söka hjälp åt de olyckliga; och förstod icke att däri bestod hela deras liv: att glida fram över vattnet.»

Likväl finns det djupare avskilda, vilkas Hitlahabut ännu icke i allt är fulländad. De bliva »ostadiga och flyktiga». De gå i »fångenskapen» för att bära exilen med Schechina. Det är en uråldrig föreställning i Kabbala, att Schechina, Guds gloria eller härlighet, irrar landsflyktig genom oändligheten, skild från sin »herre», och att hon först i förlossningens stund blir återförenad med honom. Så vandra dessa extatiker på jorden, boende i Guds-exilens tysta fjärran, det heliga allskeendets förtrogna, vetande om blodets brus i världens hjärta. Den på detta sätt avskilde är Guds vän, »liksom en främling är en annan främlings vän för deras gemensamma främlingskap på jorden». Honom vederfares ögonblick, då han ser Schechina i människoskepnad, ansikte mot ansikte, liksom den zaddik, som i det heliga landet såg henne »i skepnad av en kvinna, som gråter och klagar över sin ungdoms make».

Men ej blott i dunkla syner, och ej blott under vandringens tystnad meddelar sig Gud åt den för honom brinnande, utan ur alla jordens ting blickar hans öga in i den sökandes, och varje väsen är den frukt, i vilken han ter sig för den längtande själen. Obeslöjat är varat i den heliges hand. »Den som mycket åtrår en kvinna och betraktar hennes brokiga klädnad, hans sinne står ej efter grannlåten och färgerna utan efter skönheten hos den åtrådda kvinnan, som är höljd däri. Men andra se blott kläderna och intet

annat. På samma sätt ser den, som i sanning begär och famnar Gud, i all världens ting blott kraften och stoltheten hos begynnelsens skapare, som lever i tingen. Men den, som ej befinner sig på denna höjd, ser tingen skilda från Gud.»

Detta är Hitlahabuts jordeliv, hon som svingar sig över alla gränser och förmäler sig med Gud. Hon är en människoviljas dotter och härskarornas härskarinna, gnistan i en varelse, som måste dö, och den flamma, som förtär rum och tid, en längtans i blomstringen vissnande planta och världsträdets rot. Hon vidgar själen till allt. Hon förminskar allt till intet. Om henne talar en chassidisk mästare i hemlighetsfulla ord: »Himlens och jordens skapelse är Någots utveckling ur Intet, det övres nedstigande till det undre. Men de heliga, som lösa sig från varandet och ständigt sluta sig till Gud, de se och fatta honom i sanningen, liksom vore Intet, som före skapelsen. De återvandla Något till Intet. Och detta är det stora undret: att upplyfta det undre. Som skrivet står i Gemara: det sista undret är större än det första.»

ABODA: OM TJÄNANDET.

Hitlahabut är gudsupplevelse oberoende av tid och rum. Aboda är tjänandet av Gud i tid och rum. Hitlahabut är den mystiska måltiden. Aboda är det mystiska offret.

Detta är de poler, mellan vilka de heligas liv svänger.

Hitlahabut tiger, ty hon ligger vid Guds hjärta. Aboda talar: »Vad är jag, och vad är mitt liv, att jag vill offra dig mitt liv och min glöd?»

Allt är Gud. Och allt tjänar Gud. Detta är tudelningen sedan begynnelsen, sammansluten i världens tillvaro och utvecklade i de heligas liv. Det mysterium, varifrån man fjärrar sig, när man talar därom, men som är levande verklighet i den av Gud uppfyllda, Gud sökande själen: medveten i dess längtan, slumrande likt fröet i dess extas, framträdande uppenbart för alla i dess gärningars rytm.

Hitlahabut är likaså fjärran från Aboda som uppfyllelse från längtan. Och likväl härflyter Hitlahabut från Aboda såsom att finna Gud från att söka Gud.

Baalschem berättade: En konung byggde en gång ett stort och ståtligt slott med otaliga salar, men blott en enda port var öppen. Och när bygget var färdigt, blev påbjudet, att alla furstar skulle inställa sig för konungen, som tronade i det innersta gemaket. Men vid ingången sågo de: dörrar stodo öppna åt alla håll, och från dem ledde slingrande gångar långt bort i fjärran, och där voro nya dörrar och nya gångar, och det villade ögat förmådde ej skönja något slut. Då kom konungens son och varseblev, att allt detta var sken och spegelbilder, och han såg sin fader sitta i hallen inför hans anlete.

Nådens hemlighet tyder ingen. Mellan att söka och finna ligger ett människolivs spänning, ja den ängslade, vandrande själens tusenfaldiga reinkarnation. Och dock är uppfyllelsen snabbare än ögonblickets flykt. Ty Gud vill sökas, varför skulle han då ej vilja bli funnen?

Rabbi Baruchs sonson — rabbi Baruch var sonson till Baalschem — lekte en gång kurragömma med en annan gosse. Han gömde sig och väntade tåligt i sitt gömsle och trodde, att lekkamraten sökte honom men ej kunde finna honom. När han väntat långt om länge, kom han fram, men såg ej den andre och märkte, att denne från början alls icke sökt honom. Och han sprang in i sin farfars rum och beklagade sig över den elake kamraten. Då fylldes rabbi Baruchs ögon av tårar, och han sade:

»Så talar även Gud.»

När den helige frambär evigt ny eld, på det att glöden på hans själs altare ej må slockna, då talar Gud själv offrets ord.

Gud verkar i människan, som han verkade i kaos i den vardande världens tid. »Och som när världen började veckla ut sig och han såg: om den flyter mera isär, så kan den ej längre återvända till urkällan, då sade han: Nog! — på samma sätt är det, när en människas själ flyter sönder i lidande och det onda blir så mäktigt i henne, att hon knappast längre kan vända om till sig själv, då vaknar hans förbarmande och han talar: Nog!»

Men också människan kan säga »Nog!» till mångfalden inom sig. När hon samlar och enar sig, närmar hon sig Guds enhet, tjänar sin herre. Detta är Aboda.

Om en zaddik har blivit sagt: »Hos honom är lära och bön och äta och sova, allt ett, och han förmår höja själen till dess rot.»

All handling sammanknuten till ett, och det oändliga livet buret av varje gärning: detta är Aboda. »I människans alla handlingar, evad hon talar, skådar och lyssnar, går, står eller lägger sig ned, vare det oändliga klätt.»

Varje handling föder en ängel, en god eller ond. Men halva och meningslösa handlingar utan innebörd

och kraft föda änglar med förvridna lemmar eller sådana, som sakna huvud eller händer och fötter.

Allt handlande genomstrålat av allsolens vågor och samlat ljus i alla handlingar, detta är tjänandet. Men ingen särskild gärning är utvald därtill. Gud vill att man tjänar honom på alla sätt.

Det gives två slag av kärlek: en mans kärlek till sin hustru; denna höves att förbli i det fördolda och icke att utspelas på scenen inför åskådares ögon, emedan denna kärlek ej fullkomnas annat än på ett från andra avstängt område; och kärleken till syskon och barn, som ingen avskildhet kräver. Likaså givas i fråga om kärlek till Gud tvenne slag: den kärlek, som yttrar sig i tro och bön och fullgörande av det bjudna, denna kärlek anstår att vandra i stillhet och ej i det uppenbara, att den ej förleder till berömmelse och stolthet; och kärleken i tiden mitt ibland varelserna, där man talar och lyssnar, giver och tager med dem, under det man i hjärtats fördolda sträcker sig mot Gud och ej upphör att vända sitt sinne till honom. Detta är ett högre steg än det förra, och därom är sagt: »Om du vore mig som en broder, den där diat min moders bröst, jag skulle finna dig på gatan och kyssa dig, och ingen hade rätt att förakta mig för den skull.»

Detta är ingalunda att förstå; som vore det en åtskillnad mellan den gärning, som hör jorden eller himlen till för den tjänande. Snarare är varje den guda-

hängivnes livsytring ett helgelsens och maktens käril. Det förtäljes om en zaddik, att alla hans lemmar voro så själfulla, att varje hans fötters steg förband världar. »Människan är en stege, stödd mot jorden, och dess topp når upp i himlen. Och alla hennes åthävor och sysslor och ord rista spår i övre världen.»

Härmed antydes innebörden i Aboda. Den härleder sig ur den gammaljudiska hemliga lärans djup och klargör visserligen ej men förtydligar dock mysteriet i dualismen extas och tjänande, ägande och sökande.

I motsättningen ande och materia har Gud söndrats genom den skapade världen och dess gärningsliv; i gudsväsendet, Elohut, som är utanför skapelsen, och Schechina, gudsglorian, som bor i tingen, flyktig, irrande, skingrad. Först genom världsförlossningen enas båda i evighet. Men det är människoanden givet att genom sitt verkande närma Schechina till hennes källa och låta henne uppgå däri. Och i detta hemkomstens ögonblick, innan hon ånyo måste nedstiga till sin tillvaro i tingen, förstummas virvlarna, som brusa genom stjärnevärldens liv, slockna den stora förhärjelsens facklor, sjunker gisslet ur ödets hand, håller världspinan andan och lyssnar: nådens nåd har uppenbarat sig, och välsignelse gjutes över oändligheten. Till dess förvecklingarnas makt börjar slita ned gudsglorian i materien igen, och allt blir som tillförne.

Detta är tjänandets innebörd. Endast den bön, som bedes för Schechinas skull, har verkligt liv. »Av egen nöd och egen brist förstår han Schechinas brist och kan bedja, att Schechinas längtan måtte stillas och Guds förening med sin gloria ske genom honom, den bedjande.» Människan bör veta, att hennes eget lidande kommer av Schechinas lidande. Individens är »en av hennes lemmar», och att häva hennes brist är att i sanning häva sin egen. »Han tänke ej på sin egen sak, vare sig det gäller högre eller lägre behov, så att han icke varder lik den som ödelägger den eviga sådden och åstadkommer söndring; utan allt må han göra för gudsglorians nöds skull, och av sig själv skall allt lösas och även hans eget lidande bli bragt till ro i och med det hans övre rot är bragt till ro. Ty allt vad ovan och nedan är bildar en enhet.» »Jag är bönen», säger Schechina. En zaddik har sagt: »Människorna tro att de bedja till Gud, men det är icke så, ty bönen är själv gudomen.»

Inom det trånga jaget kan ingen bön spira. »Den som beder av lidande eller för svårmodets skull, som tynger honom, och tror, att han beder i Guds fruktan, eller den, som beder av fröjd över sitt sinnes klarhet och tror han beder av kärlek till Gud, hans bön är intet värd. Ty detta slags fruktan är endast svårmod, och detta slags kärlek är endast tom glädje.»

Säggen förtäljer om Baalschem, att han en gång blev stående på tröskeln till en synagoga och ej ville gå in utan yttrade med motvilja: »Här kommer jag icke in. Hela huset är ju från golv till tak fullt av böner.» Och då hans följeslagare förundrade sig och tyckte, att intet större pris kunde givas än detta, förklarade han: om orden till sitt syfte ej äro riktade mot det högre skeendet, då förmå de ej stiga uppåt utan lägga sig på marken lager över lager, tills de fylla hela huset i ogenomträngligt virrvarr.

Två ting förmå binda bönerna: om de bedjas utan intention, och om den bedjandes föregående gärningar breda sig som ett tätt moln mellan honom och himlen. Hindret övervinnes endast, om människan växer upp till extasens sfärer och renas av dess nåd eller om en annan själ, som upplever extasen, frigör de fångna orden och uppbär dem med sina egna. Om en zaddik säges, att han länge stod stum och orörlig, under det församlingen bad; först därefter började han bedja själv, »liksom Dans stam gick efterst i israeliternas tåg och uppsamlade alla efterblivna»; hans ord var som en klädnad, i vars veck de jordbundna bönerna smugo sig in och buros uppåt. Samme zaddik brukade säga, innan han började sin bön: »Med hela Israel binder jag mig samman, med dem, som större äro än jag, att min tanke måtte stiga med deras, och med dem, som mindre äro än jag, att de måtte höjas genom mig.»

Just detta är gemenskapens hemlighet, att ej blott den lägre behöver den högre utan också den högre den, som står lägre. Häre ligger en skillnad mellan extasens och tjänandets tillstånd. Hitlahabut är den enskildes väg och mål; en lina spänd över avgrunden, fästad vid två veka träd, vajande för stormen; i ensamhet och bävan beträdes den av den vågsammes fot. I detta är ingen människogemenskap, ej i tvivlet, ej i vinningen. Men tjänandet är många sjäalars uppgift i förening. Hänryckningens högsta nåd skänker det ej men är fritt från den mörkaste ångesten. Det är ingen lina utan en bro. Den sig vågar över linan, famnas på andra sidan av den älskades arm; för vandrarna över bron öppna sig konungens salar. Extasen vill intet annat än sin fulländning i Gud, den giver sig hän. I tjänandet bor en avsikt, en »Kavvana». De, som vilja, sluta sig samman till större enhet och makt. Det givs ett slags tjänande, som endast kan fullgöras i gemenskap.

Baalschem uttalade en liknelse: Många människor stodo under ett mycket högt träd. Och en av dessa människor hade seende ögon. Och han såg: i trädets topp satt en fågel, strålände i ovansklig skönhet. Men de övriga sågo ej synen. Stor längtan kom över mannen att nå fågeln och gripa honom, och han kunde ej gå därifrån utan fågeln. Men trädet var högt, och det stod ej i hans förmåga, ej heller fanns en stege

att tillgå. Men hans starka längtan fann råd. Han tog de människor, som stodo i närheten, och ställde dem ovanpå varandra, den ene på den andres axlar. Och själv klättrade han högst upp, så att han räckte fågeln och tog den. De andra människorna visste ingenting om fågeln och sågo den ej, ehuru de hjälpt den seende. Men denne, som visste att fågeln fanns och såg den, han hade icke kunnat nå den utan dem. Hade den nederste lämnat sin plats, så hade den överste fallit till marken. »Och Messias' tempel kallas i boken Sohar för fågelboet.»

Men detta är icke så att förstå, som upptoges endast zaddikens bön av Gud och blott den funne nåd för hans ögon. Ingen bön är mera befriande och svingar sig i så rätlinig flykt genom himlens alla sfärer som den enfaldiges bön, hans, som intet förmår säga utan endast hembär till Gud sitt hjärtas tvingande måste. Gud upptager det, såsom en konung lyssnar till näktergalens nattliga sång i sin trädgård, den klingar ljuvare än furstarnas hyllning i konungasalen. Den chassidiska legenden tröttnar aldrig att anföra exempel på den nåd, som strålar mot den enfaldige och på makten av hans gärning. Ett må här anföras.

En bonde, som år efter år kom till Baalschems bönhus i »de fruktansvärda dagarna», hade en son. Denne var klen till förståndet och kunde icke ens lära sig bokstäverna, än mindre förstå de heliga orden. Och

fadern tog honom icke med sig till staden de fruktansvärda dagarna, eftersom han ingenting kunde. Men när han var tretton år och myndig för Guds lag, tog fadern honom med på försoningsdagen, för att han icke till äventyrs skulle äta på fastedagen i brist på bättre förstånd. Gossen hade en pipa, varpå han alltid blåste, när han satt på ängen och vaktade kalvar och får. Och pipan tog han med sig i fickan, utan att fadern såg det. Och gossen satt i bönhuset de heliga timmarna och visste ej, vad han skulle säga. När Mussafbönen började, sade han till fadern: »Far, jag har pipan med mig och vill blåsa på den.» Då blev fadern helt bestört och tog tag i honom och sade: »Akta dig, akta på din själ, att du ej gör något sådant.» Och han måste sluta det inom sig. Men när Minchabönen kom, bad han omigen: »Men far, ge mig lov att taga fram min pipa.» Och när fadern såg, hur han brann av iver att blåsa pipa, blev han ond och frågade: »Var har du den?» och när gossen visade gömstället, lade han sin hand på fickan och höll den kvar där för att vakta pipan. Och Neilabönen begynte, och ljusen brunno flämtande i kvällen, och människornas hjärtan brunno såsom ljusen utan att tröttnas av den långa väntan, och genom huset skredo än en gång trötta och stela de aderton välsignelserna, och den stora bekännelsen återkom för sista gången och låg med pannan mot golvet och utsträckta händer inför Herrens ark för sista gången,

innan aftonsolen sjunker och Gud fäller domen. Då kunde gossen ej längre styra sin längtan — han ryckte pipan ur fickan och lät dess ton ljudligt skalla. Och alla stodo där skrämnda och villrådiga. Men Baalschem reste sig över dem och sade: »Det onda ödet är avvänt och vreden bortstruken från jordens anlete.»

Varje handling, som är uttryck för en enkel eller förenklad, helgjuten själ, är god och fullkomlig. Men ett är större. Den som från Aboda stigit till Hitlahabut och låtit sin vilja renas genom henne och vars handlande ledes av henne allena, han har höjt sig över varje särskild form av tjänande. »Varje zaddik har sitt säregna sätt att tjäna Gud. Men när zaddikerna betrakta sin rot och nå fram till Intet, då kunna de tjäna Gud, var på sin ståndpunkt.» En av dem uttryckte sig sålunda: »Jag står inför Gud som en springpojke.» Ty han hade nått fulländningen och det stora Intet, så att han ej längre hade något eget sätt, »utan stod beredd till alla sätt, som Gud anvisade honom, liksom en springpojke står färdig att utföra allt, som hans herre befäller honom».

Den sålunda tjänar i fullkomlighet, han har besegrat den ursprungliga dualismen och infört Hitlahabut i Abodas hjärta. Han bor i livets rike, och likväl hava alla murar fallit, och alla gränsmärken äro utplånade, all söndring är förintad. Han är alla varelser broder och förstår deras blick, som vore den hans

egen, deras steg, som vandrade hans egna fötter, deras blod, som flöt det i hans egen kropp. Han är Guds son och lägger skygg men lugn sin själ i den stora handen samman med alla himlar och jordar och okända världar, och han står på det havs vågor, vari alla hans tankar och alla varelsers öden mynna. »Han gör sin kropp till livets tron och livet till andens tron och anden till själens tron och själen till tron åt gudsglorians ljus, och ljuset strömmar runt omkring honom, och han sitter mitt i ljuset, darrar och jublar.»

KAVVANA: OM INTENTIONEN.

Kavvana är den mot ett mål riktade själens mysterium.

Kavvana är icke viljan. Hon åstundar ej att infoga någon bild i de verkliga tingens värld, ej att omvandla en dröm och göra den till ett föremål på det att den alltid må vara tillhands att upplevas omigen och liknöjt upprepas. Ej heller att kasta handlingens sten i skeendets vågor, att de en liten stund oroas och förundras för att sedan återvända till sitt livs djupa befallningar; eller att tända en gnista vid den lunta, som löper genom släkternas led, att en flamma slår upp tid efter annan, tills den slocknar en gång utan avsked och minnesmärke. Ej detta är Kavvanas mening, att hästarna för den stora vagnen skola erfara ännu en eggelse, eller att ännu en byggnad reses inför stjärnornas överfyllda blickar. Kavvana innebär icke ändamål utan målet.

Det givs icke många mål, endast målet. Blott ett mål är det, som icke ljuger, som icke förer vilse in på nya vägar, till vilket alla vägar leda och varifrån ingen avväg för evigt kan flykta: förlossningen.

Kavvana är den stråle av gudsglorian, som bor i varje människa och är liktydig med förlossning.

Men detta är förlossning, att Schechina vänder åter ur förvisningen. »Att alla höljen falla kring gudsglorian, och att den renas och blir till ett med sin ägare i fullkomnad enhet.» Till ett tecken uppstår Messias och gör alla väsen fria.

Mången tror livet igenom, att detta måste ske här och i dag. Ty han hör vardandets röster dåna i djupen och känner evigheten gro i tidens åker, så som skedde allt detta i hans eget blod, och så kan han ej föreställa sig annat än att detta eller detta är det utvalda ögonblicket. Och allt hetare glöder hans tro, emedan rösterna ljuda allt mera befallande, och grodden sväller och sväller.

Om en zaddik berättas, att han ivrigt väntade förlossningen på detta sätt: när han hörde buller från gatan, strax blev han ivrig och frågade, vad detta månde betyda och om icke budskapet kommit, och när han lade sig att sova, befallde han ständigt sin tjänare att väcka honom ögonblickligen, när budet kom. »Ty så starkt var förlossarens ankomst befast i hans hjärta, som när en fader väntar sin ende son från främmande land och står på spaning i tornet med längtan i blicken och ser ut genom fönstren, och om porten läses upp, skyndar han ned för att se, om sonen ej kommit.»

Andra åter hava vetskap om fortskridandets gång

och se ort och stund och veta huru fjärran det kommande är. I allt framträder det ofullkomliga för dem, varelsernas brister tala till dem, och vindarnas andedräkt bringar dem bitterhet. En omogen frukt är världen i deras ögon. Själva äro de delaktiga av glorian — och så vända de blicken utåt: allt är inbegripet i strid.

När den store zaddiken rabbi Menachem var i Jerusalem, hände sig, att en dåre besteg Oljoberget och blåste i schofarbasunen. Och ingen hade sett honom. Och ryktet spred sig bland folket, att detta var den basunstöt, som skulle förkunna förlossningen. När talet nådde rabbins öron, öppnade han ett fönster och såg ut i världens luft. Och genast sade han: »Ingen förnyelse har timat.»

Men detta är befrielsens väg: att alla själar och själagnistor, som emanerat från ursjälen och sjunkit i begynnelsens kaos eller på grund av tidernas hopade skuld och finnas spridda i alla varelser, antråda vandringsringen och återvända luttrade. Chassiderna tala därom i liknelsen om fursten, som låter festen begynna först när den siste gästen infunnit sig.

Alla människor äro hemvist för vandrande själar. I många varelser taga de sin boning och sträva i gestalt efter gestalt till fullkomning. Men de, som ej förmå luttra sig, insnärjas i »virrvarrets värld» och bo i vattenpölar, stenar, växter eller djur, inväntande förlossningens stund.

Men ej blott själar äro instängda överallt, även gnistor av själ. Intet saknar dem helt. De leva i allt som är till. Var form är deras fångsel.

Och detta är Kavvanas innebörd och bestämmelse: att det är människan givet att upplyfta de fallna och befria de fångna.

Ej blott vänta, ej blott vaka: medverka kan människan till världens befrielse.

Just detta är Kavvana: det själens mysterium, som inriktar sig på att förlossa världen.

Det finns legender om heliga människor, som trott sig kunna fullgöra detta med storm och våld. I denna världen; när nådens eld så genomglödgat dem, att intet föreföll dem ouppnåeligt, dem som upplevat Gud. Eller i en kommande värld. En döende zaddik sade: »Vännerna gingo bort och ville hämta Messias, men de hava förgätit det i sin salighet. Men jag skall icke förgäta.»

Sanningen är likväl den, att ingen kan verka annat än inom sitt område. Var och en har sig tillmätt en i rum och tid vidsträckt del av allt, avsedd att befrias genom honom. Platser, som digna under bördor, vilka aldrig avlyftas, och äro fjättrade till sin själ, vänta på människan, som skall komma med frihetens ord. Om en chassid icke kan bedja på ett ställe utan begiver sig till ett annat, så fordrar det första stället av honom: »Varför ville du ej tala de heliga orden

hos mig? Häftar något ont vid mig, så tillkommer det dig att befria mig.» Men alla resor hava också en hemlig mening, som den resande själv icke anar.

Om vissa zaddiker berättas, att de lära haft hjälparende makt över de vandrande själarna. Vid alla tillfällen men särskilt under bönen säges evighetens kringirrande vandrare bedjande hava uppenbarat sig för dem och mottagit räddning ur deras händer. Men också av egen drift skulle de enligt sägnen haft förmågan att finna och rädda de stumma bland dem, som dömts till exil i en trött kropp eller materiens dunkel.

Detta slags hjälp framhålles som ett oerhört vågstycke bland överhängande faror, något som endast den helige kan företaga sig utan att slungas i djupet. »Den som har en själ, han kan sänka sig ned i avgrunden, bunden med sin tanke liksom med ett starkt rep vid övre randen, och han kommer upp igen. Men den som blott har liv eller liv och ande, han har ännu ej tankens riktning, och bandet håller ej, utan han faller i djupet.»

Om således endast den benådade med lugnt sinne kan sänka sig i mörkret för att bistå en själ, som är utlämnad åt irrande virvlar, så är det ej den ringaste förmenat att frigöra de vilsna gnistorna ur deras fångsel och förhjälpa dem hem.

Överallt finnas förborgade gnistor. De äro inneslutna i tingen som i förseglade brunnar, de äro hop-

krupna i varelserna som i tillmurade hålör, de ütandas ängslan och inandas mörker, de vänta; och de, som bö i rymden, fladdra som bländade fjärilar kring livsformerna i världen, spanande efter vilka de kunna ingå uti och förlösas igenom. Alla bida de friheten.

»Den gnista, som bor i en sten eller växt eller något annat föremål, kan liknas vid en varelse, som är inklämd inuti tinget som i ett stenblock, så att händer och fötter ej kunna räta ut sig, och vars huvud är pressat ned mot knäna. Och den, som kan lösgöra den heliga gnistan, han leder den till frihet; och ingen befrielse av fångar överträffar denna. Som om någon räddar en konungason ur fångenskap och för honom till hans fader.»

Men ej genom besvärjelseformler och ej genom någon särskilt föreskriven underlig handling sker förlossningen. Allt sådant kommer utifrån och har icke med Kavvana att skaffa. Från det vanliga till undret fordras intet språng. »Med varje sin gärning kan människan arbeta på gudsglorians fulländning, att den träder fram ur det fördolda.» Ej handlingen i sig själv men dess helgd är avgörande. Just detta, som du ständigt upprepar i jämn följd eller enligt tillfälligheternas krav, just detta den handlandes genom övning förvärvade eller genom ingivelse tillkämpade svar på stundens mångfaldiga krav, just denna den levande

strömmens stadga, genomförd med andakt, blir till befrielse.

Den som i helighet beder och sjunger, i helighet äter och talar och iakttagert det påbjudna reningsbadet och i helighet förrättar sitt arbete, av honom lösas de fallna gnistorna och befrias och försonas fallna världar.

Kring var människa finns — ingärdadt inom hennes vida verkningskrets — ett naturligt område av tingen förlagt, som hon framför allt är bestämd att befria. Det är de varelser och föremål, som kallas den enskildes egendom; hans djur och hans bostad, hans trädgård och hans äng, hans husgeråd och föda. När han i helighet vårdar och njuter dessa ting, lösgör han deras själar. »Därför bör människan alltjämt förbarma sig över sitt bohag och alla sina tillhörigheter.»

Men även i den egna själen uppdyka väsen, som äro i behov av förlossning. Vanligen är det gnistor, som genom denna själs förvällande i ett föregående liv råkat i förnedring. Detta är de främmande, störande tankar, som ofta tränga sig på den bedjande. »När en människa är försänkt i bön och åstundar att sluta sig till det eviga, och främmande tankar komma och gå; heliga gnistor är det som sjunkit och vilja upprättas och förlossas av henne; och gnistorna höra henne till och äro besläktade med hennes själs rötter; sina egna krafter är det hon skall förlossa.» Hon för-

lossar dem, i det hon återför varje grumlig tanke till dess rena källa, låter varje mot ett enstaka mål syftande drift uppgå i den gudomliga alldriften och upplöser allt främmande i det egna.

Detta är mottagandets Kavvana: att befria gnistorna i de omgivande tingen och dem, som nalkas ur det osynliga. Men det finns också ett annat Kavvana, det är givandets Kavvana. Hon bär inga vilsekomna själastrålar i hjälpande händer; hon binder världar samman och råder i det fördolda, hon utströr sina gåvor i de törstande vidderna, hon giver sig hän åt det ändlösa. Ej heller hon behöver undret. Hennes väg är skapandet, och ordet är framför allt skapandets form.

Språket har alltid för judisk mystik ägt en sällsam, vörnadsväckande makt.

En egendomlig teori om bokstäverna som världselement förefinnes, vilken handlar om deras sammanställningar som symboler för verklighetens inre sida. Ordet är en avgrund, varigenom den talande skrider fram. »Man bör uttala orden, som vore himlarna öppna i dem. Och som vore det icke så, att du tager ordet i din mun, utan som ginge du själv in i ordet.» Den som är underkunnig om den hemlighetsfulla sång, som frambär det inre i det yttre, om den djupa, dunkla melodi, som underbart ställer samman ljuden till en ordning, den heliga musik, som sammansmälter

ensamma, spröda ord till fjärran vidders sång, honom uppfyller Guds makt, »och det är, som skapade han himmel och jord och alla världar nya». Han finner ej sitt rike färdigt såsom själarnas befriare, han spänner det vida från firmamentet ned i tigande djup. Men även han medverkar till förlossningen. »Ty i varje tecken finnas världar och själar och det gudomliga; de uppstå och binda sig samman och förenas med varandra, och i enlighet därmed förena sig tecknen, och ordet blir till, och orden förenas i Gud till en sanningsenhet, när en människa inlagt sin själ i dem, och alla världar bliva ett och stiga uppåt, och den stora saligheten födes.» Så förbereder den verkande det slutliga all-enandet.

Och liksom Aboda ledde till Hitlahabut, det chassiska livets urprincip, så utmynnar här Kavvana i Hitlahabut. Ty skapa är att skapas, det gudomliga sätter oss i rörelse och överväldigar oss. Och att skapas är extas: blott den, som försjunker i det Absolutas Intet, mottager andens skapande kraft. Detta framställs i en liknelse. Ingenting i världen är givet att omskapas av sig själv och omgestaltas, utan att det först försjunker i Intet, det vill säga omformas till »det mellanliggandes gestalt». Intet väsen kan fortbestå på detta stadium, det är kraften före skapelsen och heter kaos. Så är det, när ägget förvandlas och blir till kyckling, och så är det med fröet, som icke gror, förrän det öpp-

nat sig i jorden och förmulnat. »Och detta kallas visdom, det är: en tanke, som ej har någon uppenbarelse. På samma sätt är det, när människan vill, att en ny-skapelse skall ske genom henne, då måste hon med alla sina förutsättningar ernå Intets egenskap, och då skapar Gud i henne en ny skapelse, och hon blir som en källa, den där icke utsinar, och som en ström, den där icke upphör.»

Alltså vill chassidismens lära om Kavvana två ting: att njutandet, som är en inre tillägnelse av det yttre, sker i helighet; att skapandet, det yttre uttrycket för det inre, sker i helighet. Genom heligt skapande och heligt njutande fullkomnas världens förlossning.

SCHIFLUT: OM ÖDMJUKHETEN.

Gud gör icke samma sak två gånger om, säger rabbi Nachman från Bratzlaw.

Ensam i sitt slag och en enda gång uppträdande är allt varande. Nytt och aldrig tillförne sett dyker det upp ur tingens kretslopp, förgånget och utan återvändo sjunker det tillbaka ned däri. Allting återkommer en annan gång men alltid förvandlat. Och de förkastningar och ras, som bestämma de stora världsformationerna, och elden och vattnet, som gestalta jorden, och de blandningar och sönderdelningar, som sammansjuda de levandes liv, och människans ande med alla dess försök och missgrepp bland möjligheternas tänjbara mångfald, allt detta kan icke åstadkomma samma sak omigen och icke skaffa tillbaka ett enda ting, som är beseglat att en gång ha varit.

Att vara blott en gång är individens evighet. Ty genom att vara ett i sig är han outplånligt införlivad i alltets hjärta och befinner sig för evigt i det tidlösas sköte som den på detta sätt och icke annorlunda beskaffade.

Så är detta, att vara ett i sig människans högsta värde. Och just detta är reinkarnationens betydelse, att det egenartade därigenom allt mera renas och fullkomnas; och att i varje ny tillvarelseform den till livet återvändande framstår i allt mera ogrumlad och sär egen oförliknelighet. Ty ren egenart och ren fullkomning äro ett, och den som så helt och hållet har blivit ett i sig, att intet annat längre har makt över honom eller plats i honom, han har fullbordat resan och återvänder till Gud.

»Var och en bör veta och betänka, att han är den ende sålunda beskaffade i världen och att aldrig hans like funnits, ty hade någonsin hans like funnits, så hade ej han behövt vara till. Men sanningen är den, att envar är något nytt i världen, och han skall fullkomna sin egenart, ty emedan den ännu ej är fullkomlig, dröjer Messias.»

Endast på sitt eget sätt och ej på någon annans kan den sökande uppnå fulländning. »Om någon efterliknar en annans väsen och låter sitt eget fara, då förverkligas ingendera av honom. Många gjorde som rabbi Simon ben Jochai, och det lyckades dem ej, emedan de ej voro sammaledes beskaffade utan endast gjorde som han, när de sågo honom så beskaffad.»

Men liksom människan söker Gud i ensamhetens extas och det likvisst gives ett betydelsefullt verk, som blott kan fullgöras gemensamt med andra, och liksom människan åstadkommer oerhörda ting genom vardagens

handlingsliv, men icke ensam, utan behöver världen och tingen för detta verk, så stärkes en människas individualitet genom hennes samliv med andra. Ty ju mera någon verkligen är ett i sig, desto mera kan hon giva andra, och desto mera vill hon giva. Detta är hennes lidande, att hennes möjlighet att giva inskränkes av den tagande. »Ty den givande står under nåden och den tagande står under domen. Sålunda är det med allting. Som när man fyller en bägare ur ett stort käril: kärlet skänker rikligen uti, men bägaren sätter en gräns för dess gåva.»

Den i sig ene ser Gud och upplever honom. Den i sig ene förlöser de fallna världarna. Och likväl är denne i sig ene intet helt utan blott en del. Och ju renare och fullkomligare han är, desto djupare är han medveten om att han blott är en del, och desto tydligare förnimmer han varelsernas gemenskap. Detta är ödmjukhetens mysterium.

»En låga brinner över var människa, och när två människor mötas med själarna, då förenas deras lågor, och av dem uppstår en låga. Detta kallas avlelse.» Att känna all-avlelsen såsom ett hav och sig själv som en av dess vågor, detta är ödmjukhetens mysterium.

Ej är det ödmjukhet, när man »över hövan förnedrar sig själv och förgäter, att människan genom sitt ord och sitt verk förmår nedkalla den överflödande välsignelsen över all världen». Detta kallas falsk öd-

mjukhet. »Det värsta onda är, om du förgäter, att du är en konungs son.» Verkligt ödmjuk är den, som känner andra som sig själv och sig själv i andra.

Högmod är detta: att jämföra. Ej den, som vet sitt eget värde, utan den, som jämför sig med andra, är högmodig. Ingen förhäver sig, när han står på egen grund: alla himlar stå honom ju öppna och alla världar äro honom givna; den förhäver sig, som känner sig i motsättning mot andra och anser sig större än det allra ringaste ting, den som mäter och väger och fäller dom med alnmått och vikter.

En zaddik sade: »Om Messias kommer i dag och säger: 'Du är bättre än andra', då svarar jag: 'Du är icke Messias'.»

Utan verk och väsen lever den högmodiges själ och fladdrar och mödar sig, men välsignelse kommer honom icke till del. De tankar, som icke äro till för det tänkta utan för sin egen skull och sin egen härlighet, äro skuggor. Den gärning, som icke åsyftar målet utan sin egen berömmelse, har ej kropp utan endast yta, icke bestånd, endast skenbar existens. Den där mäter och väger blir tom och överklig som mått och vikt. »Den, som är uppfylld av sig själv, i honom har Gud intet rum.»

Om en yngling berättas, att han påtog sig enslingens avskildhet och lösgjorde sig från världsliga ting för att endast ägna sig åt betraktelse och bön, och han satt

i sin ensamhet, fastande från sabbat till sabbat, lärande och bedjande. Men mer än av målet upptogs hans sinne av stolthet över gärningen, den strålade för hans ögon, och hans fingrar brunno av iver att lägga den om pannan likt den smordes krona. Därför hemföll allt hans verk åt »andra sidan», och heligheten hade ingen del däri. Men allt häftigare jagade han upp sina känslor och märkte ej, hur han sjönk och hur demonerna lekte med hans gärningar, utan han tyckte sig helt uppfylld av Gud. Då hände sig en gång, att han såg sig omkring och såg tingen stumma och bortvända, och då öppnades hans ögon, och han varseblev sitt eget verk, uppstaplat vid en jättestor avguds fot, och sig själv skådade han i ett svindlande tomrum, prisgiven åt det namnlösa. Detta förtäljes, intet mer.

Men den ödmjuke har den »dragande kraften». Så länge en människa anser sig stå över och framför andra, omslutes hon av en gräns, »och Gud kan ej ingjuta sin helighet i henne, eftersom Gud inga gränser har». Men när människan vilar i sig själv som i det stora Intet, försvinna alla gränser, och Gud ingjuter i henne sin gloria.

Den ödmjukhet, som här åsyftas, är ingen viljebestämd eller tillkämpad dygd. Den är endast inre liv, känsla och uttryck. Aldrig häftar tvång därvid, aldrig betyder den att böja sig, behärska sig eller bestämma

sig. Den är utan kamp och tvedräkt som barnets blick och enkel som barnets tal.

Rabbi Jaakob Jizchak från Lublin, »siaren», hade en fiende, en hård och trångsint lärdd, kallad »Järnhuvudet». Denne ansatte honom ständigt med frågor, invändningar och förebråelser. En gång sade han: »Ni vet ju själv, att ni ingen zaddik är. Varför leder ni andra in på edra vägar och drager dem till eder församling?» Rabbi Jaakob Jizchak talade och sade: »Vad skall jag göra? De skynda till och fröjdas över mitt tal och fordra det till och med.» Den andre sade: »Så säg dem då allesammans på sabbaten, att ni ingen utkorad är.» Zaddiken var villig att göra detta, och följande sabbat uttalade han inför alla de ord, han blivit befalld att säga. Då fylldes allas hjärtan av djup och underbar ödmjukhet, och de slöto sig där- efter ännu innerligare till honom än förut. När han omtalade detta för Järnhuvudet, betänkte denne sig och sade: »Det är en benägenhet hos er chassider att älska den ödmjuka och undvika den högmodige. Säg dem därför, att ni är en av de utvalde, och de skola vända sig bort från er.» Mästaren svarade: »Om jag än ingen zaddik är, så är jag likväl ingen lögnare, och hur skulle jag kunna tala mot sanningen?»

Den ödmjuka lever i alla varelser och känner alla varelser till deras väsen och värde. Emedan ingen är honom »den andre», vet han med inre visshet, att ingen

saknar fördolt värde; vet, att »ingen människa finnes, som ej har sin stund». Ingalunda sammansmälta världens färger för hans blickar, utan varje själ framstår för honom i sin säregna härlighet. »Hos varje människa finnes något kostbart, som ingen annan har. Därför skall man ära var och en allt efter det hemlighetsfulla, som blott han och ingen av hans medmänniskor har.»

Rabbi Wolf från Zbaraz såg intet ont hos någon och kallade alla människor rättfärdiga. När en gång två tvistade och man sökte uppreta Wolf emot den skyldige, svarade han: »För mig äro båda lika, — vem vågar ställa sig emellan tvenne rättfärdiga?»

»Gud ser ej till det onda», säger en annan, »vi skulle jag göra det?»

Den som upplever tingen i överensstämmelse med ödmjukhetens mysterium, kan ej fördöma något. »Den som faller dom över en människa, faller dom över sig själv.» Baalschem sade till en rabbin, som ålagt en syndare hård botgöring: »Du har aldrig erfarit vad som menas med synd och aldrig vad som menas med ett förkrossat hjärta.»

Den som skiljer en syndare från sig går skuldbelastad sin väg. Men den helige lider av en annans skuld som av sin egen. Detta berättas om rabbi Sussja, Guds hänryckte dåre: när han hörde talas om ett brott, var det honom, som hade han själv begått det. Han

kom en gång till ett härbärke, och i värdens anletsdrag läste han många års synder, vilka kvarlämnat som ett nät av omärkliga fåror. En stund var han stilla och orörlig. Men när han blev ensam i rummet, som anvisats honom, överfölls han av medupplevelsens fasa, och han kastade sig på golvet, ropande med hög röst: »Sussja, Sussja, du förskräcklige, vad har du gjort? Det finns ju ingen lögn, till vilken du ej låtit dig förledas, och ingen brottets bågare, som du ej tömt till botten! Sussja, dåre, vettvilling, vart tar det vägen med dig?» Och han nämnde värdens försyndelser till tid och rum, som hade de varit hans egna, och snyftade. Värdens, som smugit sig efter den underlige gästen, stod utanför dörren och hörde hans tal. Först råkade han i maktlös bestörtning, men sedan vaknade ånger och nåd i hans hjärta, och han omvände sig till Gud.

Endast med-levande är rättvisa. En rabbin nämndes i vida kretsar den rättvise, ty han dömde var och en efter hans handlingar, varken efter mer eller mindre. Till honom kom en gång en kvinna och bad om råd i någon angelägenhet. Men han for ut i vredesmod: »En synderska är du!» och överöste henne i hårda och hotfulla ordalag med vad han visste om hennes livs hemligheter och befallde henne avlägsna sig. Då svarade kvinnan, talande ur sitt hjärtas bedrövelse: »Världens skapare är långmodig mot de onda och utkräver ej

skyndsamligen deras skuld och uppenbarar ej deras hemlighet för någon i skapelsen, att de icke månne blygas att återvända till honom, och han döljer icke sitt anlete för dem. Men rabbin i Opatow sitter i sin stol och kan ej ett ögonblick avhålla sig från att uppenbara, vad världens skapare dolt.» Därefter brukade rabbin säga: »Aldrig har någon besegrat mig utom en gång en kvinna».

Medlevande som inseende är rättvisa. Medlevande som varande är kärlek. Ty den känsla av samband med några få, som bland människor kallas kärlek, är endast en erinring från ett himmelskt liv: »De, som i paradiset voro i varandras närhet och där voro grannar och anförvanter, de äro varandra nära även i denna världen. Men den sanna kärleken är något oändligt vittfamnande och bärande, som utan val och skiljande omfattar allt levande.» En zaddik yttrade: »Hur kan ni säga, att jag är en ledare för min tid, då jag ännu känner kärleken till mina närmaste starkare än kärleken till andra människors barn?» Att även djuren avses härmed säga berättelserna om rabbi Wolf, som aldrig kunde förmå sig att driva på en häst, om rabbi Mosche Leib, som vattnade de vanskötta kalvarna på torgen, om rabbi Sussja, som ej kunde se en bur »och fåglarnas osalighet och deras längtan att flyga i rymden och vara fria vandrare som deras natur är», utan att öppna den, och som leende upptog ägarens slag likt en dyrbar

belöning. Men ej blott de varelser, som mängdens kortsynthet benämner de levande, omfattas av den älskande med kärlek: »För dig finns ingenting i världen, som ej har liv, och av sitt liv får allting den gestalt, vari det visar sig för dina ögon. Och se, allt detta liv är Guds liv.»

Härmed menas: kärleken till det som lever är kärlek till Gud, och den betyder mer än någon gudstjänst. En mästare frågade en lärjunge: »Du vet, att två makter aldrig samtidigt kunna råda i människans sinne. Om du om morgonen står upp från ditt läger och har två vägar framför dig: kärleken till Gud och kärleken till nästan, vilken är den viktigaste?» Han svarade: »Jag vet inte.» Då svarade mästaren: »Kom ihåg att det står skrivet i bönboken, som folket har i sina händer: 'Innan du beder, säg det ordet: älska din nästa som dig själv.' Tror du, att fäderna utan avsikt befallt detta? Om någon säger dig, att han hyser kärlek till Gud och icke hyser kärlek till de levande, osanning talar han, och omöjligt är, vad han föregiver sig äga.»

Därför är en människas kärlek enda hjälpen, när någon fjärrmar sig från Gud. När en fader beklagade sig för Baalschem: »Min son har avvikit från Gud — vad skall jag göra?» så svarade han: »Älska honom mera.»

En av chassidismens grundprinciper är detta: älska mera. Dess rötter gräva sig djupt och sträcka sig vida. Den kan måhända lära sig fatta judendomens begrepp

på ett nytt sätt, som förstått detta. Det ligger en mäktig rörelse däri, som förverkligar sig i den underjordiska historien, och ännu innerligare i tidlös vishet; kanske allra innerligast i en dröm. För att drömma den drömmen och bära den vidare födas och dö unga människor alltid och allestädes.

En mäktig rörelse och på samma gång blott en döende ton. En döende ton när någonstädes — i ett mörkt kyffe utan fönster — en gång i de dådlösa, inspirationstomma dagarna — dessa ord föddes på en namnlös, flyktig människas, rabbi Rafaels, läppar: »Om en människa märker, att någon hatar henne, skall hon älska honom mera. Ty samhörigheten bland de levande är gudsglorians vagn, och varest en spricka finns i vagnen, måste man laga den, och varest för litet kärlek finns, så att fogningen lossnar, måste man själv älska mera för att ersätta vad som brister.»

Samme rabbi Rafael skulle en gång ut och åka och ropade till en lärjunge att han skulle sätta sig bredvid honom i vagnen. Denne invände: »Jag befarar, att ni skulle få det för trångt.» Mästaren höjde rösten: »Då skola vi vara enigare, så känna vi det rymligare.»

De skola stå här som vittnen, symbolen och verkligheten, olika och ändock ett, oskiljaktiga, Schechinas vagn och vännernas vagn.

Kärleken är ett väsen, som lever i ett rike, större än individens rike, och talar med en kunskap, som är

djupare än individens kunskap. Den är mysteriet *mellan* varelserna, det vill säga: den är i Gud.

Liv skyddat och försonat av liv, liv som gjutes samman med annat liv, så ser världens själ på kärleken. Vad som brister hos en, det strömmar emot honom från den andre. Om den ene älskar för litet, så älskar den andre desto mer.

Tingen hjälpa varandra. Att hjälpa är: att själv med samlad vilja av sig själv göra sitt. Liksom den, som älskar mera, ej predikar kärlek för den andre utan älskar själv och alltså på sätt och vis ej bekymrar sig om den andre, så bekymrar sig den hjälpbringande ej om den andre utan gör sitt av sig själv med tanke att hjälpa. Detta betyder: det väsentliga, som försigår mellan varelserna, sker ej på grund av deras samfärdsel utan av sig själv genom varje skenbart oberoende, skenbart likgiltig, skenbart isolerad handling. Detta uttryckes i en liknelse: »Om en människa vill sjunga och ej förmår höja sin röst och en annan kommer och hjälper henne och stämmer upp sången, då kan också den förstnämnde åter höja sin röst. Detta är samförståndets hemlighet.»

Men det gives också en annan hjälp, en gränslös och djuptsådande, född av världens smärta och närd av dess blod. Den där bistår den kämpande evigheten, han bistår allt, som lever. Även om detta talar en enkel liknelse. Tre män sutto en gång i fängelse i

djupaste mörker. Två av dem voro visa, den tredje en dåre. Dagligen fingo de nya maträtter och nya redskap att äta med, och mörkret och eländet hade så förvirrat dåren, att han icke längre förstod, hur han skulle bruka de olika redskapen för att äta av rätterna, och satt slö och rådvill utan att äta eller dricka, tills en av de båda vise märkte det och undervisade honom. Men följande dag kunde han ej heller bruka det nya redskapet, och ånyo måste kamraterna hjälpa honom. Så gick det dag efter dag. Men den andre vise satt och teg och brydde sig om ingenting annat än sina tankar. En gång frågade honom den förstnämnde: »Varför sitter du för dig själv och tiger och hjälper mig ej att undervisa dåren?» Han svarade: »Du anstränger dig jämt och ständigt, och det tar aldrig slut, ty i morgon är redskapet annorlunda beskaffat, och du måste börja på nytt. Men jag sitter och tänker ut, hur jag skall kunna borra hål i väggen, så att solljuset strålar in, och han ser allt.»

Men detta är icke att förstå, som betydde den enkla hjälpsamheten ingenting i den heliga lärans ljus. Denna enkla hjälpsamhet är ingen uppgift utan något självfallet och just den verklighet, varpå chassidernas samliv är grundat och varöver de högre formerna av hjälp bygga upp sig. Denna hjälp är ingen dygd utan en tillvarons livsåder. Det är den nya betydelsen i det gammaljudiska ordet, att göra gott räddar

från döden. Blott ett bjudes och fordras: att den, som hjälper, icke förlitar sig på andra, som kunna hjälpa till, på Gud eller människor, och icke menar sig vara en delkraft, som blott har att bidraga, utan att var och en ensam svarar och står för allt. Rabbi Mosche Leib brukade säga: »Det finns ingen egenskap, som ej har sin storhet. Även gudsförnekandet har sin storhet. Ty om någon kommer och begär hjälp av dig, så skall du icke göra något litet och sedan spela from och säga honom: 'Hav förtröstan och överlämna din nöd åt Gud', utan du skall handla, som om ingen annan finnes, som kunde hjälpa honom, mer än du.»

Ännu ett bjudes och fordras, och detta ena är också endast ett uttryck för ödmjukhetens mysterium: hjälp ej av medlidande, det vill säga, ej av stingande, häftig smärta, som man vill förjaga, utan av kärlek, det vill säga av inre upplevelse av en annans lidande. Den medlidsamme upplever ej den lidandes smärta, han fattar den ej med hjärtat såsom man fattar ett träds liv och dess sugande och spirande och rötternas drömliv och stammens trängtan och grenarnas tusende böjningar, eller som man fattar ett djurs liv och dess trevande sträckande och gripande och senornas och ledernas rörelser och hjärnans omedvetna spänning; han fattar ej med hjärtat detta underliga väsen, en annans lidande, utan han erfar av detta lidandes yttre åthävor en stingande, häftig smärta, som är avgrundsvitt olik den

lidandes innersta smärta, och därav känner han sig rörd. Den, som vill hjälpa, måste emellertid leva sig in i den hjälpbehövandes liv, och endast det bistånd, som kommer av medupplevelse, består inför själens ögon. Det berättas om en zaddik, att när en fattig väckte hans medlidande, drog han först försorg om det nödtorftiga och sedan, när medlidandets sår helats, fördjupade han sig med stort lugn och hängiven kärlek i den behövandes liv och behov, så att han förnam det inom sig själv som sitt eget liv och sitt eget behov och verkligen kunde hjälpa.

Ålska är: att känna en annans behov som sitt eget och dock samtidigt vara medveten om sitt eget hjärtas rikedom för att utdela den till att hjälpa. Rabbi Mosche Leib berättade: »Jag har lärt av en bonde vad kärlek är. Han satt i ett lag av andra bönder, och upprymd av vinet sade han till sin granne: 'Tycker du om mig eller icke?' Grannen svarade: 'Jag tycker mycket om dig.' Den förstnämnde återtog: 'Du säger, att du tycker om mig; vet du då, vad som fattas mig? Om du verkligen tyckte om mig, så skulle du veta det.' Då teg den andre och förmådde icke säga ett ord. Men jag förstod: *det* är kärlek till människor att känna vad de behöva och att bära deras sorg.»

Den som lever sig in i andra på detta sätt, han förverkligar i sitt handlingsliv den sanningen, att alla själar äro en enda, ty var och en är en gnista av urmänniskans

själ, och hon lever helt i dem alla. Och emedan han förverkligar själarnas enhet i sitt handlingsliv, kan intet ont nalkas honom från någon. Ty om någon gör honom ont, betraktar han det som hade en dåraktig hand slagit den andra och icke betänkt, att de äro ett och att smärtan är dess egen smärta och att det hjärta, som lider, är just detsamma, som uppehåller dess eget liv. Vi skulle man sörja eller vredgas däröver eller till och med tänka på vedergällning? »Om en människa i misshugg skulle råka slå sig självy, tar hon då en käpp och slår handen, som slagit henne? Det skedde ju av felgrepp, och varför skulle hon öka sin smärta?»

Så lever den ödmjuke, han som är rättfärdig och älskar och hjälper: samman med alla och oåtkomlig för alla, givande sig hän åt mångfalden, samlad till sitt väsen. Han sluter på ensamhetens fjälltinnar förbundet med det ändlösa och i det porlande livets dal förbundet med det jordiska. Han hämtar kraft ur löftesrika djup och är befriad från de viljandes vilja. Han vet att allt är i Gud, och hälsar Guds budskap som förtroliga vänner. Honom skrämmer intet föregående eller hädanefter, intet ovan eller nedan, intet på denna och intet på andra sidan döden. Han har nått sitt hem och kan aldrig bli utstött. Jorden upphör aldrig att vara hans vagga, och himlen upphör ej att vara hans spegel och hans eko.

UR BAALSCHEMS LEGENDER

DEN FÖRSTA KRETSEN.

VARULVEN.

När den gamle Elieser, gossen Israels fader, kände förgängelsen nalkas, hängav han utan motstånd sin själ åt döden, trött av jordevandringens och trångmålenes många år och längtande till förnyelsens eldkälla. Men hans skumma ögon sökte ännu om och omigen gossens ljusa huvud; och när förlossningens stund var inne, lyfte han honom än en gång i sina armar och slöt honom innerligt till sig: det strålande ljuset över hans sista dagar, som så sent gått upp för honom och hans åldriga hustru. Han betraktade honom genomträngande som för att frammana en ännu sovan- de själ bakom hans klara panna och sade: »Mitt barn, han kommer emot dig, vedersakaren, i begynnelsen, vid skiljovägen och vid fullkommandet, i drömmens skugga och i det levande köttet. Han är skalet, som du skall krossa. Han är den avgrund du skall överflyga. Han är kvarlevan av dig. Han sluter ditt kretslopp, och du sluter hans kretslopp. Tider varda kommande, då du likt en blixtnedslår i hans innersta fördolda och han förflyktigas för din makt som ett lätt

moln; och tider varda kommande, då han omsluter dig med vågor av tätt mörker och du står ensam på ditt skär i hans mäktiga hav. Men dessa tider skola varda om intet, de ena som de andra, och din själ skall stå segrande. Ty vet, din själ är en malm, som ingen kan krossa och blott Gud kan försmälta. Frukta därför icke vedersakaren, frukta intet och aldrig!»

Barnet läste orden på hans vissna läppar med vidöppna, undrande ögon. Orden sänkte sig i hans själ och gömde sig kvar.

När rabbi Elieser gått hädan, drogo fromma församlingsbor försorg om gossen på grund av den tillgivenhet de hyst för hans fader. Och när tiden var inne, satte de honom i skola. Men han passade icke i sorlet och trängseln utan rymde beständigt och sprang till skogen, där han trivdes bland träden och djuren och rörde sig tillitsfullt i grönskans hägn utan att rädas för natt eller oväder. När de hämtat honom tillbaka under nitiska förmaningar, uthärdade han visserligen några dagar lärarens entoniga ordsvall, men snart sprang han bort igen, smög sig undan tyst som en kattunge och ilade till skogen. Efter en tid tyckte de, som hade honom i sin vård, att de haft nog besvär och att deras möda med den förvildade varelsen varit alldeles fåfång. Så fick han vara, och han stannade oåtspord i ödemarken och växte till som de stumma kreaturen växa.

Vid tolv års ålder tog han tjänst som biträde åt läraren för att följa gossarna hemifrån till skolan och tillbaka igen. Då fick befolkningen i den försumpade småstaden bevittna en märklig förändring. Israel förde dag efter dag ett tåg sjungande barn till skolan genom gatorna och sedan en lång omväg genom skog och mark hem igen. Gossarna lutade ej mer som förr sina bleka, tunga huvud. De jublade och buro blommor och gröna kvistar i händerna.

Andakt blossade upp i deras hjärtan. Och så väldig var hänförelsens låga, att den genombröt det nödens och förvillens kvalm, som tynger på jorden, och flammade upp till himlarna. Och se, däruppe glänste ett glödande återsken. Den övergivna gudsglorian hejdade sig på sin irrfärd och lyfte sitt smärtfyllda anlete mot ljuset, som liknade morgonrodnadens gryning, bådande ett kommande rike.

Men vedersakaren reste sig i hat och ångest och steg ända till himlarna. Där höjde han klagomål över det, som började tilldraga sig därnere och hotade att omintetgöra hans verk. Han begärde att få nedstiga ofjättrad för att mäta sig med den alltför tidige aposteln och fick tillstånd därtill.

Och han sänkte sig ned bland varelserna på jorden och gick omkring bland dem lyssnande, prövande och vägande, men länge fann han ingen, som var användbar att utföra hans planer.

Slutligen träffade han en kolare i skogen, där Israel framlevat sin barndom. Det var en skygg sälle, som icke skilde på gott och ont och undvek människor. Tidvis måste han nattetid förvandla sig till en varulv och strök omkring på avlägsna vägar långt ifrån gårdarna, anföll kanske ett djur eller satte skräck i en ensam vandrare, men hade aldrig gjort någon ont. Hans enfaldiga hjärta våndades under ett bittert tvång, darrande och motsträvig låg han hopkrupen i buskarna, när sjukan kom över honom, och kunde ej undfly. En natt fann vedersakaren honom sovande och medvetlös, i krampryckningar och nära att förvandlas, och han fann honom ägnad att bliva hans verktyg. Han slet upp hans bröst och tog ut hans hjärta, gömde det i jorden och lade sitt eget i varulvens barm, kärnan av mörkrets kärna.

När Israel i soluppgången förde de sjungande barnen en lång omväg över ängen runt om staden, störtade varulven fram ur den ännu nattskumma skogen och rusade i blek vidundershamn med fradgande mun omkring i skaran. Barnen skingrades och flydde åt alla håll, några föllo avsvimmade till marken, andra klängde sig skrikande fast vid sin ledare. Djuret försvann under tiden, och ingen olycka skedde. Israel samlade och tröstade de små, men tilldragelsen åstadkom likväl stor förvirring och oro i staden, i synnerhet som många barn föllo i häftig feber av skräcken och

oroades av hemska drömmar och jämrade sig i de skumma kamrarna. Ingen mor släppte mer sitt barn ut på gatan, och ingen visste råd.

Då mindes den unge Israel sin döende faders ord, och först nu fattade han deras mening. Och så begav han sig ur hus i hus och besvor de rådvilla föräldrarna att ånyo anförtro honom barnen, ty han var viss att kunna skydda dem för odjuret. I hans tal låg sådan levande kraft, och hans panna lyste av sådan trovärdighet, att ingen kunde motstå honom.

Nu samlade han barnen omkring sig och talade till dem som till de stora, ja med ännu större kraft, och deras skygga själar öppnade sig för honom. Återigen ledde han dem tidigt om morgonen ut på ängen, tillsade dem att stanna där och vänta på honom och gick ensam bort mot den mörka skogen. Just i skogsbrynet störtade djuret fram, det stod framom träden och växte och blev jättestort för hans ögon, växte ända upp till himlen, skymde skogen med sin kropp och täckte marken med sina tassar, och den blodiga fradgan ur dess mun omgav den uppgående solen. Men Israel vek ej tillbaka, ty dödsstundens ord var med honom. Och det var, som gick han vidare och vidare och inträngde i varulvens kropp, ty intet hinder hejdade hans steg, tills han stod inför det mörka, glödande hjärtat. Runt och brinnande såg han det framför sig, dess dystra spegelskiva fångade all världens

ting, och all världens ting återspeglades däri, färgade av så bottenlöst hat, att endast gudskärlekens djup rann gossen Israel i sinnet, när han sökte en liknelse för att icke överväldigas. Då vart hjärtat lagt i hans hand. Han stod och höll det i händerna och omslöt det fast med sina fingrar. Och då kände han det skälva, såg droppar drypa och förnam det ändlösa lidande, som däri var, alltid varit och i alla tider skulle vara. Han släppte det igen, lade sakta ned det på jorden, som genast uppslukade det, och befann sig alldeles ensam i skogsbrynet. Han andades ut och vände åter till barnen.

Senare på dagen hittades den ensamme kolaren död i skogsbrynet. De, som anträffade honom, förvånades över hans anletes frid och förstodo ej mer den rädsla de hyst för honom, ty i döden såg han ut som ett stort, förvildat barn.

Men gossarna glömde att sjunga från den dagen och liknade allt mer sina fäder och fäders fäder, då de växte upp, och när de vandrade fram över markerna, böjde de huvudet ned mellan axlarna, likasom fäderna alltid gjort.

ELDENS FURSTE.

När rabbi Adam, den trolldomskunnige, var gammal vorden, tyngde honom hans sista bekymmer, till vem han skulle överlåta sina skrifter efter sin död. Ty däri var vägen tecknad till de krafter, medelst vilka han stundom ingripit i ödets maskineri och styrt hjulens gång efter sitt sinne. Visserligen var en son honom född, men denne var endast hans kroppslige arvinge. Med smärta hade rabbin insett detta under långa år, och bitter och lik ett tveeggat svärd tycktes honom mången gång hans viljas höga konst, då det i all evighet var honom förmenat att ändra detta. Den tid, när hans liv stod i kraftens somnardagar, sträckte han om natten knutna händer mot himlen och rasade mot den onämbare, som med ett leende såg ned på all hans förvägna lek som en man på ett barns lilla övermodiga förehavande. Sedan kommo trötthetens år, när kroppen blev tung och motspänstig och själen vandrade ensam sina branta stigar, under det kroppen föll i tyngande sömn. Då blev han mild till sinnes och blickade efter försoning i de eviga ögonen. Och natt efter natt reste han sig i sömnen frågande: »Åt

vem, o Herre, skall jag efterlämna källorna till min vishet och mina makter?» Ofta frågade han förgäves, och ingen röst talade till honom ur drömmens dunkel. Men en natt kom svaret och var över honom: »Du skall sända dem till rabbi Israel, Eliesers son, som bor i staden Okopy, och överlåta dem till honom.»

De följande dagarna kände han, hur den kroppsliga förgängelsens slöjor omsvepte honom. Han kallade sonen in i sin slutna kammare och öppnade kistan, som gömde de hemlighetsfulla bladen. Men när den gamle skulle tala, vaknade ännu en gång de förflutna dagarnas smärta och hopsnörde hans strupe, så att orden endast med svårighet pressade sig fram. Men som något, det där icke längre vidkommer den hädangående, avskakade han smärtan och gav sonen denna föreskrift: »Giv dem åt Israel, honom tillhöra de. Anse det som en stor nåd, om han visar sig hågad att söka visdom samman med dig, och hav alltid ödmjukheten i hjärtat, eftersom du blott är den enkle budbärare, som är utsedd att överlämna till hjälten det svärd, som tystlåtna andar under jorden i långliga tider smitt och slipat åt honom.»

Inom kort dog den gamle. När sonen jordat sin döde faders kvarlevor, följde han troget dennes sista befallning, ordnade sina jordiska angelägenheter och anträdde färden till Okopy med den dödes skrifter. Han hade alltid varit ett fogligt redskap i faderns

hand, saknat egen vilja och låtit sin själ följa faderns i släptåg, såsom man kedjar båt vid båt för att färdas längs strömmen. I brist på ledare vacklade hans själ ängsligt hit och dit, och med mycken tvekan undrade han på vägen, hur han skulle bete sig i Okopy för att finna den Israel, som var utkorad till faderns arvtagare och hans egen beskyddare. När han slutligen anlände till staden och folket fick veta, att han var undergörarens son, bemöttes han med aktning, och det var honom lätt att leva där och med öppna ögon söka den utvalde. Men hur han än såg sig om, upptäckte hans forskande blickar ingen annan än gossen Israel, som var fjorton år och skötte en oansenlig syssla i bönhuset. Ty ehuru gossen inför allas ögon betedde sig så oförargligt och enkelt, som hans ålder anstod, anade den forskande snart, att denne omyndige för världens nyfikenhet dolde en hemlig nåd i sitt barnsliga väsen. Därför beslöt han att närma sig barnet. Han begav sig till församlingens föreståndare och utbad sig ett tyst rum i bönhuset, där han i ro kunde fördjupa sig i den heliga visheten, och gossen Israel till tjänare, för att gå honom tillhanda. Föreståndaren och de övriga voro väl tillfreds med förslaget, aktande det som en stor ära för den unge Israel att ha fått sälla sig till den store mannens son.

Denne låtsade nu, som vore han djupt försjunken i de heliga böckernas anda och icke gäve akt på sin

omgivning. Gossen fröjdade sig i sitt hjärta, ty därför kunde han, sin vana trogen, var natt stå upp ur sin bädd, när man trodde honom sova djupt, och försjunka i läran. Snart utlistade dock den unge rabbin denna hans hemliga håg och väntade sedan endast på rätta ögonblicket att pröva honom. En natt, när ynglingen sjunkit ned på sitt läger, utmattad av själsspänning, reste den andre sig, tog ett blad av de magiska skrifterna och lade detta på den sovandes bröst. Så skyndade han tillbaka till sin egen bädd, andlöst lyssnande. Efter någon timma såg han, hur gossen först vred sig i oro, sedan halvslumrande grep efter bladet och slutligen som fattad av mäktiga händer reste sig ur sömnen och fördjupade sig i skriften vid en liten oljelampas sken. För åskådaren var det, som blev rummet större och ljusare, medan gossen läste. Till sist gömde Israel bladet i sin klädnad och vacklade som nedtyngd av en börda åter till sin bädd.

Rabbin försummade sedan aldrig att iakttaga honom, och när han kommit till visshet, tvekade han icke längre, ropade gossen till sig och delgav honom budskapet. »Jag giver dig något, som blott få gånger under vår stjärnas lopp legat i förgängligas händer», sade han. »Endast få ha ägt det före dig. Århundraden igenom sjönk det i glömska, sedan steg det åter i dagen att med kraftens urström fylla en människosjäl. Min fader var den siste i denna korta rad av utvalde. Nu till-

kommer det dig enligt ödets bestämmelse, och vill du vara mig nådig, låt min fattiga själ vara luften, som uppfångar ditt ord, när du umgås med skrifterna, att det ej må förflyga och dö bort i det tomma.» Israel svarade: »Vare det så, som du säger. Men bevara tystnaden, att ingen må veta detta mer än du och jag, och låt ej vårt liv till det yttre te sig annorlunda än förut.» Rabbin samtyckte. För att skydda sin hemlighet beslöto de lämna bönhuset och flytta till en avsides belägen stuga utanför staden. Judarna i Okopy aktade det som en oväntad ynnest, att rabbi Adams son tagit Israel i sin vård och gjorde honom delaktig av den heliga läran, och när de ej kunde förstå anledningen till detta, tillskrevo de fadern Eliesers förtjänst, att den lärde mannen fann behag i gossen.

Och så försjönko de båda i en ensamhet, i vilken jordens röster förstummades. Ur rabbi Adams böcker strålade djupare världars glans och en aldrig tillförne upplevad själens sällhet, som mättade dem; av jordisk spis unnade de sig blott så mycket, som kroppen behövde för att kvarhålla sin bevingade själ.

Den unge Israel hängav sig helt och fullt och utan förbehåll åt de underbara skrifterna och upptog i sig deras väsen, som en svamp suger upp vatten eller en sten upphettas av solen. Men rabbi Adams son bevarade sitt skarpa förstånd och behövde dagligen något att slipa det emot. Det tillfredsställde honom ingalunda.

i längden att evigt dväljas i hänryckningens gyllene luft. Han ville vrida och vända och i sitt huvud överväga de ting, som stego så förunderligt fram ur de åldriga böckerna, och slutligen smaka den makt, som låg i de magiska formlerna. I saknad av dessa ting förtorkade hans själ och blickade tungsint fram ur hans matta ögon. Detta varnade den unge Israel och sade: »Vad begära dina blickar, broder? Vad kan du väl sakna i dessa dagar?» Då suckade rabbin och svarade: »Gosse, vore min själ så oskadd som din! Men det, som för dig är likt honung och stillar ditt sinne, det fräter mig som lut i sår. Hos mig bo tvivel, som komma och gå och aldrig tiga. Det finnes blott en, som kan bringa mig hjälp. Om du detta vill, du som nu är ordet mäktig, kalla honom till oss, Thoras furste.» Gossen Israel förskräcktes. »Bryt ej vår väntans ödmjukhet», ropade han. »Ännu bländar mig vapnens sken, och ännu vinkar icke stunden att bruka dem.»

Rabbin försjönk besviken i sig själv. Han blev vissen och gul att se till, så att Israel betogs av häftigt medlidande med honom för de heliga själskvalens skull, som han trodde tärde på vännen. Och så övervann han sin egen räddhåga och bad rabbin rusta sig och med honom bereda sig till det vågsamma företaget. Men för att ernå den själens Kavvana, som var nödig för att nedertvinga Thoras väktare, var bjudet att från sabbatsafton till sabbatsafton icke förtära vare sig mat

eller dryck eller mottaga budskap i någon som helst jordisk angelägenhet utan framhärda i fullkomlig avskildhet och renhet. De ordnade alltså huset och tillbommade dörr och fönster. Sedan gingo de ned i det heliga badet och fastade därefter från sabbatsafton till sabbatsafton, och vid den avgörande nattens inbrott spände de sina själar till den högsta extasen, och Israel ropade med lyfta armar de betvingande orden ut i mörkret. Men när han slutat, störtade han som slagen till marken, ropande: »Ve, broder, ve! Du har låtit en förvillelse grumla vår Kavvana. Därför har en dom utgått ur vredens mun, och redan ser jag honom, väktarens broder och granne, eldens furste, hur han reser sig och spänner sina vingar att nederstiga. Vi äro i dödens hand. Om våra ögonlock sluta sig, hemfalla vi åt det flammande djupet. En enda räddning gives: att vaka och strida utan återvändo ända till morgonen.» De kastade sig ned och bjödo anden växa till storm för att icke falla i sömn. Det stod en glöd omkring deras hus, som när sommarmiddagen andas som hetast, och ur glöden stego ljuva lockelser till vila. Mot morgonen förlorade rabbin sin motståndskraft och lutade huvudet mot muren. Gossen väckte honom med rop. Då höjde rabbin sin redan vanmäktiga arm tungt mot Israel, och svarta händelser bröto sig stammande fram ur hans mun. Då förtärde lågan hans hjärta, och rabbin segnade till marken.

UPPENBARELSEN.

Vid Karpaternas yttersta sluttning mot öster stod ett mörkt, lutande värdshus. Dess smala örtagård med de rödskimrande blomsterlanden sände sin doft till bergens makter, men på baksidan blinkade de sneda takgluggarna åt den vida, gula slätten, som badade i ljusets signade flöde.

Det lilla värdshuset var ganska ensamt. Om marknadsdagarna kom ju en del vägfärande folk, lantbor och judiska krämare från bergbyarna, som dröjde sig kvar en stund och drucko varandra till för lyckosam handel; men annars tog sällan en jägare eller vandrare in där. När en gäst anlände, hälsades han av en smärt, brunögad kvinna och bjöds att taga plats. Sedan steg hon ut framför huset, förde handen till munnen och ropade med klar stämma ett namn uppåt berget: »Israel!»

I den närmaste klippan, ett stenkast från huset, var ett valv uthugget. Stark sol belyste ingången och tungt dunkel höljde bakgrunden. Åt sidorna sänkte sig djupa gångar av en människas höjd och bredd in

i mörkret, som inträdde någon här under nattliga timmar i jordens innandöme att i avskildhet samtala med namnlösa ting. Grottan var stum och döv för buller; men sändes kvinnans klara rop ditöver, bars det av luften som av en trofast tjänarinna till honom, som det gällde. Och var han än var, nära jordens mörker eller solskenshimmeln, vid det ropet reste han sig, skred till gården och stod genast framför gästen, redo att tjäna honom. Men gästen, som han nalkades, greps av bävan i hjärtat; även bönderna och krämarna, som kände mannen sedan många år, betogos alltjämt på nytt av vördnad vid hans åsyn, trots hans milda hälsning och blygsamma åthävor.

Han var trettio år eller mer; åren hade kommit och dragit förbi, tyngda av många hemligheter. Han såg sig ej om efter de förgångna, han såg icke fram mot de kommande. Omkring honom rådde väntandet; tinnarna sågo ned på honom och väntade, källorna blickade väntande upp till honom; men själv väntade han icke. Om dessa år förtäljes endast, att han och hans hustru, som länge vandrat omkring med honom i nöd, bodde på bergens östliga sluttning och betjänade vägfarande. Men grottan i berget är ännu i behåll: där kan du skåda den fria välvningen och de djupa gångarna.

Men en morgon randades, då han förstod bergstoppens öga, källans öga. Han märkte väntandet omkring sig och sitt eget fortskridande genom väntandet.

Marken i hans grotta brände, stillheten var försvunnen från ingången och viskandet från väggarna: röster kallade honom. Från valvet dånade en befallning, i gångarna återljöd dess eko, och rösterna samlades någonstädes i en enda stämman som strålarna i solen.

På denna morgon följde dagen och många dagar; befallningen växte mannen över huvudet. Han kände stunden komma, han hörde dess steg i fjärran.

Och ånyo randades en morgon, då klarnade det runtom, och vetandet kom över honom stilla. Befallningen förstummades, och Baalschem såg dagen.

Den morgonen kom rabbi Naftali åkande ned emot slätten. Söder om bergen hade han besökt en vän, och fast hemfärden redan varat i dagar, hade han ännu huvudet fullt av det samtal de fört. I tankarna upprepade han tal och svar, blott klarare och kraftigare än orden fallit i verkligheten. Och rabbi Naftali tänkte endast på samtalet inom sig. Det återspeglade sig som tecken i molnen, i vindens sus voro dess tonfall blandade.

Så kom vagnen till det lilla värdshuset vid yttersta bergslutningen. Då brast ordet sönder inom rabbi Naftali. Han förskräcktes och såg upp. Så varseblev han huset med den soliga örtagården, och han kände plötsligen, hur trött han var, ja, han måste ju vara

trött, efter som ordet inom honom brustit. Han steg ur vagnen och trädde in i huset. Kvinnan hälsade honom och bad honom sitta ned, stod upp, förde handen till munnen och ropade åt klippan till: »Israel!» Om ett ögonblick såg rabbi Naftali värden komma gående med långa, fasta steg och buga sig för honom med ett välvilligt leende. På panna och ögon såg man, att mannen var jude; men han bar bondedräkt, den korta fårskinnspälsen med den tjocka, brokiga gördeln och jordfärgade storstövlar, och ingen mössa omslöt hans långa, ljusbruna hår. Detta förargade rabbin, och ej synnerligen vänligt framställde han sin önskan. Men mannen bibehöll leendet och sitt försynpta uppträdande och betjänade rabbin så väl, att det nästan föreföll underligt med vilken smidighet den storväxte och synbarligen starke mannen rörde sig.

När rabbi Naftali vilat en stund, ropade han: »Israel, spänn för vagnen åt mig, ty nu vill jag fara vidare.» Värden försvann för att efterkomma befallningen, men i det han gick, vände han sig till hälften och sade leende: »Sex dagar är det från början och till sabbaten — varför skulle Ni ej stanna här sex dagar till och hålla sabbat hos mig?» Då utfor rabbin i vredesmod och befallde honom tiga, ty löst tal var honom vidrigt. Mannen teg och spände för vagnen.

Men när rabbi Naftali for vidare, var det honom omöjligt att fortsätta samtalet i tankarna, och han

tyckte det liknade en sönderriven spindelväv, som ingen kan laga. Och han undrade varför och var be-
drövad. När han ändock ansträngde sig och ej ville
upphöra, blev allting till virrvarr för hans ögon, och
han greps av en häftig virvel och kände sig indragen
i virveln, omgiven av orediga och om vartannat kret-
sande ting. Rabbi Naftali hade aldrig förr i sitt liv
betraktat tingen utan nöjt sig med att känna och tåla
deras tillvaro. Och nu tvingade virveln honom att se
sig om, och han såg tingen i världen men lösryckta
från sina platser och vilsekomna i virrvarret. Det var,
som uppläte sig under honom ett vilt bråddjup, girigt
att sluka himmel och jord. Rabbin kände virveln växa
i sitt eget hjärta, han förnam vad mörker är. Men i
samma ögonblick såg han en jättelik man i fårskinns-
päls och jordfärgade stövlar komma gående i riktning
mot vagnen. Mannen skred fram med lätta steg ge-
nom förvirringen och sköt de kretsande virvlarna sakta
åt sidan som en simmare vågorna. Han fattade tyg-
larna och vände hästarna med ett kraftigt ryck, och
med dubbel fart sprungo de genast tillbaka samma
väg, som de kommit, och stodo inom kort åter fram-
för värdshuset. I ett nu försvann ångest och kval
och hela virrvarret för rabbi Naftali. Han fattade ej,
vad som vederfors honom, men ingen fråga formade
sig i hans sinne. När han steg ur vagnen och för
andra gången trädde in i trädgården, där det dukade

bordet stod, hälsades han åter av den smärta kvinnan med det vänliga men orörliga ansiktet, ånyo ropade hon uppåt klippan, och ånyo stod mannen i bonde-dräkten framför honom och bugade sig, alldeles som såge han honom för första gången.

Länge tyngde det ofattliga förlamande på rabbins själ. Men när han timme efter timme såg tingen omkring sig som vanligt i vardagens gilla gång och värden sysslade med att betjäna gästerna och vattna deras hästar, mera förfinad till sitt uppträdande visserligen, men eljest lik vilken ringa värdshusvärd på landet som helst, började han tänka över det skedda. Och som jämt intill denna dag lydde honom hans tankar, så att han snart bildat sig den övertygelsen och fastslagit den för sig själv, att det hela endast varit en villa, orsakad av den skarpa bergsluften, som tröttat hans ögon. Därför beslöt han att övernatta i härbärgets och sova bort tröttheten, men nästa morgon fortsätta färden.

När rabbin följande dag ånyo körde vägen fram, måste han skratta högt åt gårdagens dårskap. Vacker och fast flätad låg skapelsens krans omkring honom, var sak växte tryggt på sin rätta plats. Det föreföll honom, som såge han nu allting för första gången sådant det verkligen var, och han gladde sig och undrade över sig själv. Vilken välsignelse var ej denna varelsernas frihet och tillförsikt i rummet! Men under

det han sålunda förvånades och fröjdade sig, lyfte han händelsevis blicken mot himmelen och förfärades, och fasan tillintetgjorde hans fröjd. Ty i stället för det lätta, skiftande blå eller av mångtonigt grått överdragna himlavalv, som han vant sig att betrakta på ett likgiltigt sätt, spände sig över jorden ett fäste av metall, hårt, tungt, utan fogar och luckor. Och när han bävande sänkte sin blick, märkte han, att intet av tingen var fritt och tryggt; fångna och sjuka växte de alla på sina platser, och de, som rörde sig, smögo omkring som i en stor men kvav bur. Och det föreföll rabbi Naftali, som vore också han själv fången och instängd i ett evigt, oundkomligt fängelse, och han försjönk i ett svärmod, ur vilket ej hans tanke och ej hans tro på Gud förmådde uppresas och trösta honom. Men då han låg i sorgens djupaste schakt, blevo hans ögon seende, och han såg en man vandra över firmamentet. I jordfärgade storstövlar gick han bort till himlaranden och rörde här och var sakta vid det tunga täckelset. Och var hans finger träffade, där lossnade det och upplöstes. Fingret slog hål efter hål i fästet, och det lätta blå lyste in. Slutligen smalt hela det hårda valvet bort, och flödande ljus strömmade åter ned över synkretsen, såsom det alla dagar ter sig för människors ögon. Då andades alla varelser upp ur sitt väsens djup, och till och med de sömntyngda kräldjuren riste sig som för att avskaka fjättrar. Samman

med alla de andra andades rabbi Naftali upp och inandades frihetens livsluft. Han lyfte ögonen mot himlen och sökte undermannen, men denne var försvunnen. Då greps rabbin av mysteriet, han vände vagnen och drev på hästarna, tills han återigen stod framför värds-
huset. På tröskeln mötte honom den, som han sökte, med sin vanliga hälsning, utan frågor i ord eller åthävor; men hälsningen föreföll rabbin vänligare än föregående dag. Därför sköt han alla betänkligheter åsido, sägande: »Israel, vad är det för märkligt med dig, att jag möter dig så sällsamt på alla mina vägar?» Då höjde mannen sin blick och log. Och leendet var ej som en människas, utan det var som en fjällsjös smärtsamma och överseende, ur djupet stigna leende, när aftonsolen smeker den och säger: »Nu lämnar jag dig åter åt dig själv» — men sjön ler och svarar: »åt mig?» Så log mannen och svarade: »Mig?» Och rabbin ville icke ge vika utan fortsätta att fråga; men då kände han sin mun tilltäppt, ty den andres leende hade slagit honom. Så fortfor han att tuga, fylld av sina frågor. Fara kunde han ej längre, och att stanna medförde timme efter timme nya själskval. Natten kom och var lik dagen, blott än längre, och allt det obegripliga fördunklades än mer. Först mot morgonen befriade sömnen hans själ, och han drömde en dröm. Den drömmen var skapelsens begynnelse. Ljuset skildes från mörkret, och fästet vart mellan vattnen. Och

det föreföll rabbi Naftali, som vore hans själ det kaos, varav Gud skapade, och som vore själen det bottenlösa djup, ur vilket himmel och jord sprungo fram. Och han förnam andens formande hand.

När han vaknade och kom ut, var han befriad från ovisshet. Allt tycktes honom enkelt och klart, och han omslöt världen med ögonen. Det var, som såge han icke tingen på avstånd och utifrån utan inifrån som ett ting ser sig själv, när det rädes för livets vägar och besinnar sig och anställer betraktelser över sig själv. Och han sade sig: »Nu vet jag. Det givs tider, när virveln regerar världen och krossar dess byggnad, och ljus och mörker ej äro åtskilda längre, och varelserna förlora sitt fäste och irra omkring i rymden. Och det givs tider, när himlen håller jorden fången och fästet, som endast skulle särskilja, fasthåller och binder varelserna. Men är icke allt detta en spegling och en tidens lek? Ty nu ser jag: en lycka är tingen beskärd och en glädje. Gemensamt leva de, oberörda av virvel och fångenskap, och vandra upprätt trots makternas vrede och bida. Och var och en verkar sitt verk i världen av sitt hjärtas drift och har sin fröjd i sin gärning och sin lycka av verket. Ingen virvelvind kan sönderslita den gärningarnas krans, som omsluter och enar varelserna. Intet fångsel kan fjättra den kärlek, som förbinder väsen och verk. Ööverbinnelig i sin lycka är skapelsen, de skapade tingens saliga

värld.» När rabbin talade så till sig själv, slöt han ögonen av lycka. Men det första han såg, när han åter öppnade dem, var ett beslöjande dok, som sänkte sig ned över all världen. Och den låg som en avgrund framför honom. Ur avgrunden höjde sig solens skiva i stumt, ändlöst kval, och träd och örter vällde fram därur i evig, smärtfylld födslovända, och djuren lupo omkring eller flögo under meningslöst jagande och sökande. Och alla varelser ledo av tvånget att göra vad de gjorde och kunde ej komma loss och flämtade av lidande. Det förhöll sig sålunda: alla ting voro inneslängda i avgrunden, och likväl var hela avgrunden mellan varje ting och de övriga, och intet kunde nå de andra, ja intet kunde se de andra, ty avgrunden var emellan dem.

Och vad rabbin nu såg, det liknade ej en syn, som du visserligen ser och är betagen av men likväl anar skall försvinna och ej mer finnas till, nu eller senare, någon gång före din död. Utan det var honom, som hade han all sin tid levat i villfarelse och först nu såg sanningen och livet; och som skulle aldrig någon annan bild komma till synes än denna, om han också levde till världens undergång. Och denna syn berättade rabbin med ett grepp allt vad han vunnit stunden förut och i hela sitt liv, och hans hjärta sviktade, halvt benäget att uppresas sig mot Gud, halvt att lida med Gud.

Men i samma ögonblick som rabbi Naftali upplevde detta, varnade han i avgrunden en man, som var honom välbekant till utseendet. Och mannen var här och överallt och hade vingar och mångskiftande väsen och allestädes närvaro. Ty hans mun var tryckt mot solens öra och viskade till henne, och hans arm var slingrad om trädens midja, och djuren smögo sig till hans knän och fåglarna till hans axlar. Och se, trösten var kommen i världen. Ty genom hjälparen blevo tingen förbundna och sågo och kände och förstodo varandra. De voro fyllda av hjälparen och sågo varandra genom hans ögon och berörde varandra genom hans hand. Och när tingen kommo varandra nära, fanns ingen avgrund längre utan ljus rymd att skåda och famna och en djup våg av mening och mål.

Detta var de tre första dagarna. Sedan följde de tre andra, och för var dag blev vägen bredare för rabbi Naftali. Men i huset på bergsslutningen fortgick livet som förut, och värden var densamme till sätt och åthävor. Och rabbins värld var lik en pendels slag, i evig växling förnam han undret från när och undret från fjärran. Han dristade icke fråga mer, ej med ord, ej med blick. Han levde och bidade. Så kom sabbatsaftonen. I enkla och ödmjuka ordalag hälsade värden den heliga bruden enligt fromma och olärda mäns sed.

Naftali såg då och då bort till honom och väntade, han visste ej vad för något gåtfullt och frälsande. Men ingenting hände, han väntade fortfarande, när värden läst bordsbönen, han väntade ännu, när denne reste sig och räckte gästen handen, önskande honom frid den natten och allt framgent i hans liv.

Men den natten fick rabbin ingen sömn. All dagens viljespänning hade blivit till ett mäktigt brus över hans huvud, och det var honom, som måste här och nu undret från när och undret från fjärran uppgå i vartannat.

Mitt i natten kom befallningen till honom, ljudlös, omärklig. Han stod upp och gick. Och med ens var han i det andra rummet och såg.

Och såg: kammaren var till manshöjd uppfylld av lågor. Matta och mörka uppstego lågorna som tärande något tungt, obekant. Intet ljud och ingen rök åtföljde branden, och intet föremål skadades. Men mitt i elden stod mästaren med högburen panna och slutna ögon.

Och vidare såg rabbin: en delning skedde i elden, och ett sken uppstod, och skenet låg som ett täckelse över lågorna. Och skenet var tvåfaldigt. Nederst var det blåaktigt och hörde samman med elden, men överst var det vitt och orörligt strålände kring mästarens huvud allt intill väggarna. Och det blåskimrande ljuset var det vitas tron, och det vita vilade på det som på en tron. Och det blåskimrande ljuset växlade oavlåt-

ligt färg, än övergick det i svart, än i en våg av rött. Men det vita därovan förvandlades aldrig, det förblev alltid vitt. Och det blåskimrande ljuset var helt inmängt i elden, och eldens tärande var dess eget tärande. Men det vita ljuset, som vilade ovan det blå, förtärde intet och hade intet gemensamt med lågan.

Och rabbin såg: mästartens huvud stod helt och hållet i det vita ljuset. Och lågorna slog upp kring mästartens kropp. Men varje uppstigande låga förvandlades till ljus, och för var stund blev det mera ljus.

Och rabbin såg: all elden hade förvandlats till ljus. Och det blå ljuset började intränga i det vita, men var ljusvåg, som trängde ditin, blev själv vit och oföränderlig.

Och rabbin såg, att mästarten stod helt i det vita ljuset. Men ovan hans huvud vilade ett förborgat ljus, det var utan all färg och utan blick och endast på ett hemligt sätt uppenbart för den skådande.

Och rabbin sjönk ned. Ty han förstod människans väsen och den sista dagens mål.

När morgonen randades, firade de tillsammans den heliga sabbaten.

DE HELIGA OCH HÄMNDEN.

När staden Pawlicz råkade under Bilbuls välde och Nögnens triumf drog därin, flydde judarna överallt i trakten för den hotande förgörelsen ut i det okända. Men några fromma gamla män läto icke övertala sig att draga bort. De talade till sina själar: »Såsom en länge uppdämd damm är detta främmande folk. Det vill slå oss för att känna sin kraft. Men huru länge hava vi ej själva varit som en uppdämd damm och ej fått tjäna Gud efter vårt sinne! Ända ifrån födelsen har vårt liv varit en störd och vanhelgad gudstjänst. Ty här är världen trång och kvav, och vi hava intet rum att lova Herren uti, och vi andas en luft, som ej är Herrens luft. En gång var mazan våra egna åkrars frukt, och våra händers kraft verkade på våra fält och tjänade Gud. Men nu kommer mazan till oss ur främlingars jord, främlingars, som äro våra fiender. En gång var ethrog vår trädgårds lust, och vår glädjes hjärta slog i vår trädgård och tjänade Gud. Nu kommer ethrog till oss som en gäst från ett mycket avlägset land, som vi aldrig skola skåda. Och i detta

främmande land hava våra böners rötter stannat kvar. Nu tala vi ord, som inga rötter hava, hur skulle de då kunna nå upp till Gud? Det är oss icke givet att tjäna Herren med vårt liv. Därför vilja vi tjäna honom med vår död och härda ut för att helga hans namn.» Så talade de och gingo i fängelse och bidade fröjdefullt döden.

Men en av dem stannade ej. Det var rabbin i Koraczow. I unga år hade han påbörjat en bok, vari det stod, hur man kan tjäna Gud med sitt liv. Han hade levat strängt och hårt, och all sin längtan och alla sina tankar hade han lagt i den boken. Drömde eller ville han något, så tog han sin dröm och sin vilja som en sten i sin hand och lade den till de andra, att hans bygge måtte nå upp till Gud. Och den ena delen av boken fogade sig långsamt till den andra. Allting däri var ordnat så, att ett uppsving ledde från lägre grader av tjänande till högre. Och när helst rabbin gick till verket för att tala om en ny grad, beredde han sig med stor glöd i sin själ och levde alla dagar i samlad avskildhet, tills han slutligen gick in i sin kammare för att skriva. Där satt han sedan och arbetade på sitt verk, och ingen fick tala till honom eller mana honom att äta eller dricka och sova, förrän han slutat att tala om det sättet att tjäna Gud. Och med ingen talade han om sin bok. Men när Bilbul kom tågande, rådförde rabbin sig med sin själ, och i flera

timmar varade den djupa överläggningen i hans tysta kammare. Och boken, som framskridit till den allra högsta graden av gudstjänande — men därom hade han ännu ej börjat tala —, boken låg på bordet, och han betraktade den ej. Men till sist kom hans blick att vila på boken. Och han reste sig och tog boken och gjorde sig redo att fly till Valakiet.

Men när rabbin under färden kom till Miedzyborz, befallde Baalschem honom stanna hos sig, tills han entledigade honom. Och han stannade hos Baalschem. Och denne sade till honom: »De heliga skola bli räddade», och han upprepade detta gång på gång. Men aftonen före sabbaten fick rabbin ett brev, och däri stod, hur de blivit pinade med all slags tortyr, och hur de under kval med stor hänförelse skilts hädan till namnets förhärligande. När Baalschem läst brevet, gick han skälvande att bedja Minchabönen, och den som såg honom måste skälva. Och den ene sade till den andre: »När stunden är inne att möta sabbaten, vänder fröjden säkerligen åter. Ty vad än vederfarits honom, aldrig har han firat sabbaten utan fröjd.» Men stunden kom, och Baalschem firade sabbaten våldsamt skälvande och höll bägaren i en skälvande hand. Och genast lämnade han rummet och gick in i kammaren, där han plögade sova, och lade sig på golvet med ansiktet mot marken och utsträckta armar, och länge låg han så. Och när husfolket och gästerna väntade, kom

hans hustru in i kammaren och sade: »Ljusen slockna.» Han sade: »Låt ljusen slockna och skicka gästerna hem.» Hon gick, och han låg fortfarande kvar på marken.

Men rabbin kunde ej längre härda ut, ty hans hjärta brann. Han gick till Baalschems kammare och lyssnade, men därinne var mycket tyst. Han gick fram till dörren och såg in genom en springa i dörren och spejade i mörkret. Han stod där till midnatt. Då syntes ett starkt sken i rummet. Och Baalschem ropade: »Välsignad vare han som kommer, Rabbi Akiba!» Och var och en av de heliga hälsade han vid namn, utropande: »Välsignad vare han som kommer!» Sedan sade han till dem: »Jag besvär er att hämnas på veder-sakarna. På senatorn, som lät tortera er. På bödlarna, vilkas händer beredde edra kval. På folket, som jublade, när ni led.» Nu dånade en dov kör i rummet, och den var som en enda stämman, den talade sålunda: »Vi bedja dig, att dessa ord icke gå över dina läppar ännu en gång.» Men han upprepade: »Jag besvär eder det!» Och ånyo talade de heliga: »Vi hava gärna lidit döden!» Men Baalschem stod som en röd låga mitt i skenet och ropade: »För slagen och styngen, för det långsamma mördandet, för skändandet med deras händer, för sparkarna av deras fötter, för spottet och hånet, för århundradens slaveri, på det som gjort oss onda tagen hämnd.» Ångest och bävan darrade i körens stämman, när den talade: »Vi bönfälla dig, att domens ord icke för tredje

gången övergå dina läppar. Ty vet, att du i kväll stört världarnas sabbat. Se, ett virrvarr uppstod, och vi förstodo ej, vad det var. Och vi stego till högre sfärer, där rådde också virrvarr, och tyda det förmådde vi ej. Och när vi uppnått en mycket hög sfär, hördes en röst: 'Skynden er ned och avtorken rabbi Israel Baal-schems tårar.' Och vi vilja omtala något för dig. Vet: all smärta en människa lider i sitt liv är ett intet mot de smärtor vi lidit för Namnets förhållande, välsignat vare det. Den onda lockelsen kom över oss och ville böja våra sinnen, men vi stötte den bort med bägge händer. Men hon lyckades med sin fingerspets beröra en tanke i oss, och hon märkte tanken med ett tecken. För denna saks skull dömdes vi att förflyttas ett ögonblick till Hinoms dal och ett ögonblick lida världens ångest. Och alla smärtor vi lidit bleknade och voro ett lekverk mot detta lidande. Och när vi kommo till Edens lustgård, sade vi: Vi vilja hämnas århundradens slaveri, olyckan att ha blivit onda, vilken givit den onda driften makt att beröra vår tanke. För rummet, där vi bott, för luften vi inandats, för hela vårt livs störda och vanhelgade gudstjänst vilja vi utkräva hämnd. Då svarades oss: 'Viljen I hämnas, då måsten I antaga nya kroppar och återvända till jorden och än en gång leva en människas liv till slut.' Men vi betänkte oss och sade: Vi lova Herren, välsignad vare han, och tacka honom, att vi bestått till hans

namns förhärsligande och att vi ett kort ögonblick lidit det stora lidandet i Hinoms dal. Men i dag, skulle vi nu återvända till jorden, där vi intet rum hava till att prisa Herren, och där vi inandas en luft, som ej är Herrens luft, då kunde det i sanning hända, att vi bleve sämre och det ondas makt tilltog. Vi vilja icke vända åter. Så talade vi. Och därför bönfälla vi dig, att domens ord icke för tredje gången gå över dina läppar.» Då teg Baalschem. Och skenet försvann ur kammaren, och mörker fyllde den ånyo. Men Baalschem låg på marken lik en röd låga. —

Rabbin från Koraczow slutade icke sin bok. Ja, ingen vet vart den tagit vägen.

Bilbul = förvirring, förtal; här = beskyllning för ritualmord.

Maza = det osyrade bröd, som ätes vid påskhögtiden till åminnelse av uttåget ur Egypten.

Ethrog = den för religiösa ändamål vid lövhyddohögtiden nyttjade citronliknande frukten.

Mincha = eftermiddagsbönen.

Hinoms dal = helvetet.

Rabbi Akiba, som anför martyrernas tåg, är den store Talmud-mästare, som led döden under Hadriani förföljelser.

Den lilla staden *Miedzyborz* i Podolien var Baalschems slutliga hemort.

HIMMELSVANDRINGEN.

Om dagen tjänar han skapelsen. På vindens vingar komma budbärare, bönfallande stå härolder upp ur jorden. Som en samstämd ton ur allt levandes strupe tränger lidandets stämma emot honom.

Han mottager ropet och utdelar svar. Oavlåtligt skänker han sin gåva, den djupa trösten. Berörda av hans hand, helas världens sår.

Om dagen tjänar han skapelsen. Men om aftonen lösgör sig hans själ. Hon vill ej slumra med sitt tunga hölje.

Hon avskuddar sig tid och rum som tvenne handbojor och höjer sig över sin begränsning. Hon stöter undan jorden med sin fot, hon prövar sina vingar, och himlarna upptaga den frigjorda.

I himlarna finnas ej tid och rum, blott fortskridande och evighet. Var natt för själen vidare på dess väg, djupare in i evigheten.

Men en natt kommer, då världens mur reser sig framför själen och skymmer dess bana och dess syn.

Gränslöst, som flygandet var, är hindret. Vägen dör bort. En mörk hand har släckt alla stjärnors ljus och alla himlars löften. Över den utplånade vägen sträcker sig en mörk mur, ändlös i natten.

Och muren har ett anlete, ohyggligt och beslöjat, dock förefaller det själen närmare än dess eget öga. Och själen igenkänner det: det är livets anlete, som hon lämnat om aftonen och till vilket hon nästa morgon vänder åter som till en väntande bädd.

Men bortom muren uppstår ett ljud, en väldig stämman i natten. Det är, som stode den döda vägen upp på andra sidan och talade.

Och stämman i det fördolda säger:

»Själ, längtande själ, kraftens och drömmarnas själ! Själ, du som vill bevara dig och förlora dig! Själ, som begär allt, begär bäggedera, varande och oändlighet, sinnevärld och mysterium tillika!

Här går gränsen. Här är världens altare. Här går intet liv förbi utan att offras. Ty namnet på denna ort är: Guds val.

Själ, du som nått härtill, du stilla, mäktiga, välj!

Skilj dig från jordens kroppslighet, och jag upplåter mig för dig. Eller vänd din flykt. Ty den mig berört, återvänder aldrig.»

Och stämman dör bort. Och åter är intet framför själen, intet utom den mörka, stumma muren.

Men själen lyfter pannan. Ett ögonblick dröjer hon

som lyssnande till orden, som förklingat, så uttalar hon svaret:

Jag avstår från —

I samma ögonblick böjer sig på jorden en kvinna över en bädd; där ligger en mans kropp. Hon ser, hon stryker över den vilandes bleka tinning. Då ropar hon: »Israel!»

I rak flykt stiger ropet till himlarna. Det är snabbare än stjärnornas andar, snabbare än rymdens ängel. Innan ögonblicket är till ända, står det vid den vägens slut, som själen tilländalupit i de många nätterna, och lägger sin lätta hand på dess skuldra.

Då hejdar själen ordet och ser tillbaka. Hon säger intet mer. Hon ²lägger armen om budbärarens hals och vänder sin flykt.

Detta var mästartens sista vandring i himlarna.

JERUSALEM.

I bland hände det om natten, att röster ur djupen kallade på Baalschem, och han lyddes skarpt och vaket, fast sömnen tyngde hans sinnen. Han urskilde då med full klarhet, hur ett sorl av många uråldriga tings röster var statt på vandring till honom från fjärran land, dit tanken ej når, och omgav hans läger med ett samfällt dån av gränslöst ve. Rösterna nådde hans hjärta och väckte det. Men de kommo alltför långt ifrån, och hjärtat förstod icke talets mening. Det anade blott den djupa nöden långt bort i fjärran, som det rördes av, och från denna tid rubbades pulslagens takt dag och natt. Men en natt kommo rösterna tätt intill mästartens öra, darrande av den långa vandringens trötthet. Han förstod dem och varifrån de kommo, han förstod *ett*, som varit honom främmande allt intill denna stund. Det var det gamla landet, som talade till honom ur förfallets skam. Det var det gamla vinberget, nu vordet en askgrå stäpp, som främmande vandrarefolks hjordar trampade med förhatliga hovar år efter år; det var de begravnade mu-

rarna under jorden, den av spillror överhöljda kopparn, som instämde i dånet under det omätliga stenrösets börda, den steniga bergslutningen, som en gång burit den färgskimrande skogen, den förtorkade vattukällan. De ropade i den yttersta nöd, vilken känner, hur sömnen oförvarandes vill glida över i död nu, just nu, från andedrag till andedrag, om icke handen kommer, som upprycker ur mörkret och befriar själen, det gamla landets tillintetgjorda själ.

Och rösterna talade till Baalschem: »Kom, kom och dröj icke. Du är den väntade, vars ande skall lyfta stenen från våra gravar liksom vårvinden dunet, som faller ur fåglarnas bon. Bäckens skall porla ånyo, skogen uppstå och vinstocken bära frukt, klippan skall klädas igen. Kom och lägg din hand på oss!»

Från denna natt var Baalschem besluten i sin själ, att han skulle bryta upp och begiva sig till landet. Och han lyfte sina händer och ropade till Gud: »Giv mig tillstånd, Herre, och tid. Lös det, varmed du bundit mig här, att jag må begiva mig till ditt land, som kallar mig.» Men Gud talade till honom om natten och svarade: »Israel, det är mitt ord till dig, att du stannar på din ort och icke begiver dig till mitt land.»

Då låg Baalschem flera nätter i stor vända. Rösterna talade i hans öra och Herrens ord i hans hjärta. Och rösternas klagan for som storm genom luften, det var en rörelse som av en stor förödelse, som den dagen

det härliga Jerusalem föll. Då segrade längtan efter den döende jorden över himlens röst, då gjorde mästaren sig redo och begav sig på vandring till Jerusalem.

Det var den första färdenatten, när de vilade under främmande tak, Baalschem och skrivaren rabbi Zewi, hans lärjunge, som åtföljde honom. Den natten återvände hemsökelsens röster till den plats, varifrån de utgått. Och vid återkomsten susade ett mångstämmigt sorl emot dem, och fädernejorden bävade vid deras hälsning, och alla begravda, förstenade och hopplösa ting reste sig och lyssnade.

Och rösterna ropade: »Stån upp, I sovande och stympade, varen redo, ty eder förlossare är på väg!»

Då skälvde jordens lekamen, och med ett våldsamt andedrag avskakade den sin urgamla sömn. Och varje ting upphävde ett livets skri ur hjärtats djup, och ett väldigt glädjesorl ljud i natten, och det var ett sken och ett underbart alltets uppvaknande från djup och till höjd, och de sjunkna klenoderna glänste, svärd och offerskål, och de utdöda vattnen porlade, och kornets och vinrankans safter kommo i omlopp. Och stjärnorna över det gamla landet växte i denna förväntningarnas blåa natt.

Baalschem vandrade oförtrutet framåt, men glädjen och frimodet hade han mistat. Han var sluten och grubblande, och när rabbi Zewi talade om det underbara målet, svarade mästaren endast med en kvävd suck. Ty han bar något på hjärtat, en tung börda, som blev tyngre ju längre han framskred. Det var gudsrösten, som förstummats av hans längtan och teg helt stilla men ständigt dröjde kvar och icke vek ifrån hjärtat. Och ibland kände mästaren som ett litet barns ensamma, förkvävda gråt i sitt bröst, och om natten var ofta där innerst inne en klagande ton utan ord, så djup och lidande, att han vaknade och måste lyssna och lyssna. Men varje morgon bar han den växande bördan vidare på sin vandring. Han lämnade bakom sig städer och länder, kända och okända. Månen hade redan skiftat många gånger över hans huvud, när han efter dagslångt irrande på vilsna vägar om aftonen nådde kusten av det hav, som skilde honom från målet. Men där fanns icke hus eller boning så långt ögat såg, intet segel på vattnet, blott strand, skimrande vid strand, böljeskvalpet mot sanden och ljum natt med milda stjärnors sken. De lade sig båda att vila på marken, som ännu glödde av den gångna dagens hetta, och inväntade morgonen, som skulle visa dem väg till skeppare.

Mitt i natten befann sig mästaren med sin följeslagare i hög sjögång på havet, i en liten båt utan

roder, med blott ett segel, flammande rött och gult. Och båten kastades hit och dit av en väldig orkan, och runt omkring syntes varken himmel eller land, endast vatten åt alla håll, vilt och tjutande vatten. Baalschem såg sig sökande om, men intet kunde han skönja, blott vattnets dödliga ensamhet. Han sökte inom sig själv, men där vek allt ifrån honom, all vishet, all makt. Då betogs han av en känsla av övergivenhet, förfärligare än sjönöden. Han kände sig tom och blottad i sin själ såsom ett bortkastat fruktskal utan saft och sötma. En häftig gråt skakade honom, och han skälvde våldsammare än stormen riste. Då kastade han sig ned bredvid kamraten, väntande undergången. Men när han låg så, ett stackars medvetslöst ting, höjde sig sakta en röst och började tala, först tyst och viskande, men så småningom tilltog den i styrka och blev allena härskande, överröstande havets vinande med sitt väldiga dån. Och mästaren insög gudsrösten.

I gryningen reste sig Baalschem och rabbi Zewi ur sanden. Hår, ansikte och kläder voro genomvåta, som på skeppsbrutna, spolade i land av havet. De talade ej och undveko att se varandra i ögonen och vände, och utan ord eller tecken gingo de i samförstånd vägen tillbaka, som de kommit om kvällen.

När de vandrat många timmar — solen stod högt och torkade deras våta kläder — kom rabbi Zewi att

se på mästaren, och han varseblev det gamla heliga skenet på hans älskade ansikte.

Om natten, när Baalschem kämpade med övergivenheten på vattnet och övergivenheten i sin själ, låg landet, som kallat honom, i väntan. De levande begravnas röster talade ur jorden och frågade rösterna i luften: »Vad hören I?» Då talade systrarna i luften: »En storm viner, och på de upprörda vågorna strider den, som skulle förlossa oss.»

En stund förgick, och åter frågade rösterna i jorden: »Nalkas han land?» Svaret lydde: »Ordet är över honom.»

Och åter gick en stund, och än en gång frågade de: »Vad hören I?» Och som dödströtta vingars sus tonade svaret: »Vi höra den bortdragandes steg i fjärran.» Då upplät den gamla jorden sin röst och talade: »Då vill jag lägga mig ned att dö.» Och hon dolde sitt anlete och slöt ögonen. Och var sak vände åter till sin vilostad och beredde sig på döden. Och tystnaden bredde sig över landet, och i tystnaden var grämelsen och i grämelsen döden.

Men ovan tystnaden ljöd ett levande rop, som bröt och skingrade den. Och ropet famnade allt landet och talade till det: »Du skall icke dö, min kära. Jord, som är Herrens, du skall vakna till liv. Och

förtörnas ej på den du har kallat. Ty han är född att vara en, som återkomma skall, och Herrens hand skyddar hans väsens rötter och sänder honom åter i sin tid; han sänder honom åter i din tid, du min kära.»

DEN ANDRA KRETSEN.

BÖNBOKEN.

Vid de tvenne stora högtider, som kallas de fruktansvärda dagarna, det är nyårshelgen och försoningsdagen, plögade rabbin i Dynow öppna mäster Lurjas stora bönbok och lägga den framför sig på pulpeten, när han trädde fram inför förbundets ark till att bedja. Där låg den uppslagen framför honom hela tiden medan han bad, men han såg ej i den och rörde den ej utan lät den ligga där stor och uppslagen, vänd mot arken och inför menighetens ögon, så att bokstävernans skarpa, svarta färg avtecknade sig på långt håll mot den breda gulaktiga grunden, och han stod högre i sin skrud framför den som en offerande överstepräst framför altaret. Så gick det till, och allas blickar fäste sig ovillkorligen därvid, men ingen av chassiderna vågade tala därom. Men en gång fattade några mod och frågade rabbin: »Om vår vördade herre och lärare ber ur rabbi Lurjas bok, varför ser han ej i den och följer den sida efter sida, och om han icke ber ur den, varför slår han upp den, och varför ligger den framför honom?» Då svarade rabbin och sade:

»Jag skall berätta vad som tilldrog sig i den helige Baalschems tid, välsignat vare hans minne.

I en by bodde en förpaktare medsin hustru och sin lille son. Godsägaren var den stillsamme mannen bevågen och beviljade honom många fördelar. Likväl kommo onda tider. På en klen skörd följde nästa sommar alltjämt en ännu klenare, och så steg nöden, till dess grå vågor slog samman över hans huvud. Han hade hållit stånd i alla mödor och alla försaker; men eländet kunde han ej se i ögonen. Han kände sitt liv bli allt svagare och svagare, och när hans hjärta slutligen stannade, var det som det bortdöende slaget av en pendel, vars jämnt avtagande rörelse man icke märkt, och vars tystnande slår en som något oväntat. Och liksom hans hustru med honom delat ljuvt och lett, så gick hon också hädan med honom. När hans grav stod färdig, kunde hon ej uthärda längre, hon såg på sin lille son men kunde dock icke uthärda, och så lade hon sig till vila och intalade sig, att till döden gick hon alls icke, tills hon kom därhän.

Den lille Nachum var tre år gammal, när föräldrarna dogo. De hade kommit långväga ifrån, och ingen kände några släktingar. Och så tog godsägaren barnet till sig, ty han tyckte om gossen med det smala, blombleka ansiktet, som skimrade fram mellan guldröda lockar. Snart blev barnets ömtåliga, drömlika väsen honom

mera och mera kärt, och han uppfostrade det som sitt eget. Och gossen växte upp i ljus och glädje och undervisades i allt vad vetande och konst heter. Om sina föräldrars tro och leverne visste han intet. Visserligen förteg godsägaren ingalunda att hans far och mor varit judar; men när han talade därom, tillade han: 'Men jag har upptagit dig, och nu är du min son, och allt mitt är ditt.' Detta förstod Nachum visserligen, men det som sades om hans föräldrar föreföll honom tillhöra det slags historier, som pigorna berättade om skogsrån, näcken och älvornas underliga folk; det obegripliga var blott, att han själv hade något att skaffa med dylika historier, och han kände ett samband med något dunkelt, avlägset.

En dag kom han händelsevis in i en undangömd kammare i huset, där allehanda skräp, som hans föräldrar efterlämnat, låg hopat om vartannat. Där fanns det underliga ting, som han ej kände till. Där fanns en besynnerlig, oformlig vit mantel med långa, svarta ränder. Där fanns en broderad pannbindel, praktfull men dock flärdlös. Där fanns en mäktig, mångarmad ljusastake med bleknad glans. Där fanns en rikt förgrenad och till en krona sammanvuxen kryddbössa, kring vilken en sista, svag doft tycktes sväva. Och slutligen fanns där en stor, tung bok, inbunden i sliten, mörkbrun sammet med silverbeslag i hörnen och silverknäppe. Detta var de ting, som hans föräldrar ej

förmått lämna ifrån sig, ej ens med den yttersta nöden för ögonen. Och nu stod han och såg på detta, och de dunkla aningarna blevo tydligare än någonsin. Då tog han boken och höll den fast i famnen och bar den skyggt och försiktigt in i sitt rum. Och så lossade han knäppet och slog varligt upp den, och de stora, svarta bokstäverna stirrade emot honom, främmande och dock icke främmande, de sågo på honom som en flock små kamrater, snurrade omkring och flögo om varandra, fladdrade bort — och se, inga bokstäver voro där mer, och boken var som en mörk sjö, därur blickade två ögon emot honom, tårlösa men fulla av evig smärta. Och Nachum förstod att detta var den bok, varur hans moder hade bedit. Sedan gömde han den om dagen, men om aftonen tog han fram den ur dess gömställe, och vid en lampas sken eller ännu hellre vid det levande månskenet såg han på de underliga bokstäverna, tills de uppradade sig i en ring och slutligen flöto samman i den sjö, varur hans moders ögon skymtade fram.

Så led det mot domens dagar, nådens dagar, de fruktansvärda dagarna. Från alla byar kommo judar farande till staden för att i bruset bland det församlade folket stå fram inför Gud att frambära för honom sin skuld gemensamt med tusendes skuld och låta den förbrinna i hans eld. Nachum stod utanför dörren och såg vagnarna skymta förbi, otaligt många, såg högtids-

klädda män och kvinnor sitta i dem, och över dem alla var en redobogen ande. Och han tyckte, att alla dessa människor voro budbärare till honom, ej mörkrets budskap längre, nej solens och den ljusa själgrundens budbärare, och att de foro honom förbi endast därför, att han icke anropade dem. Och han ropade till en av dem och frågade: »Vart faren I, och vad för en tid är detta?» Den andre svarade och sade: »Vi fara förnyelsens dag till mötes, begynnelse-dagen, då vår gärning och vår försoning tecknas i himlens bok. Och vi fara för att tala till Gud i stor skara och förena våra stämmor i en och samma bön.» Gossen hörde hans ord: men på vida vingar ovan det kom ett annat ord flygande, ett mäktigt rop, det kom till honom ur oändligheten. Och från den stunden var ropandet över honom, det brusade genom tystnaden som en väldig storm. Och ropet upplyste mörkret, som så länge omsvept hans värld. Så förgingo de tio botdagarna, och dagen före försoningsdagen var inne. Och åter såg gossen judarna från byarna komma farande landsvägen fram åt staden till, stumma och orörliga sutto de, och deras ansikten voro blekare än förut. Och åter frågade Nachum en av dem: »Varför faren I och varthän?» Den andre svarade och sade: »Detta är den dag, på vilken vi hoppats och väntat, försoningens dag, då vår skuld utplånas i Herrens ljus och han upptager sina barn i nådens hem.» Då sprang gossen in i sitt rum och tog boken med de

silverbeslagna hörnen i sina armar och sprang hemifrån ut på gatan, sprang ända till staden. Och i staden styrde han sina steg till bönehuset och trädde in. Och när han kom in, var det just den stund, när Kolnidre uppstämades, bönen om försoning och den heliga friheten. Och han såg skarorna i långa, vita sorgkläder stå och buga sig och åter resa sig inför Gud. Och han hörde dem ropa till Gud, ur det fördoldas alla djup ropa efter ljus, ur själens alla gömslen efter sanning. Och andens hand vilade på gossens skuldra, och han stod och bugade sig och reste sig inför Gud och ropade till Gud. Och när han märkte, att orden runt omkring klingade på ett främmande tungomål och det kom över honom, att han ej kunde bedja som de andra, då tog han sin moders bok och lade den på pulpeten och utropade: »Du världens Herre! Jag vet ej, vad jag skall bedja eller vad jag skall säga — här har du, världens Herre, hela bönboken.» Och han lade huvudet på den uppslagna boken och grät och talade med Gud.

Det var den dagen, när församlingens böner likt vingklippta fåglar flaxade vid marken och ej kunde svinga sig i höjden. Och huset var fullt därav, tung var luften, sorgsna och modfälda de bedjandes sinnen. Då kom gossens ord och lyfte allas böner på sina vingar och bar dem upp i Guds sköte.

Och Baalschem såg och fattade allt detta, och han

bad bönen i hänförd fröjd. Och när högtiden var över, tog han gossen till sig och undervisade honom i all hög och signad visdom.»

Detta berättade rabbin i Dynow. Och han tillade: »Ej heller jag vet, vad jag skall göra eller hur jag skall fullfölja de heliga männens avsikt, de förste bedjarnas, ur vilkas mun bönerna stamma. Därför tar jag den ärevärdige mäster Lurjas bok och slår upp den och har den liggande framför mig, när jag beder, och jag giver den åt Gud med allt vad däruti är, all viljans kraft, all hängivenhet och hela dess mening.»

PSALMSÄGAREN.

I en stad icke så långt från Baalschems stad bodde en rik man, som under de sällsynta tider, han försjönk i sig själv, var benägen att tjäna Gud men som vanligen lämnade sin själs förmögenheter obrukade, hängivande sig åt mångfaldiga gärningar och munter sällskaplighet. Han hörde väl ofta talas om den helige och visste, att alla fromma uppsökte honom; dock undvek han honom, måhända av räddhåga, måhända någon världslig lyckas börda var dag så betungade honom, att han icke hade behov av mästartens ljusa frid. Men Baalschem kände honom och hans liv liksom alla varelsers liv och höll av honom i hemlighet och på avstånd. Ty en drift till det goda fanns på botten av den sorglöse mannens bullrande väsen, stundom förkvävd av begär efter lustbarheter eller skymd av plötsligt uppbrusande vrede, men den bröt ständigt åter igenom med kraft och gav mången fattig och betryckt en blygsam tillflykt i skuggan av hans breda natur.

När han så en gång försjönk i självrannsakan och fann, att han måste göra något till Guds ära, beslöt

han att låta skriva en thora. När stillheten försvunnit ur hans hjärta, fanns visserligen viljan kvar, med ödmjukheten hade lämnat honom, och han begynte verket på sitt sätt med mycken pomp och ståt. En berömd thoraskrivare tillkallades. Sedan lät rikemannen slakta utsökta djur, fördelade köttet bland de fattiga, lät bearbeta hudarna till pergament och däruppå nedskryva de heliga böckerna. Arbetet pågick lång tid, och när verket var fullbordat, talade hela staden där- om med häpnad. Ägaren hade låtit förfärdiga ett kostbart skåp därtill och en klädnad av ädelt tyg med smycken av metall och stenar. När allt var färdigt, höll han fest för hela staden. Fattiga och betungade uteslöt han icke, utan mottog alla till festlig måltid i sitt hus, ty han ville, att hans stolta gudstjänst skulle tända glädjens eld i allas hjärtan.

Detta hade redan pågått i trenne dagar, och hans hus fylldes varje timme på nytt av människor, som satte sig vid de långa borden att äta och dricka, och hans tjänare hade alla dessa nätter måst undvara sömn. Bland dem var en, en enkel och rättskaffens man, kallad psalmsägaren, emedan de heliga sångerna aldrig veko från hans läppar; de ledsagade allt hans arbete, och han framsade dem på ett egendomligt, vackert sätt, ej som lästa ur bok eller skrift utan som en lidande människas klagan, viskad i Guds öra. Den rike smög sig ofta tyst i närheten och lyssnade, och hans hjärta

sjöng med den sjungande. Det var honom, som tonade i mannens visa den stillhet, som så sällan beskärdes honom själv, och liksom för att hörsamma henne, ärade han mannen och satte honom aldrig till hårt arbete. Men under festdagarna måste psalmsägaren som de andra tjänarna oavlatligt passa upp vid bordet och betjäna gästerna. Dock tillföllu honom de besökande, som hufvudern aktade framför andra och mottog i sin egen kammare. Men så hände sig tredje dagens kväll, att gästarna bådo om vatten för att utföra handtvagnings välsignelse före måltiden; de kallade på tjänaren, men han var ingenstädes att finna. Då gick husbonden själv omkring och sökte honom och fann honom slutligen i en vindsammare, där han sov påklädd på en bädd. Han kallade på honom, men mannen var djupt försänkt i sömn och varken talade eller svarade. Då blev husbonden vred, ryckte upp den sovande vid armen och skrek: »Må det svarta året drabba dig, du psalmsägare!»

Tjänaren såg den rike mannen i ögonen med stränga blickar. Så sade han: »Herre, illa dömer du, om du tror, att ingen finns, som kan förhjälpa den fattige psalmsägaren till hans rätt.» Men husbonden aktade ej på hans ord och begav sig ånyo till sina gäster.

När han senare från salen trädde ut i husets förstuga för att hälsa några nykomna, steg en främling just in genom porten; han var klädd som en tjänare

och tilltalade honom så sägande: »Herre, min husbonde har en sak att dryfta med er, den är av vikt och tål intet uppskov. Då något hindrar honom att besöka er, ber han er därför icke avskräckas av det lilla besväret att stiga i vagnen, som håller vid er dörr. Vägen är kort och hästarna snabba, er tid skall lida ringa avbräck.»

Den rike mannen förundrade sig över den främmande tjänaren och det besynnerliga i saken, men något förlamade hans tvekan, förbjöd honom att fråga och tvingade honom framåt. I sin lätta innedräkt steg han i vagnen, och fordonet satte sig skyndsamt i gång. Månen höjde sig gul och vaxartad på himlen, stor och underlig. Efter en stund, som föreföll mannen varken lång eller kort, märkte han, att hästarnas hovslag tystnat, och likväl susade vagnen vidare. Ingen väg fanns längre, och höger och vänster fanns ej heller, ingen luft omkring honom och intet, som hans förstånd kunde fatta. Inom honom uppgick allt i undran utan förväntan eller oro. Han kände, att han tagit steget över till den andra sidan, och det som förut gällt, gällde ej längre.

Då stannade vagnen. Han följde ett tvång, lika ofattligt som bestämt, och steg ur. I samma ögonblick varnade han, när han såg sig om, att vagnen, vars steg han sekunden förut berört med sin fot, var försvunnen. Han stod i en högstammig skog, där träden

reste sig raka och glatta som pelare; men kronorna såg han icke, de välvde sig nog allt för högt upp, och en mjölkvit dimma bredde sig mellan stammarna och stängde utsikten. Under hans fötter låg klingande frost. Han frös, så att det skar genom alla lemmar. Framåt tvangs han, förlamad till sin vilja och hela sitt väsen. Han gick och gick, och det föreföll honom, som uppdöko anleten i den vitaktiga dimma, vilken ersatte luft, som rörde sig i dimman vandrande gestalter, ej tätare än dimman och fullständigt uppgående i densamma. Genom allt detta vandrade han fram, utan mått och liknelse var hans vandring som förut hans färd, tills ett ljus uppenbarade sig långt borta och strålade genom dimman, lockande honom mot ett mål. Detta tedde sig som ett hus, beslöjat av dimman, och ljuskällan var dörren, som stod öppen, så att skenet strömmade ut.

Han gick ditåt, och när han stod på tröskeln, klarade dimman till orörlig kristallisk luft. Han inträdde i kammaren, vars tak var av tjocka bjälkar och alldeles brunt av ålder, men väggar och golv voro strålande vita och rena. Kammaren andades en hemlighetsfull värme. Sju höga ljus brunno festligt i en stake på ett väldigt bord, och stark doft utgick från dess sken. Kring väggarna stodo stolar med höga ryggstöd, mörka gamla stolar, bredkarmade och vördnadsbjudande som troner. För övrigt varnade den

nykomne endast en ofantlig grönskimrande ugn, som fyllde ett hörn av rummet. Ängsligt och sömngångaraktigt trädde han närmare men vågade icke vidröra bord eller stolar utan dolde sig bakom ugnen, väntande på vad som komma skulle. Där satt han, och den glasartade luften sjöng sällsamt i hans öron.

Snart inträdde tre män i kammaren, den ene efter den andre med korta mellanrum, det var urgamla böjda gubbar men ändock så höga, att deras huvud tycktes röra vid bjälkarna i taket. Hår och skägg böljade isgrått, som hade tiden flätat sig in i dess vågor. Bakom de vita ögonhårens skugga dolde ögat sol och blyxt. Deras dräkt var enkel, av linne och skinn. De hälsade varandra under djupa stilla bugningar med patriarkernas namn och satte sig i stolarna och vilade tyst som efter lång vandring. Medan de sutto så, inträdde en fjärde, som ej var så gammal och ej så stor, dock med härskaredräkt och härskarelater. Han bugade sig, som en ung ättling vörtnadsfullt bugar för stamfäder, och de hälsade honom med Davids, konungens, namn. Och han upphov sin röst, och luften dallrade av dess vrede, och ljusen tycktes ett ögonblick slockna, när han sade: »En rättstvist har jag, o fäder, mot mannen, som sitter där bakom ugnen!» Som ett svärd sargade orden den doldes bröst, och hans eget hjärtas slag gjorde uppror mot honom; över honom rådde fasan allena. Men fäderna höjde sina huvud för att lyssna.

Då — så kände mannen det — upplät sig en avgrund mellan skeende och skeende, och ett väldigt hjul stannade någonstädes.

Konungen talade sålunda: »Den som här håller sig dold, han har för ett ögonblicks förseelse med sina läppers förbannelse slungat ett värnlöst tjänstehjon i det yttersta mörkret. Och som detta hjon var min tjänare framför alla, och min sång aldrig tystnat på hans läppar, har jag uppstått att värna honom och kräver här hans rätt och att han, som kränkte den, vare dödens för sin missgärnings skull.»

Den rike i sitt gömsle kände det, som stannade hans blod allaredan vid konungens ord; och större än all jordisk ångest var hans ångest och nöd. Han upplyfte sina ögon, att de måtte förunna honom en sista blick. Då såg han en man stå på motsatt sida om bordet och igenkände i honom någon, som han stundom på avstånd mött i livet och som plögade kallas undergöraren eller Namnets mästare. Mannen stod djärvt konungen emot och bar huvudet högt, och hans ögon blixtrade som blått stål. Han fångade konungens sista ord, då det ännu skar genom luften, och höjde sin röst emot denne och sade, i det fäderna, stumt vändande sina huvud, med vidöppna, tillitsfulla ögon betraktade honom: »Broder David, från himlen kommer du, och likväl är det mig, som sutte du ännu på din tron i Jerusalem! Du vill utplåna ont med ännu

ondare, vill stilla ett ringa ve med olidligt ve, vill avtvå vanmäktig hämnd med förtärande hämnd?» Då svarade konungen, och hans ord flög som ett klippblock, slungat från topp till topp: »Håna mig ej, du broder! Jag traktar ej efter hämnd, det gäller straff och rättvisa! Eller är det din mening, att den trogne tjänaren bör förtrampas och hans bödel framhärda i stolthet utan straff?»

Men Baalschems röst stod upp och hade vuxit under tystnaden till en ärkeängels röst, som evigheten smitt i elementens glöd. Och han talade sålunda: »Broder, konung, hör! En främling gästar mig, han har en ung herdes vitröda anlete och klara ögon, och likväl tynga bindel och konungaring hans panna, som ingen skugga bär — —

Konung, en konungs själ är med mig. Han kom till mig, då jag ur moderlivet denna gång återvände till livet. Och under nattens timmar talar han viskande innerst i mitt öra och är helt skygg men dock helt tillitsfull mot mig. Och talar ur de innersta djupen, ur smärtans avgrund: 'Jag stod bredvid, när han sade till den trogne: gack ned till ditt hus', och jag hörde, när han nästa dag sade till honom: 'Vi gick du icke ned till ditt hus?' och jag var med honom den dagen, som följde därefter, när han skrev brevet: 'Given honom sin plats, där striden är hetast, och dragen eder tillbaka från honom, att han måtte stupa och dö!'

I den stunden frigjorde jag mig blödande och smärtstungen från honom, och jag är sårad alltifrån den stunden!»

Då höjde David pannan under ringen, och pannan och kronan lyste, och han talade med djup underton i sin röst: »Jag var djupt sjunken i vidundrets käftar och är uppstigen i ljuset, min mantelfäll var svart och klibbig av gjutet blod, och jag har burit min sång med mig i ljuset. Ty min sång är mig född ur synd och befläckelse, och den väckte i mig en ny själ och är stigen till himlarna, och frid vart mellan Herren och mig.»

Efter dessa konungens ord skedde, att Baalschems anlete förvandlades. Hemligheter och klarheter gledo däröver, och det liknade firmamentet, när det småningom avslöjar sina ängder och det lysande valvet uppenbarar sig bakom molnen. Sedan talade Baalschem ånyo, och hans röst var förvandlad: »Din sång är den diamantbro, som leder från förtappelsens dal upp till Guds hjärta. Och om den än klingar i den syndigastes öra, är den en gyllene kedja och binder honom vid Guds hand. Och om den en natt stäms upp ur ett vidunders bröst, så är den en ängel och bär honom genom sfärerna och lägger honom neder i Guds sköte. När din sång fattade min hand, glömde jag rättvisan, och när den log emot mig, försvann all motsats för mig.»

Då böjde konungen sitt huvud för mästaren, och ur det tidlösa uppsteg brusande ett mäktigt svall som när en hemlighet fullbordas och går under.

En vit stråle blixtrade för ögonen på mannen bakom ugnen. Han stod i sitt hus och höll i dörrvredet till sin kammare. Där voro gästerna, som tvådde händerna före aftonvarden.

VEDERSAKAREN.

En av de ivrigaste bland dem, som bekämpade Baal-schem, var rabbi Jakob Josef från Szarygrad. Hos ingen härledde sig viljan till motstånd ur så djupa, fördolda källor. Ty de kätterska ting, varöver han ryste och förgrymmades, bottnade som aning och grodd i hans egen själ längst ned, nedanom ordets rånmärken, djupare än det rum, där tanken födes.

Tre av nyhetsmakarnas bruk var det, som framför allt satte rabbin i harnesk: glädjen vid deras högtider, som nedbröt gärdet kring den heliga lagen och svallade högt i dans och sång; deras sällsamma gudstjänst, då församlingen blott svagt anslöt sig till föresångaren, och var och en egentligen talade själv på sitt eget sätt till Gud, ofta med djärva och obehärskade åtbörder; men mer än allt annat mästartens lågmälda, av hemligheter skälvande predikan efter tredje sabbatsmåltiden. Ofta hade rabbin hört talas om denna predikan. Den var icke som seden bjöd byggd på tolkning av Skriften, varå tolkning på tolkning konstmässigt tornar sig. Den handlade om själens ting, liksom finge

man tala om dessa ting. Stundom var det helt vanliga historier, som det enkla folket berättar kring värds-
husets bord; men de framsades långsamt och högtidligt
som Keduschamysteriets ord, och folk lyssnade därtill,
som vore de en fortsättning av uppenbarelsen på Sinai.
Hur ofta rabbin än hörde om detta, alltid tändes hans
vrede som första gången. Historier på sabbaten! Vad
för mening kan det vara med historier? Och ännu
hetsigare bjöd han rösten inom sig att tiga, rösten som
vaknat innerst inne och föregav sig veta det. Och han
manade sin själ in på fullkomningens sanna väg genom
avskildhet från allt levande, genom tukt och stränghet,
genom fastande och tigande.

En gång gjorde Baalschem sig redo om kvällen och
for till Szarygrod. Han var utan följeslagare och sam-
talade med sommarnatten som med en väninna. När
hon tog avsked och dagen tveksamt randades, ankom
mästarens vagn till den lilla staden. Där lågo husen
i halvdagern med stängda fönsterluckor, glädjelöst slum-
rande med tunga ögonlock. Baalschem kände med-
lidande med dem alla, som bakom dessa fönster sovo sin
dåsiga morgonsömn. Han vandrade med fasta steg
fram och tillbaka, medan dagsljuset växte, tills en herde
kom vägen fram; han drev framför sig några djur,
som han om dagen vallade utanför staden. Honom

tilltalade mästaren som av en händelse, och när mannen i början gav enfaldiga och skygga svar, kom han småningom att berätta en historia. Medan han talade, kom en annan dit, så en tredje, så alltjämt flera och flera, mest dagkarlar och fattigt folk, som tidigt börja sin dag. De stodo och lyssnade begärligt och tillkallade även andra ur husen. Allt eftersom tiden skred kommo flickor med vattenkrus på väg till brunnen och stannade, barn kommo springande ur sina kammare, och själva husbönderna lämnade sina sysslor och stannade på vägen för att lyssna till främlingen. Hans berättelse fogade sig så förunderligt samman, att när helst någon ny kom till, trodde han sig höra dess början och brydde sig icke om det föregående, helt och hållet spänd på det kommande, väntande det som uppfyllelsen av sina käraste förhoppningar. Så fingo de alla en lång historia, och i den fann var och en sin egen lilla och allra viktigaste, och de små korsade varandra och länkade sig samman, som skulle de alldeles trassla ihop sig, men i ett nu löstes de åter och ordnade sig och fortlöpte lätt och varsamt bredvid varandra; men försvann någon, lämnade den kvar ett nytt löfte, som en like snart skyndade att uppfylla.

Inom kort stod hela staden på torget och lyssnade, och alla glömde vad som eljest ålåg dem att göra vid den tiden. Hantverkarna höllo sina redskap i handen och husmödrarna sina slevar. Men längst fram stod syna-

gogans tjänare med en stor nyckelknippa, just på väg till bönehuset för att öppna. Honom hade berättelsen gripit med sådan makt, att han trängt sig fram ända till mästaren, och där stod han och lyssnade med öron och hjärta och hela sin varelse och tänkte så litet på sin befattning, som vore den blott en svunnen dröm.

Men Baalschems historier liknade icke edra historier, I världens barn — de äro krumma som ett litet människoöde eller runda som en liten människotanke. Havets färgskiftande trollmakt var i dem, och stjärnornas vita trollmakt och det ofattligaste av allt, den ändlösa luftens stilla under. Och dock var det ingen saga om fjärran ting, det som berättelsen förtalde, utan hos var och en vaknade, rörd av orden, hans egen hemliga melodi, den grusade, splittrade, som man trodde vara död, och var och en fick bud om sitt eget förlorade, förgättna liv, att det ännu levde och stod honom öppet och längtade efter honom. Till var och en talade berättelsen, till honom allena, ingen annan fanns, alla voro han, han var berättelsen.

Då lyfte mästaren blicken och såg leende långt bort, såg genom hus och murar, hur rabbin stod utanför dörren till synagogan. Han kom vid denna tid att förrätta sin bön; och huset var stängt och tjänaren borta, och ingen var där av alla dem, som dag för dag brukade samlas och vänta på honom. Baalschem såg in i rabbins själ, såg huru vrede och bitterhet

växte hos honom och hur han lade band på sin ovilja och tilltvang sig tålmod. Då beslöt mästaren att lösa tjänaren ur historien, och strax liksom vaknade mannen och sprang utan tvekan så fort han kunde till synagogan. När han kom till porten, fann han rabbin, som med rynkad panna och ögonen sänkta mot marken bekämpade sin harm och med barsk stämma uppfordrade honom att genast öppna. Men tjänaren, som ännu var uppfylld av berättelsen och levde i den, märkte varken sin egen försummelse eller sin herres vrede, utan började berätta om den okände mannen, som stod på torget och förtalde historier med allt folket samlat omkring sig. Han beskrev främlingen till utseende och gestalt, och då visste rabbin vem som var kommen och stred med honom om själarna, och ett vredgat, smärtsamt uttryck glimtade till i hans ögon. Utan ord sköt han tjänaren åt sidan, steg in i huset och började bedja.

Om en tid hände det, att en av Baalschems själsfränder, som bodde i hans stad, trolovade sin dotter med en kär lärjunge till rabbin i Szarygrad. Bröllopet skulle hållas i Baalschems stad.

Denna trolovning vållade rabbi Jakob Josef tung sorg. Han kände, när han erfor detta, som hade hans son råkat bland dåliga stallbröder. När lärjungen själv

infann sig och berättade honom allt, visade kärleken sig visserligen starkare än vreden, och han måste välsigna honom. Men lärjungens bön att komma till hans bröllop i Miedzyborz avslog han och förklarade, att aldrig någonsin skulle han beträda kättarens stad. Men ynglingen ansatte honom dag för dag med enträgna böner, tills det slutligen undslapp rabbin: »Hur skulle jag kunna följa dig — dina och dina vänners första steg i Miedzyborz leda naturligtvis till den ohelige man, som fördärvar Israels folk!» För att avvinna sin lärare ett gynnsamt löfte lovade lärjungen då att icke skåda Baalschems anlete, och på detta villkor samtyckte rabbin att fara med.

Men när de under vägen rastade i ett härbärke ej långt från resans mål, märkte han, hur lärjungen rådplägade i smyg med sina vänner, och förstod, att de dryftade, hur de utan rabbins vetskap skulle kunna besöka Baalschems hus. Då gick han bort till dem och sade till brudgummen: »Jag har gjort orätt i att ålägga dig ett villkor, som du icke förmår fylla. Då det icke anstår mig att ensam anträda hemfärden, stannar jag här till er återkomst från bröllopet för att sedan fara hem med er till min stad.» Lärjungen sökte stammande förnya sin bön och sitt löfte, men rabbin lyssnade ej utan vände sig till värden med begäran att anvisa honom ett rum, där han ostörd kunde ägna sig åt sina studier.

En stund därefter satt han i ett tyst rum med böckerna uppslagna framför sig. Men när han lutade sig över dem och ville börja läsa, såg han bokstäverna, som annars alltid stodo så villigt i prydlig ordning — var och en i lycklig väntan, att rabbin skulle hinna till honom eller i stolt belåtenhet att ha blivit läst — svänga om i befängd dans och slänga sina lemmar i luften, ja ett tjockt, runt ting rullade ideligen omkring utan att tröttna. Rabbin slöt ögonen, öppnade dem igen, och när ofoget ej ville sluta, slog han häftigt handen i boken. Då blev på ögonblicket allt stilla och som sig bör, allt var på sin plats, som hade det aldrig rört sig ur fläcken, och ett par bokstäver överst hade redan ett leende av glad förväntan i beredskap. Men när rabbin så begynte läsa, trängde ett larm emot honom ur boken, sammansatt av hundra spröda stämmor. Det var orden, som stredo sinsemellan. Men det var icke som två grupper av stridande, utan varje ord motsade alla de andra, och vart och ett försäkrade, att det var omringat av lögnare och hycklare, som av lömsk avund blott hade för avsikt att beröva det dess medfödda innebörd, emedan de själva ingen mening och ingen själ hade. Och när rabbin bilagt även denna tvist, stodo satserna upp och förklarade sig ej längre vilja tjäna ett obekant syfte, som svävar över alla, utan var och en ville leva självständigt och för sig själv.

Rabbin såg på boken och log. Sen slog han igen den och log ånyo. Inom sig hade han ju en bok, en stor och mäktiga rik, som ingen kunde bringa i oreda för honom. Men när han ville framkalla den första tanken, slocknade leendet. Ty ingen tanke steg upp, blott slö glömska bredde sig som över en öde gravplats. Då förskräcktes rabbin, och den första skrällen i hans liv kom över honom som dödsångest. Men så förstod han, att honom var ålagt att gå till Miedzyborz. Och genast vaknade hans tankar så brådsnabbt till liv, att han nästan förskräcktes för andra gången.

Det föll honom icke in att hyra en vagn, han gav sig ut på vägen och gick. När han kom till Miedzyborz, fördes han vidare, utan att han såg sig om eller bestämdes av sin vilja, till ett stort, ensamt beläget hus, varifrån skenet av många vaxljus och sorlet av många röster slog emot honom. Han förstod, att detta var Baalschems hus, och ville gå vidare — då vart det plötsligt alldeles tyst. Det föreföll honom, som blev skenet trefalt klarare, och ur tystnaden talade en röst, den klingade så underbart, att han måste gå närmare och lyssna. Och han hörde stämman säga:

»Jag vill berätta er en historia.

Det var en gång en rabbi, en vis och sträng man. Han satt i sin kammare på natten till den nionde i månaden ab och sörjde över templet och Jerusalem. Och annorlunda än alla andra år var denna

gång hans sorg. Ty de andra åren hade han känt det, som stode han mitt i staden under förstörelsen och med egna ögon skådade branden och undergången. Men i den natten var det, som vore han själv en kopparpelare i Herrens hus, och han kände över sig kaldeernas hand, som nedbröt honom, och åter var det honom, som vore han malmen av en brusten pelare, den där fördes till Babylon. Och klagosången kom på hans läppar, men ej likt någons, som ser och sörjer, utan som den brustna pelarens stönande. Och ej såsom en, den där kommer och går, men som ett ting, vilket levat i härlighet och som är krossat och släpat i skam, ropade han till Jerusalem. Statt upp, skriade han i natten, och vakna på nytt, utgjut ditt hjärta för Herren som vatten! Och då tycktes det honom, som vore han Jerusalem, staden, som ginge eld och förödelse fram över honom och den tusenfaldiga undergången drabbade hans lemmar. Då bröt han ut i ett skrik, som skakade honom likt en döende och kastade honom på bädden.

När han låg sålunda, var hans kropp så livlös som en kropp, stadd i förgängelse. Nattens timmar gledo hän och sänkte sig över honom, som låg där medvetlös, liksom hade tiden förvandlats till sand och silade ned att begrava honom. Men vid midnatt förnam han en rörelse i luften, och en fläkt gled över hans panna som en levandes andedrag. Han

slog upp ögonen och varnade en gossegestalt lutad över sig och igenkände sin älsklingslärjunges anlete med de veka dragen, nu vanställda av skräck. Gossen berörde hans hand och sade med darrande röst: »Rabbi, du låg som en, vars själ redan är stadd på flykt för att lämna honom. Du måste unna dig någon spis att stärka dig med.» Rabbin vände huvudet och viskade, och hans tänder skallrade: »Barn, vad säger du? I dag är ju den nionde ab, en sorgens dag och en stor fastedag!» Men gossen slöt hans hand fastare i sina båda varma händer och bad: »Rabbi, betänk, det är förbjudet att med vilja giva sig döden i våld!» Och han gick och vände åter, bärande med bägge armar ett stort fat, fullt av härliga frukter, och knäböjde bredvid rabbin och såg bedjande på honom och böjde bedjande sitt huvud. Och rabbin reste sig, upplivad av den brokigt färgglada synen och doften, och läste välsignelsen över trädets frukt, som den där reder sig att äta. Men när det sista ordet undsluppit hans läppar, greps han av plötslig fasa över sin gärning. Han lyfte handen mot lärjungen och tillropade honom: »Gack bort ifrån mig, du frestelsens ande, som lånar en välkänd gestalt till att förleda mig!» Gossen darrade vid dessa sin lärares ord och smög sig bävande ur huset.

Men rabbin försjönk i djupt svårmod som i en avgrund. Framför sig såg han sin levnads år med alla

deras offer och försakelser, deras strider och triumfer, med den höga makten över sig själv, som växte och steg år från år. Och sedan visade sig en liten blek-ögd önskan, som likt en sjuk dvärg släpade sig fram till dessa år och plånade ut dem alla med sitt finger, så att intet kvarstod av dem.

Och rabbins svårmod blev allt djupare, tills denna dagens sorg och sorgen över Jerusalem försjönko i svårmodet, och svårmodet uppslukade allt och grep omkring sig och härskade över själen med eld och gissel. Och hos rabbin fanns intet kvar av den stund, då han varit en pelare i Herrens hus och då han varit staden i ofärdens hand, utan han var denna människa, som låg här på en bädd i natten, denna människa, som samlat och samlat med sträng och outtröttlig hand och som nu berövades allt av en sjuk dvärg med ett ryck av ett visset finger i mörkret.

Men natten stod ej stilla utan svepte hän över honom med böljande hår och vajande slöja. Och innan hon försvann, lade hon handen över hans ögon och gav honom sömn. Men någonstädes ifrån föll ett frö i hans sömn, och drömmen grodde och växte och förkunnade.

I drömmen fördes han ut under öppen middags-himmel, som blickade ned på honom genom kronorna i en stor fruktträdgård. Han vandrade på trädgårdens smala, slingrande gångar, och det höga gräset och de

nedhängande, frukttyngha grenarna ströko sig emot honom. Så kom han till trädgårdens utkant och såg bort över den låga muren, och det han såg, det var gränderna i den stad, där han bodde. Men i drömmen visste han mycket väl, att en sådan trädgård icke fanns i hans hemort, och ängsligt undersam och tvivlande vände han stegen och gick tillbaka att söka någon, som kunde giva honom förklaring. När han nalkades mitten av trädgården, där alla vägar korsade varandra, såg han en man i trädgårdsmästardräkt; denne var djupt böjd mot jorden, men nu höjde han huvudet och betraktade honom med ljungande ögon. Rabbin frågade: »Vad är detta för en trädgård och vems är den!» Mannen svarade kort och hårt: »Den tillhör rabbin i denna stad.» Rabbin genmålde häpen: »Jag är rabbin i denna stad och är fattig och vet om ingen egendom. Varifrån skulle jag fått denna trädgård?» Då svarade mannen åter, och blixtar blänkte till djupt i hans ögon och en åska lekte i hans röst: »Av grämselse över en önskan, av skuld och skam, av en meningslös välsignelse har helvetet frambragt åt dig denna trädgård.» Han stampade med foten, då uppfläcktes jorden ända in till sin glödande kärna, och rabbin såg trädens rötter sänka och sammanslingra sig i urgrunden och där för- enade suga näring ur elden.

Då vaknade han, och drömmens hemskhet höll honom fången ända till aftonen, när sorgedagen var till

ända. Vid den tiden bemannade sig rabbin åter och avskakade allt från sin själ, gick in i sin kammare och stängde dörren. Han tog psalmernas böcker i sin hand och stod och läste psalmer med väldig stämma. Den första boken hade han läst, då ljud långt bort i natten en röst, som sade: »Nog, frukten har redan fallit!» Men rabbin höjde huvudet och rösten och läste den andra boken. När han slutat, upphov sig rösten ånyo, den ljud närmare och tydligare: »Nog, lövet har redan vissnat!» Men rabbin bad med förnyad styrka tredje boken. Nu var stämman alldeles nära, fönstren skallrade av dess andedräkt och hon sade: »Nog, kvistarna äro redan förtorkade!» Rabbin spände hela sin själskraft och läste fjärde boken. Då skakade marken under huset, och stämman genljöd som född ur jorden under hans fötter: »Nog, grenarna äro redan förtvinade!» Rabbin kände, hur han betogs av mattighet, men hans blick förblev fast, och han uppbjöd sina yttersta krafter, och den sista boken steg från hans läppar och virvlade högt som offerrök. När han tystnat, sprang rummets stängda dörr upp på vid gavel, och i dörren stod en dyster budbärare, böjd och flämtande, liksom hetsad av långt, vilt lopp, och hans röst dog bort i luftdraget: »Nog, nog, du har besegrat oss, stammarna äro redan avhuggna!» Och gestalten var borta med sitt sista ord.

Så tillgick det den gången. Dagar, månader, år ha

förflutit sedan dess. Men trädens rötter äro kvar i jorden och rabbin vakar i många nätter, undrande hur han skall utrota dem. Men detta kan han aldrig utgrunda.

Så berättade stämman därinne i den ljusa salen. Rabbi Jakob Josef stod i skuggan med pannan tryckt emot väggen, och orden föllo ned i hans hjärta som droppar av flytande glöd. När talet tystnat därinne, uppgav han en suck och störtade genom dörren in i salen till Baalschems fötter, ropande: »Mästare, lär mig vad jag skall göra för att utrota rötterna!»

Baalschem sade: »Vet, ej din önskan har frambragt trädgården, men sorg och ängslan över begäret, då du trodde dig befläckad och förebrådde dig själv och strödde grämseln över ditt huvud som aska. Därigenom gav du din önskans flyktiga bild varaktighet och bestånd och sänkte dess rötter ned i kroppslighetens värld, det som förut var en skugga. Men när jag berättade detta, blev kroppen till ord och svävande ande och lättare än din önskans lätta bild varit. Och då jag talade, glad till de glada, gick glädjen hän och drog upp rötterna.»

Men rabbi Jakob Josef blev därefter den store lärjunge, som bevarade mästarens ord i skrift och gav dem i arv åt kommande släkten.

DEN TREDJE KRETSEN.

EN NYÅRSPREDIKAN.

Solen stod i sin middagshöjd på årets första dag, och luften dallrade av schofarklangen. Den hördes på alla vägar, ja, några av lärjungarna menade sig se den, som hade ljudvågorna ritat underliga, glödande ljusringar i höstdagens grådis.

I Baalschems hus sutto lärjungarna kring det uråldriga, långa bordet, som i dag fastare än någonsin tycktes spjärna med fötterna mot golvet för att hålla stånd emot tiden. Somliga följde med blicken ljusringarna, andra betraktade de svartnade väggarna, som måste de nästa ögonblick vika undan och det förborgades rike uppenbara sig.

Bordsbönen efter middagen var läst, och Baalschem begynte sin nyårspredikan. Lärjungarna kunde icke se hans ansikte, men när de slöto ögonen, kom ord efter ord för dem, vart och ett med sitt säregna ansikte, blixtrande det ena, avgrundsdunkelt det andra, ett tredje rent och stilla som Guds kärlek till världen. Med slutna ögon sutto de alla, unga och gamla, och lyssnade och sågo.

Och Baalschem talade. Baalschems röst lät vanligen som lätta slag av malm mot malm, blott under djup bön blandade sig tonfall däri, minnande om lärkors skri. Men på nyårsdagen var hans röst ny och förvandlad. Schofar var det, som andades däri och blivit människo-röst. Tekias väckelserop kom och skakade själens portar. Den böljande Schewarim omsvävade den frigjorda likt bävande längtan. Teruas höga jubel bar henne upp mot förlossningen.

Och ordet, över vilket Baalschem talade, var det nya årets ord: Stöt i den stora schofar till vår befrielse!

»Stöt i den stora schofar», så anropade han Herren, »när årets krets slutes och alla varelsers själar försjunka i mörker till att födas på nytt. Se, dina barn äro sönderlitna av stormarnas anlopp. Se, öknarnas hetta har förött deras jord. Nu, då årets krets slutes och skiftets dunkel utsänder sina vågor, stöt i den stora schofar, o Herre, att vi må födas på nytt!

Din plåga har pinat våra händer, tills de blivit svaga inför livet. Din pilgrimsgång har jagat våra fötter, tills de vacklat på fasta marken. Du har sänt masken i våra hjärtan, och de äro söndergnagda likt sjuka löv. Din utsände har lagt sin hand på våra pannor, och våra tankar ha stelnat till is. Stöt i den stora basunen, o Herre, till vår befrielse!

Herrens ängel grep mig om natten och förde mig ut i det tomma, och natten tyngde på mina axlar som

en tung börda, och natten vältrade sig underifrån upp mot mina fotsulor. Och ängeln sade: 'Se!' och mörkret vek undan, och lättad från bördan stod jag i ett ljusstomrum, och jag såg. Jag såg en krets mellan tvenne avgrunder, en smal, rund kant. Och kretsen omslöt en röd avgrund, liknande ett hav av blod, och utanför ringen bredde sig en svart avgrund såsom ett nattens hav. Och jag såg en människa på den branta kanten med vacklande fötter likt en blind, och hennes båda svaga händer vidrörde avgrunderna till höger och vänster, och hennes bröst var av glas, och jag såg hennes hjärta darra som ett visset blad för vinden, och på hennes panna var isens tecken. Och människan gick vidare och vidare sin väg fram på branten utan att se till höger eller vänster, och slutligen närmade hon sig kretsens slutpunkt, som är detsamma som dess början. Och jag ville ropa ett varningsrop, men synen förlamade min tunga. Och människan blickade plötsligt upp och såg sig om till höger och vänster och snubblade, och ur avgrunden sträckte sig armar upp för att gripa henne. Då vidrörde ängeln mina läppar, och min tunga vart fri, och jag ropade och skrek till henne: 'Lyft dina vingar, flyg!' Och se, då lyfte människan sina vingar, och ingen svaghet eller lamhet vidlådde henne mer, och branten försvann under hennes fötter, och blodets avgrund slukades av Guds vattukällor, och nat-

tens avgrund övergick i Guds ljus, och Herrens stad vart synlig, öppen åt alla håll.

Se, en krets är vårt år. Vi vandra på en smal, rund fjällrygg mellan tvenne avgrunder, och avgrunderna se vi ej. Men när vi nått till fjällkammens ändpunkt, som är detsamma som dess början, då kommer ånger och bävan över oss som en Herrens storm, och Herrens blixst kastar sitt sken över avgrunden, och vi se den, och vi vackla. Men över oss dånar schofar och griper våra själar och bär dem, och varje schofarton bär många själar på sina vingar. Och schofarljuden svinga sig upp till himlarna. Och himlarna lyssna, och ångest och bävan skaka dem som Herrens storm, och världsbasunen skallar. Och världsbasunen bär på sina vingar den själ, som föddes av våra själar och som är Messias' själ. Och hon svingar sig upp i det fördoldas rike, och hon klappar med sina vingar på portarna, och portarna upplåta sig vida, och se, inga portar finnas längre, ej heller murar, utan Herrens stad är synlig, öppen åt alla håll.

Stöt i den stora schofar, o Herre, att själen må födas!»

Baalschems stämma ljud som en schofar ända tills han tystnade. Så reste han sig och gick in i sin kammare och stängde dörren. Och med honom reste sig lärjungarna och gingo ut. Likt sömngångare vandrade de genom gatorna med tomma blickar, bävande.

De hade ett litet hus utanför staden, där de brukade samlas och gemensamt betrakta de eviga tingen. Dit gingo de nu, och stämmans vingslag susade över dem.

I Baalschems hus bodde då för tiden en gosse vid namn Josef, han kallades av alla för Jossele. När mästaren gått in i sin kammare och alla kamraterna till sitt hus utanför staden, var han ensam kvar vid det långa bordet, ty han var för ung att följa de andra till den plats, där de höllo sina betraktelser. Och så satt han där innanför de svartnade väggarna och kände stämmans vingar på sina skuldror. Och när aftonens första skuggor kastade sitt guldbruna flimmer över bordets vita duk, sänkte Jossele huvudet i sina händer, ty han ängslades för stämmans vingar, som han kände på sina skuldror. Och fingrarna, som han tryckte tätt mot varandra, de omgävo honom med mörker, men i mörkret tändes ett ljus, det sjöng för honom likt stämman, för vars skull han ängslades. Och det kom över Jossele med störtvägens makt, som när länge återhållna tårar plötsligt bryta fram: Nu, nu kommer Messias! Och rummet vidgades och väggarna försvunno, och framför sig såg han ett ljus, det strålade åt alla håll som en nattens sol. Och Jossele sprang emot ljuset. Men där var dörren, som en stingande, väckande smärta var den där. Gossen stod ett ögonblick med seende ögon på en smal ås mellan tvenne avgrunder, och Herrens blyxt for fram däröver, och han ryste och

vacklade. Då grep honom makten med Cherubims vingar, och stämman dånade, och ljuset hade fallit i hans hjärta och brann. Och Jossele öppnade dörren och sprang ut, han sprang genom stadens gränder, sprang i stormande fart, tills han uppnådde lärjungarnas hus. Där stannade hans fötter, han spände sin strupe och ropade: »Maschiach!» Men intet ljud förnam han någonstädes ifrån, endast hans egen stämmljud och förtonade helt långsamt och levde utom honom och var som den stämmljud, vars vingar han kände på sina skuldror. Han tvingade sina ögon att se upp, han ansträngde sig tills han såg. Där sutto kamraterna allesammans i en lång, bågrund rad framför ingången till huset, och allas munnar voro fast slutna, och allas blickar voro fästade långt i fjärran, och ingen rörde en lem. Och Jossele hörde sin röst ropa: »Nu, just nu kommer Maschiach!» och hörde rösten förklinga mitt i den livlösa tystnaden. Då svingade sig gossens själ på stämmans vingar och flög bort till en av lärjungarna och lade sig vid hans hjärta, och Jossele sade: »Nachum, minns du ännu, hur du fastade från den ena sabbaten till den andra för att frammana Maschiach? Minns du ännu, när jag kom till dig, då du låg på golvet sista dagen och slog pannan mot plankorna, hur vi gräto och bådö tillsammans? Se, Maschiach kommer!» Men han teg. Och själen vände sig och flög till den andre och smög sig till hans tin-

ning, och Jossele sade: »Elimelech, jag såg dig en gång luta dig över elden, och dina lockar gled ned i lågan, och dina läppar viskade: Maschiach. Jag såg dig en gång lyfta din arm och skaka handen mot himlen, och dina läppar viskade: Maschiach. Elimelech, han kommer!» Men denne teg. Och än en gång vände hans själ och flög till den tredje och gled över hans hand, och Jossele sade: »Jehuda, jag hörde dig den gången, när du övade trolldom över vattnen och utsände de dunkla besvärjelseorden i vindarnas sus. Förtrollningen har flutit bort med vattnen och besvärjelsen blåst bort med vinden. Men nu, Jehuda, lyssna, nu kommer han, hör du honom komma? Jehuda, låt oss gå honom till mötes.» Men han teg. Och Jossele såg på kamraterna, med själens ögon betraktade han dem, då såg han, att de hörde honom ej, och han såg dem lyssna, lyssna till steg i fjärran. De sutto i en lång, båggrund rad och lyddes till avlägsna steg och blickade in i fjärran. Då sänkte sig ensamheten över Jossele och lade sin kalla hand på hans nacke, och naglarna grävde sig in i köttet, och handen tryckte på hans nacke som ett jättelikt, levande insegel, som klöste sig in i honom. Och Jossele såg, hur ljuset lämnade hans hjärta och skimrade bort för hans ögon. Och Jossele kände vingarna på sina skuldror krympa och falla av. Och Jossele ville tala, men hans strupe var berövad sin stämma. Och Jossele ville fly men förmådde ej lyfta en fot. Och Jossele

satte sig bland de andra och blickade långt bort i fjärran och lyddes till avlägsna steg.

Så sutto de samman, tills stjärnorna stego på himlen. Då vek det ifrån dem, och de återvände till staden. Och Jossele stod som en blind i sin kammare på vacklande fötter, och hans båda svaga händer vidrörde avgrunderna till höger och vänster, och hans hjärta darade som ett sjukt löv för vinden, och på hans panna var isens tecken.

Schofar = den basun, som blåses på nyårsdagen.

Tekia, Schewarim, Terua = namn då de olika tongångar som blåsas i schofar.

Maschiach = Messias.

FRÅN HÄRSKARA TILL HÄRSKARA.

På Baalschems tid levde två vänner. De befunno sig i ungdomens rikaste tid, då den sista morgonrodnaden ännu glöder löftesrik och obestämd på himlen; eftersvall av mörkrets vilda drömmar skälver ännu, snart nalkas solen, den stränga härskarinnan, och hennes gestaltfyllda rike kan skönjas; men ännu lyser den svåra och sälla stunden, och dröm och verklighet förblekna inför den morgonröda frågan om livets mening.

Ofta sutto vännerna tillsammans, lutande sig mot ett träd eller sin kammars kala vägg, och samtalade om livets mening. Den ene såg världen i förklaringens ljus efter Baalschems ord. Varje ting bragte honom ett budskap, och med varje sin gärning sände han svar. Han lade sig ned på fältets spirande brodd, och nåden flödade emot honom ur åkerns jord; han hälsade vinden och vattnet och de vackra förbiskyndande djuren, och hans hälsning var en bön. På detta vis var för honom livets mening rotfast i Gud. Men kamra-

ten brusade upp emot honom för den skull, menande, att detta allt vore synd mot sanningens ande. Ty många ytor har varje sak och många former varje väsen, och den som förnedrar sin själ och gör den till slavinna under en tro, han ser allt blott från *en* sida och under *en* form, arm och lättvindig blir hans väg, dött är hos honom sökandet efter sanning. Vännen svarade tyst: i den förklarade världen gives det varken sidor eller former, utan var sak framstår där i sin renhet. Sålunda tvistade vännerna ofta, och båda kände sin själs portar springa upp och sågo bävande och hänförda in i det land, som ord ej kunna beskriva.

Då hände sig, att den ene av ynglingarna, den Baalschem hängivne, drabbades av en svår sjukdom. Och av smärtornas ihållande styrka förstod han att de voro den maktens förebud, som skulle ända hans jordeliv. Därför gjorde han intet motstånd utan lät sina önskningar uppgå i det mäktiga elementets vilja, vilket med brännheta armar omslöt hans kropp. Men om han aldrig så undergivet väntade ankomsten av den blix, som uppflammar mellan värld och värld, stod likväl något skrämmande på vägen bort från hans närvarande tillvaro — så fylld av smärta men dock så outsägligt verklig — till allt som skulle ske i evighetens avgrund. Och så lät han hälsa Baalschem, att han beredde sig att dö, och när mästaren stod vid hans bädd, sade han: »Rabbi, huru och varmed skall

jag gå hädan? Ty något skrämmande står i min väg och stör min frid.» Baalschem tog den sjukes hand i sina och sade: »Barn, betänk, har du ej alltid vandrat från härskara till härskara och från port till port? Sålunda skall du allt fortfarande vandra i evighetens trädgårdar.» Och han lyfte handen över den sjukes panna och vidrörde den, sägande: »Emedan morgonrodnadens sista timme ännu är över dig, den svåra och sälla stunden, och emedan du i sanning genomlevat den och icke skytt dess lycka, vill jag göra dig vägen lätt och rista mitt tecken på din panna, så att ingen skrämmer din gång och hämmar din bana. Gå hädan, barn, när döden kallar dig, och bär min välsignelse framför dig och din sanning.» Och han lutade sig över honom och tryckte sin panna mot hans panna och välsignade honom.

Men när mästaren gått, smög sig den andre ynglingen in i rummet och knäböjde vid den sjukes bädd. Han kysste den sjukes hand och sade: »Käre, de vilja taga dig bort, och du värjer dig icke, jag vet det. Kommer du ihåg, hur vi talade med varandra i sommarkvällen under björkarna, och till sist sade du blott: ja, det är, och jag sade: nej, det är icke. Och nu är jag mycket sorgsen, och du går bort från mig, går frivilligt bort med dessa dina ögon. Käre, björkarna äro i dina ögon och sommarkvällen. Och allt säger: ja, det är. Och se, jag känner, att det är, jag säger

det ju och vet det också, ty eljest vore ingen mening med något, och du går bort från mig — och vart går du?» Och han snyftade över vännens hand och kysste den om och om igen. Men den döende svarade: »Käre, jag fortsätter min väg. Och se, under vägen vill jag minnas dig och vår vänskap och hur vi öppnade våra själar för varandra om kvällen. Och då vill jag komma till dig och förtälja för dig om min väg. Giv mig din hand. Se, jag sluter den i min och flätar mina fingrar samman med dina så starkt jag kan, och detta är mitt löfte till dig, att jag kommer.» Då ropade den andre: »Du får ej gå bort, jag håller dig kvar, du får icke gå!» Men den döende talade i sin frid: »Säg icke så — du förmår ej heller något emot Herren. Men min hand skall du hålla i din, tills jag upphör att andas, och detta kommer snart att ske, och mitt löfte till dig är min hälsning till jorden, där vinden är så skön och vattnet så skönt och de förbiskymtande djuren så vackra, min hälsning att jag vänder åter för att se dem och dig.» Så skildes han hädan.

Och när han höjde sig över jorden, upplåto sig himlavalvets portar för tecknet på hans panna, och vidöppet låg den kommande världens rike för hans fot. Och han vandrade från port till port och från helgedom till helgedom och förnam det oförnimbara och erfor livets mening. Tiden teg, rummet var ej

mer, blott vardandets väg utan gräns och slut, blott blomstrandet i den levande stillhetens luft.

Men plötsligt hejdades hans steg, tiden sorlade i hans öron och rummet trängde honom på alla sidor med knotiga nävar. Där stod han mitt ibland ordlösa makter och kom icke vidare. Och han anropade dem och visade dem tecknet på sin panna. Men makterna stirrade stelt liksom skrattande och skakande sina huvud, och han förstod, att hans panna ej längre bar något tecken. Där stod han och var som en människa, och människans förtvivlan kom smygande och fattade hans hand som till dans. Då ryckte han sig lös och vände sig om och såg framför sig en gammal man, som tilltalade honom och frågade: »Varför står du här?» Han svarade: »Jag kommer ej längre.» Den gamle sade: »Detta är icke gott. Ty dröjer du här och ej går vidare och vidare, så kan du förlora din andes liv och stanna på denna punkt som en stum sten. Ty allt liv i en kommande värld är ett skridande från härskara till härskara, uppåt och uppåt ända till den bottenlösa evigheten.» Ynglingen frågade: »Vad kan jag göra?» Då talade ånyo den gamle och sade: »Jag skall gå in i helgedomen och höra, vad detta är och varför så är.» Han gick och återkom, sägande: »Du har lovat din vän att komma och kungöra för honom din väg, och du har glömt det och icke gjort det. Därför är tecknet försvunnet från din panna och

dig är förmenat att ingå i denna helgedom, som är sanningens helgedom.» Då varsnade ynglingen jorden och sin vän, och han sörjde över sin glömska. Om en stund frågade han: »Vad skall jag göra för att sona detta?» Den gamle svarade: »Gå till din vän och visa dig för honom i nattens dröm, och kungör för honom, vad han ber att få veta.» Så talade han och försvann.

Och ynglingen steg ned till jorden och trädde i drömmen in till sin vän. Han strök den sovande över pannan och viskade i hans öra: »Käre, jag kommer att förkunna dig min väg. Men förtörnäs icke på mig, att jag dröjt. Ty hur kan man minnas en människa, den allra käraste ens, mitt i gudsvirvlarnas rysning, där de svalla över alla bräddar?» Men vännen reste sig i sömnen och tryckte handen mot ögonen och framstötte sin vredes ord mellan sammanbitna tänder: »Vik ifrån mig, du skenbild, du lögn, jag vill ej mer låta narra mig av dig. Väntat har jag och väntat, och den utlovade kom icke. Och nu är min själ sjuk av väntandet, emedan jag bedrages natt efter natt och inbillar mig se den utlovade. Och sedan är allt mörkt och förflyktigas bland skuggorna. Men nu vill jag ej mer låta narra mig och befäller dig: försvinn strax och på mitt ord: ty jag ämnar ej tåla, att ditt försvinnande drabbar mig som ett slag ur tomma natten. Och kom icke åter, hör vad jag säger, kom icke åter!» Då darade ynglingen och böjde sig över kamraten och smög

sig skälvande intill honom och sade: »Sanning är det och ingen villa, din vän är jag och kommer till dig från andens värld. Minns du, när vi sutto under björkarna om sommarkvällen. Och minns, hur vi knäppte våra händer samman i min dödsstund.» Men den drömmande ropade: »Detsamma säger du natt efter natt, och tror jag dig och sträcker mig emot dig — då försvinner du i skuggorna. Så släpp mig nu, se, jag sliter mig lös!» Ännu en gång upptog den nederstigne kampen och ropade: »Har du ej sagt själv: ja, det är?» Men den andre skrattade hårt: »Nog har jag sagt det, och väntat har jag också. Men den utlovade kom ej, och nu inser jag: en lekboll var jag i en grym ödestunds hand. Hon har förslavat och skändat mig och lagt förräderiets ja på mina läppar. Men jag skriker emot dig: nej, det är icke. Och nej, och nej, och nu sliter jag dig i stycken, du dåraktiga lögn!» Då vek ynglingen tillbaka och böjde sig att försvinna, men än en gång kom ett sista ord, och han ropade till kamraten: »Så vill jag bringa dig ett tecken. På ljusa dagen vill jag återvända och bringa dig ett tecken.» Och han såg häpnad lysa med en första glimt av hopp i vännens ögon, när hans trötta huvud sjönk tillbaka ned i kuddarna.

Och i andens värld ilade han till sanningens tempel och uppsökte den gamle och frågade honom: »Tala och hjälp mig! Vilket tecken skall jag bringa min

vän, att jag är i sanningen?» Talade så den gamle: »Även därutinnan vill jag råda dig, min son, och Gud vare med dig. Vid middagstid varje sabbat predikar Baalschem om lärans hemligheter i det eviga tempel som står i den heliga insiktens himmel. Och vid tredje sabbatsmåltiden, vilken kallas den heliga drottningens måltid, predikar han om dessa hemligheter för människors öron, sedan hans ord helgats i den övre världen. Gå du om sabbatsmiddagen och lyssna till din mästares tal i himlarna och nedstig sedan till din vän, när han om eftermiddagen vilar på sin bädd, ej med fullvaket sinne men dock ej finnande ro, och förtälj honom talet. Detta vare honom ett tecken, att han må begiva sig till drottningens måltid i Baalschems hus och förnimma samma ord ur hans mun.»

Ynglingen gjorde så och lade mästarens ord på hjärtat och steg ned och uppenbarade sig för vännen i hans vakna dröm och utgöt orden över honom likt balsam. Så böjde han sig över honom och kysste honom, mun emot mun med himmelens kyss. Därefter försvann han.

Men den andre reste sig strax, och det var honom, som hade han förnummit det oförnimbara. Han gick ut, — där stodo björkarna i middagssol. Längre satt han under björkarna som en vetande, och i hans unga, vidöppna sinne strålade uppfyllelsens under från fjärran till fjärran. Men när solen dalade, gick han till Baal-

schems hus, ej av tvivel utan av längtan, Och han stod i dörren och hörde orden ur Baalschems mun såsom ur gudskraftens mun. Då bugade han sig till den talandes fötter och sade: »Rabbi, välsigna mig, ty nu vill jag dö. Ty varför skall jag längre vara här?» Men mästaren svarade: »Icke så. Träd ut under björkarna, som åter stå i sommarkvällens ljus, och tala till dem i din glädje: ja, det är. Välsigna dig vill jag visserligen men icke till att dö, utan redan här skall du skrida från port till port, från härskara till härskara, vidare och vidare.»

FÅGELSPRÅKET.

Rabbi Arje, predikanten i Polana, hyste i sin själ brinnande begär efter en visdom, som i de timligas krets är så sällsynt, att aldrig mer än en enda under en mänskoålders lopp är dess arvinge och väktare. Vid den tid, då rabbi Arje vandrade på jorden och kämpade för att komma i besittning därav, var det Baalschem, som innehade densamma.

Men visdomens innebörd var att mannen, som ägde den, hade gehör för alla varelsers språk under solen. Det var honom uppenbart vad alla djur på jorden och i luften förtrodde varandra om sin tillvaros hemligheter; ja, till och med vad träd och örter uttryckte, trängde till hans vetskap. Och tryckte han sitt öra till den svarta jorden eller den nakna klippan, nådde honom viskandet från de varelser, som sky ljuset och dväljas i springor och hålor.

Visserligen hade nog rabbi Arje klart för sig, vilken förmätenhet låg i hans önskan. Men han trodde, när han satte sig själv till domare över sin själ, att han dock hade rätt att hysa den för den upphöjda avsikts

skull, varur denna önskan härflöt. Han, som var talare och kunde bli bevekande och fruktansvärd i ordet, han trodde, att förstode han alla varelsers språk och kunde föra det på sin tunga, skulle han med sitt tal mäktigare än någonsin draga till sig allas själar, han skulle predika i jordens och himlarnas anda och regera alla hjärtan i sin församling som en kejsare sitt rike. Och i sitt innersta törstade han efter denna ogripbara makt, som föreföll honom skönare och mera eftersträfvansvärd än något annat i världen.

Så fattade han mod och begav sig till Baalschem i avsikt att för honom uppenbara sin åstundan och med sin önskan så omsnärja den heliges vilja, att denne blev honom bevågen och han av benådade läppar fick förnimma de visdomens ord, som leda till den underbara höjd, där människans öra med förståelse upplåtes för alla stämmor under himlen. Och han trodde, att när slutmålet för det han begärde var så upphöjt, skulle mästaren icke vägra att uppfylla hans önskan.

Längtan och hopp bevingade hans steg. Så gick han vägen fram utan att akta på människor eller ting, helt uppfylld av sin dröm om makt över själarna. Och så trädde han in i mästarens rum. Gemaket var fullt av människor, som lyssnade, stående eller sittande överallt, ty Baalschem höll just på att tala.

När rabbi Arje dragit till dörren efter sig, sänkte

han djupt och tigande huvudet mot jorden, och när han lyfte det, sjönk hans blick, hårdglänsande och orolig av själens rastlösa åtrå, i mästartens milda, blåskimrande ögon, som likt tvenne fridstrålande stjärnor lyste över rummet. Baalschem stod mitt emot honom och talade, lutad mot väggen. Rabbin förnam av hans blick, att han sett och känt igen honom, men den helige visade det icke med ord eller tecken, och hälsningen blev obesvarad, eftersom alla andra närvarande av vördnad för den upphöjde icke talade och icke rörde sig. Gästen blev stående vid dörren och väntade. Han lade märke till att mästarten talade i liknelse, men han var icke i stånd att följa talets innebörd, ty det kränkte honom djupt att Baalschem icke avbröt sig för att i ord önska honom välkommen eller åtminstone tillvinka honom en flyktig hälsning med handen. Men han lade band på sina oroliga tankar och föresatte sig att hålla sig stilla tills mästarten slutat, ty säkerligen skulle han då bjuda honom välkomst och frid. Men Baalschem hade talat, och nu lät han den ene efter den andre av åhörarskaran yttra sig, ty under det han själv berättade, hade han läst i uttrycket vad var och en av dem kände, motsägelse, fråga eller bifall. Lyssnande till tal och gensägelser, fäste sig varken värden eller gästerna vid den nykomne, och rabbin blev alltjämt stående djupt nedslagen vid dörren. Skammen att se sig så ringaktad brände hans strupe och förtog honom nästan andan.

Och likväl visste han sig alltid ha ägt den heliges aktning och vänskap. Han kände, som måste han smyga sig undan och gråta ut någonstädes i tysthet; som kunde han aldrig någonsin i sitt liv mer bliva glad. Men när hans hand ville smyga sig till dörrvredet och sakta trycka ned det, mindes han den önskan som fört honom dit, hans evinnerliga begär flammade upp och behärskade honom, och han menade att ingen förödmjukelse vore så ömklig, ingen smälek så bitter, att han icke kunde tåla den för det målets skull. Så härdade han ut.

Under tiden beredde sig många gäster till att gå. Värden ledsagade dem till dörren, önskande dem frid. Då, när hans klädnad snuddade vid rabbin, vred Baalschem huvudet nästan omärkligt emot honom och hälsade honom, liksom över axeln, utan glädje eller rörelse, med likgiltig röst, som någon man aldrig sett och ej bekymrar sig om. Predikanten var nu alldeles sjuk till sinnet. Han kände, som hade man berövat honom marken under fötterna och som sjönk han allt djupare och djupare i ett kallt, svindlande mörker. Dock vaknade hans längtan och livade honom på nytt, och han samlade all sin styrka och allt sitt tålmod och väpnade sig så mot den oförrätt, som dagen tillfogat honom. Och han sade sig: hur det än är, en grym tillfällighet, som kommer mig så på skam, eller en prövning, som mästarren tänkt ut till min luttring, jag stannar och inväntar

den gynnsamma stunden. Så tillbragte han dagen ända till sena aftonen i Baalschems hus bland hans vänner och lärjungar och röntte av sin herre ringa uppmärksamhet och aktning.

Mot kvällen lät Baalschem spanna för hästar och vagn för att åka bort, ty han ämnade samma dag anträda en resa till Kamionka och Jampol. Redan genomisades rabbi Arje av bitterhetens yttersta förtvivlan över att se Baalschem på detta sätt undandraga sig hans önskan, då mästaren med en vänlig handrörelse kallade honom till sig och bjöd honom sälla sig till några andra män, som åtföljde honom på resan. Då skälvde predikantens ansikte av djup glädje, ty han visste, att den helige med avsikt valde till sällskap på dessa färder dem av sina lärjungar, som han på ett eller annat sätt tänkte delgiva sin vilja eller sin insikt. Han kände, att mästaren förstått hans begäran och ämnade uppfylla den under vägen.

Tigande och längtansfulla foro reskamraterna ut på den redan skymningsdunkla slätten. Och liksom efter solens nedgång all växternas doft och jordens ånga frigjorde sig skarpare och kraftigare och mängde luften med sin krydda, så steg förväntan upp ur själarna, ty under dessa resor, som mästaren företog med sina lärjungar, brukade allvarliga och underbara ting gå i fullbordan. Vita, sällsamma dimskepnader stego ur åkern upp på vägen, vällde fram mot hästarna och reste sig

från jorden tätt invid vagnen, ökande färdemännens bävan. Och sedan kom mörkret, hästarna ökade farten, allt förlorade sig i dunkel.

Rabbi Arje hade efter den första hänförelsen försjunkit i sällsam trött förstelning. Under den skarpa farten smärtade honom nattkylan, hans hjärta var utmattat av dagens växlande känslor. Han höll sina brännheta ögon krampaktigt öppna, ty varje ögonblick kunde ju mästaren ropa hans namn för att tala med honom om det han åstundade. Men Baalschem satt försjunken i tysthet. Vid midnatt gav han befallning att stanna. Det var ett härbärke i en liten stad vid vägen, framför vilket de höllo. Mästaren steg genast uppför trappan till övervåningen, där värden beredde honom en viloplats. Lärjungarna stannade allesamman i den stora salen på nedra botten. En tjänstflicka ordnade i hast några bolstrar och täcken till nödtorftiga bäddar på de väggfasta bänkarna. Alla sjönko utmattade ned och somnade.

Rabbi Arje lade sig som de andra, men så snart han berörde bädden med sin kropp, var all den förlamande trötthet borta, som pinat honom under färden. Hans tankar flögo omkring i virvlande dans, och hans ständiga önskan kretsade i deras mitt. Stormen i sin själ förnam han som yttre larm. Ansträngt lyssnade han till varje ljud i huset. Skulle mästaren nu, nu, då alla sovo, under nattens mest hemlighetsfulla

timmar, kalla honom upp i sin kammare och beskära honom den åtrådade uppenbarelsen? Medan han låg och lyssnade, föll han i halvslummer, men inbillade ljud kommo honom snart att spritta upp. Sedan låg han glödande av feber i sin själ och inväntade morgonen.

När nattens skuggor från svart övergingo i askgrått, förnam han ett buller på tiljorna över sig och igenkände mästartarens steg. Sedan öppnades sakta en dörr, och stillhet rådde som förut. Predikanten låg och lyssnade en stund, så tog otåligheten överhand, han smög sig förbi de sovande och skyndade uppför trappan, enär han nu var viss, att Baalschem, som alltid under en kort stunds sömn förnyade livets flöden, nu stått upp från sitt läger. Och rabbi Arje trodde, att denna den kommande dagens nattborna stund vore gynnsam för hans bön.

På trappans översta steg träffades han av ett så starkt, så bländande sken, att han tumlade baklänges och en stund med slutna ögon måste hålla sig i ledstången. När han med möda var i stånd att slå upp ögonen, varsnade han den helige i dörröppningen, och Baalschems anlete var kärnan i det flammande sken, som nyss kastat honom tillbaka. Mästartarens huvud var som av flytande, vitglödande materia; ur ögonen framvällde blå silverbäckar. Synen var av så skräckinjagande härlighet, att predikanten darrade av svaghet i

alla lemmar och sjönk ned på sista trappsteget, döljande anletet mot golvet. Han kände, att den utkorade nu var ett med glorians högsta flöde och att endast det skimrande höljet, bestrålat av den fjärran själen, stod för hans ögon mellan tvenne världar. När han vågade lyfta blicken ånyo, liknade den hänrycktes anlete en bleknande stjärna, som viker för dagens ljus. Efter en stund kallade honom Baalschem vid namn. Han reste sig från sin knäböjande ställning och skyndade med sänkt huvud till mästaren, sjönk åter till golvet och brast i tårar. »Min vän, vad åstundar du i denna tidiga timme?» frågade den helige. Bävande av vördnad i sitt hjärta, fann rabbin ej ord till svar. »Var utan fruktan, stå upp!» uppmuntrade honom mästaren, men när rabbin försökte tala, kom blott ett otydligt stammande över hans läppar. Då reste han sig tillintetgjord och skamsen, lämnade den utkorade och gick tyst ned till kamraterna, som i sin djupa morgonsömn ej hörde honom komma, och återvände till sin bädd. Han steg upp med dem till frukosten, satt tyst och sluten under deras samtal och förrådde ej med en stavelse nattens upplevelse. Men Baalschem var som vanligt, lugn och mitt inne i livet.

När återfärden skulle anträdas, kallade han predikanten till sig och sade: »Min vän, intag platsen vid min sida, vi två vilja vara ensamma med varandra.

Så reste de, och dagens larm och id omslöt dem.

När staden låg bakom dem och fälten vidgade sig och en avlägsen skog skönjdes som ett mörkt streck mot himlens blå, lutade sig Baalschem litet framåt och såg sin granne med ett egendomligt leende i ögonen, sägande: »Orsaken till din ankomst och din vistelse i mitt hus känner jag, min vän. Du hoppades, att jag skulle delgiva dig min insikt, att ditt öra som mitt måtte förnimma alla varelsers språk. Jag vet, att endast detta fört dig till mig.» Rabbi Arje fattade mästartarens hand och tryckte sitt brännheta ansikte mot den, och intet ljud till svar kom över hans läppar. Men Baalschem såg ut över de blekgröna sädesfälten, och leendet låg kvar över hans drag. Efter en stund återtog han: »Sätt dig närmare mig och böj ditt öra till min mun. Nu vill jag lära dig min visdom. Innan jag leder dig till hemlighetens urgrund, är av nöden att framhålla för dina ögon en sak, som du vet. Men minns att detta, som jag nu vill säga, blott är en förberedelse till den sista uppenbarelsen. Du känner till den väldiga vagn, som står i andevärldens högsta sfär. I vart och ett av dess fyra hörn sitter ett huvud, en människas, en tjurs, ett lejons och en örns. Dessa fyra varelser dölja inom sig ursprunget och källan till det som händer alla levande väsen i vår värld, får anda och födes såsom ord. Av människoanletet gives oss anden och själen i det språk, som vi människor bruka härnere. Av tjurens huvud erhålla de djur, som tjäna

och bistå oss, kraften och innebörden i sina läten; från lejonets kommer betydelsen av de skri, som de obändiga vilda djuren i skog och ödemark utstöta i skymningen för att kalla och locka varandra; och örnens huvud föder i sin hjärna fågelvärldens läten, som fylla luften under himlen.

Och vet, min vän, att den som förmår svinga sin själ så högt, att han intränger i den sfär av den övre världen, där vagnen står, och skådar så klart och djupt, att han fattar den innersta väsenshemligheten hos vagnens fyra varelser, som äro sinnebilder av vår värld, han har sinnet öppet för alla ljud på jorden. Han skiljer falska ord från sanna och bedrägliga toner från dem, som komma från hjärtat. Han hör stämmorna under jorden samtala i natten, när stillheten tycks människan fullkomlig och varje ljud förefaller att ha dött bort. Och djurens röster på jorden och fåglarnas i luften uppenbara för honom de hemligheter, för vilka människans sinnen eljest äro döda och okänsliga. Se, så tiger världen aldrig inför honom, den tränger sig på honom med alla sina under, intet är orörligt och slutet, ty han har i vagnen där ovan skådat och förstått roten, varifrån allt kommer. Men förstå mig rätt: vad jag nu vill säga dig är själva kärnan i uppenbarelsen. Böj därför ditt öra till min mun och lyssna med hela din själ. Slut dig i detta ögonblick för allt, som är utom dig, för allt utom mina ord!» Och nu viskade mästaren till rabbin upphöjda

ting, som ingen förnummit, och uppenbarade för honom mysteriet med vagnen och dess gestalter i hela dess djup. Och mästaren fortsatte att tala, och det föreföll rabbin som uppläte sig port efter port för honom, alla skuggor och dunkelheter försvunno, allt grumligt och orent klarnade, och hans hjärta kom nära världens stora hjärta.

Under det han sålunda satt tätt slutet till mästaren med ena örat vid den heliges mun och uppgick i lyssnande, for vagnen in i en skog. Vägen var smal för det ståtliga fordonet, och barrträdens grenar snuddade vid rabbins andra öra. Då började han lägga märke något litet till omgivningen och hörde, att allehanda fåglar uppstämde sin morgonsång. Snart urskilde han underbart nog enstaka ord och partier, och det hela var ett stort samspråk, och allt hade en munter, älsklig mening. Då kände sig rabbin glad och stolt i hjärtat, han fortsatte begärligt att lyssna och urskilde snart med innerlig tillfredsställelse över sin underbara förmåga även andra djurs läten och innehållet i deras tal.

Men för det ena släppte han ingalunda det andra utan hörde med andra örat ej mindre ivrigt på mästarens ord och uppfångade sålunda bäggedera med splitttrat sinne.

Skogen tog slut, och helt nära varseblev man staden, som var Baalschems mål. Denne hade slutat sin undervisning och betraktade predikanten stillatigande och

granskande. »Har du noga klart för dig, vad du förnummit genom mig?» frågade han om en stund. Och rabbi Arje såg på honom med säkra, glädjestrålände ögon och sade: »Ja, mästare, jag har väl förstått allt!»

Då strök den helige med handen lätt över hans panna.

Nu hade rabbin glömt allt, all den uppenbarelse som Baalschem nedlagt i hans ande. Där satt han, tröstlöst tom som utbränd, och hörde fåglarnas pip i plogfårorna och förstod och kände lika så litet som före den dagen — endast djurens enkla, meningslösa läten!

Men Baalschem log och sade: »Ve dig, rabbi Arje, du som har en så ostadig, snål och glupande själ! Kunde du ej helt överlämna den åt mig det ögonblick, då jag ville nedlägga nåden i den? O, ve dig, min vän, som ville rikta den i mångfald och brådska! Guds under äro deras, som kunna samla sig i ett och låta sig nöja!»

Då sjönk rabbin samman och snyftade tungt och bittert.

ROPANDET.

Rabbi David Firkes, den tigande, Baalschems lärjunge, ville nedkalla Messias. Sin vilja skulle han göra till en storm, den stormen skulle skaka portarna därovan, skulle draga därin och kalla och gripa och rycka Messias till jorden. Och han samlade sin kraft och hämtade henne ur alla ting, åt vilka hon var given, och frigjorde sitt liv från alla väsen och makter. Och när hans kroppsliga tillvaro med sin tyngd störde hans andakt, späkte han sig och nådde den punkt, där man kan undvara mat och sömn, och levde i samling och avskildhet många dagar och nätter. Men snart märkte han sin begränsning och såg, att han var ensam. Han skulle föra tidens talan men kunde det icke. Han skulle förkunna hennes mognad men kände henne icke. Han var icke förmäld med henne. Fjärran från honom utbredde sig människornas lägerplatser.

Då fann rabbi David vad han hade att göra. Varje år på försoningsdagen utsågs han att bedja den stora bönen inför församlingen. Nu förstod han meningen därmed. Han visste han skulle bära allas böner

på sitt ords vingar, församlingens bön och all Israels bön — ty var icke Baalschems bönehus den andliga jordens medelpunkt? Och han beslöt att slunga sitt ord ut över folket som ett väldigt nät och draga all hänryckningens kraft från de enskildas små önskingar och leda den till Messias. Binda ville han alla Israels själar till en kämpande skara, till krävande flykt. Ja, han ville tala för tiden. Allas ord skulle flyta samman med hans ord och stiga med hans. Ja, han ville förkunna att tiden var mogen. Mångfalden skulle sammanväxa till den enhet, som ingen brist mer känner. Förmåla sig ville han med tiden och blanda sitt blod med hennes blod och sin själ med hennes själ och slunga det ett vordna i natten för morgonens skull.

Försoningsdagen var inne, och alla samlades till morgonbön. Som döda stodo de i dödas kläder och beredde sig att skåda in i evighetens öga. Blott mästarren uteblev. Baalschem var annars den förste i bönehuset som en Guds dörrvakt. I dag dröjde han, och hans skara väntade med bävan, vetande att allt han gjorde hämtade sin mening ur det hemliga skeendet i världen. När morgonen redan ljusnat till full dag, inträdde Baalschem äntligen, tyst och nästan tveksamt, skred förbi de församlade och såg på ingen, gick fram till sin plats och lade huvudet ned mot bokstolen. Och de andra stodo och betraktade honom och vågade

icke börja att bedja. Men han lyfte huvudet om en stund och blinkade med ögonen likt den, som försöker se in i solen, därefter sänkte han och lyfte det igen, och detta fortfor en stund. Sedan rörde han sig likt en vaknande, som vill frigöra sig från en fjättrande dröm, och vinkade att man skulle resa sig till morgonbön. Men när denna var läst, och församlingen andaktsfullt ordnade sig till den stora bönen, som kallas Mussaf, såg mästaren sig om i kretsen, såg dem stå där, en stor skara, stumma, i dödas kläder, beredda att dö och att leva. Och tyst, släpande ord efter ord som ur dödens djup, talade han till dem som stodo omkring honom: »Vem skall läsa Mussaf för oss?» Knappt hörbara voro hans ord, men häpnaden steg upp i samma ögonblick i församlingen och böljade stilla genom det stilla rummet. Ty alla visste, att detta var rabbi Davids sak, och han var insatt av mästaren sedan många år och var Guds tjänare till att högt och lyftande bedja den höga Mussaf på försoningsdagen, att ur alla darrande hjärtan och från alla viskande läppar frambära önskningsar och böner, fria från hjärtans och läppars skygghet. Men ingen vågade svara den helige, och tigande böljade häpnaden. Han frågade om och om igen, tills någon tyst och tveksamt sade: »Rabbi David är ju förebedjaren!» Då reste sig Baalschem och vände sig mot arken, framför vilken rabbi David stod, spöklikt blek och som död, och

talade till honom i våldsamt hån, släpande ord efter ord som ur helvetets djup: »Du, David, vill läsa Mussaf för oss? Vet intet, och vill läsa Mussaf vid Jomhakkippurim?» Där stodo alla bestörta och förstodo intet av det som skedde, och var och en frågade sig i sitt hjärta, hur det var möjligt, att mästaren sålunda smädade en människa och till och med en zaddik, till och med på försoningsdagen. Men skräcken var stor, och ingen yttrade ett ord. Rabbi David stod förstelnad och rak framför arken, och det var honom, som bure honom en virvelstorm ut i natten, och knytnävar sträckte sig upp och slog honom, och iskalla klor ryckte fram hans själ och kastade ut den i natten. Och han stod som i ett tomrum och varnade icke tiden och var förlorad. Men plötsligt släppte honom virveln, och han såg sig själv stå framför arken och hörde ett Baalschems ord ljuda emot sig. Och Baalschem sade med lätt röst: »Är ingen här till att läsa för oss, nå, så kan du göra det, rabbi David!» Då störtade tårar ur rabbi Davids ögon, och han grät och grät och började bedja genom tårarna och bad häftigt gråtande, och hans förkrossade hjärta utgöt sig i tårar och ständigt nya tårar. Och tårarna förde med i sin ström hans redobogenhet och hans höga vilja och buro med sig hans själs Kavvana, dagars och natters frukt, det oändligas spänning. Och intet kände och visste han mer än sitt hjärtas lidande; och i sitt hjärtas sorg

talade han till Gud och bad och grät. Och av hans sorg tändes församlingens sorg och flammade upp. Den som brett ett täckelse över sitt livs vinklar och vrår, han drog det bort och visade sina sår för Gud som för en läkare. Den som rest en mur mellan sig och människor, han rev ned den och led de andras smärta i sin egen smärta. Och den som kände en tyngd över bröstet, emedan han i sin trånga krets ej kunde finna det ord, som tränger till skickelsernas kärna, han fann det nu och andades i frihet.

Men när högtiden var förliden och Neïlas sista högtidsklanger brusat hän i kvällen, trädde rabbi David fram till Baalschem. Och när han stod inför honom utan att kunna lyfta sina blickar och ej såg, blott kände hans goda, lugna ansikte nära sitt eget, förmådde han ej längre behärska sig, utan sjönk ned för sin herres fötter och låg en stund stum och kämpande. Slutligen såg han upp och talade med stor möda: »Rabbi, vilken synd har du funnit hos mig?» Bakom honom trängdes församlingen, och alla väntade på mästarens ord; med ögon, som klarnat och fått ro av bönen, sågo de på hans mun, och från alla ur guda-glödens källa stillade hjärtan slog samma fråga emot honom. Och Baalschem talade och sade: »Ingen skuld finner jag hos dig, rabbi.» Och lade händerna på hans axlar och böjde sig över honom som en fader, vilken tigande välsignar sin son, och sade för andra gången:

»Ingen skuld finner jag hos dig.» Och när rabbins sorgsna, väntande blick flög emot honom, fortsatte han: »O, rabbi David, du har berett dig i anden och lögat din kropp i späkelsens eld och spänt din själ som en Kavvanas bågsträng för att nedkalla Messias.» Han tystnade, och rabbin sänkte sitt huvud, och han talade vidare: »O, rabbi David, du ville slunga ditt ord som ett nät över Israels folk och draga allas viljor i din tjänst för att nedkalla Messias.» Och än djupare lutade rabbin sitt huvud, och Baalschem fortsatte: »O, rabbi David, trodde du, att din makt kunde gripa det ofattliga? Och trängde den så in i himmelens innersta och med betvingande armar omslöte Messias' tron, trodde du, att du då kunde fatta honom, som min hand griper tag i din axel? Ovanom solarna, ovanom världarna vandrar Messias i tusen sinom tusen gestalter, och solar och världar mogna honom till mötes. Samlad i sin övre gestalt, kringspridd i osägliga vidder, vaktar han allestädes själarnas växande, lyfter han ur alla djup fallna gnistor. Dagligen dör han i stilla förgängelse, dagligen spirar han och födes i stillhet, dagligen stiger han upp och ned. När själen en gång spänstig och fulländad med rena fotsulor beträder en ren jord, då slår hans timma i hans hjärta, då skall han framstå ur alla livsformer och sitta på sin tron, herre över himlaflamman, som stigit ur de frigjorda gnistorerna, och han skall nedstiga och komma

och leva och förläna själen sitt rike.» Och Baalschem talade åter: »Men du, rabbi David, vad har du gjort? Du ville slunga din själ och Israels själ ut i natten för morgonens skull. Men känner du nattens, det andra rikets herre? Vet, alltid är det en, som spörjer tiden, och en, som svarar för tiden. En som vill giva och en, som icke kan mottaga. Denne är han, nattens herre, hans uppgift är att förkunna och visa vad tiden brister. Och när han såg, att du beredde och helgade dig, blossade stor fröjd upp i honom, och han tänkte fånga Israels bön i din bön och därav göra sig ett lekverk och smycke. Och även han spände sin själ likt en Kavvanas bågsträng och ställde sig på vägen, där din bön skulle stiga, och bemödade sig att fånga den. Och jag stred mot honom denna morgon och ville förjaga honom, men jag kunde det icke. Då slog jag din själ med skammens ljungeld, att den förlorade sin viljas kraft och uppgick i tårar. Och din bön steg bland Israels böner, steg fri upp till Gud.» Då sänkte rabbi David sitt huvud än djupare, ända till marken. Men Baalschem reste honom och drog honom till sig sägande: »När din själ uppgick i tårar, då uppflammade Israels sorg av din sorg. Och alla stodo i sin hjärtesorgs luttrande eld inför Gud, och var och en renades i sina tårars flöde. Hur många fallna gnistor lyfte du ej ur sitt fångsel! Sannerligen, rabbi David, då du grät, var Messias i dig.»

HERDEN.

Alltid när ljuset sänder sin budbärare, sänder också natten sin budbärare. Ljuset har blott sitt öga, men natten har tusende armar. Ljusets budbärare har blott sin gärning, men nattens budbärare har tusende åthävor.

Den gången hette han Jakob Frank. Förfaren i alla bedrägliga konstgrepp, förfalskade han det heligaste, genomströvade med tolv utvalda Polens städer och lät dyrka sig som Messias och Guds son. Lögnens brokiga tjuskraft utgick från honom, hans veka, lysande blick bedårade landet, och alla vankelmodiga hjärtan föllo honom till.

En morgon kände Baalschem en hand på sin skuldra, och när han vände sig om, varsnade han kampens ängel med blek panna och vreda ögonbryn. »Vad begär du, herre?» frågade han med bävande mun. Men ängeln svarade blott: »Du vet det», och gick. Och Baalschem kände, att handen var borta från hans skuldra, men en börda var kvar och ville icke släppa tag.

Dock rustade han sig. Och när han märkte att kraften, som bodde inom honom, ej var till fyllest för verket, beslöt han återkalla till sig alla de strålar han i hela sin levnad låtit utgå till jordens varelser. Och han anropade strålarna vida omkring och slungade ett rop ut över jorden, sägande: »Vänden hem, mina barn, ty jag behöver er till kampen.» Och strax kommo strålbarnen flygande och omgävo honom i en vid krets och tego. Och Israel, Eliesers son, benämnd Baalschem, såg hur vida omkring den ena lysande sfären av hans strålar slöt sig till den andra, liksom den sjunkande solen betraktar sina reflexer, prunkande i aftonrodnaden längst ut i fjärran. Och han sade lågmält, långsamt rörande sina läppar: »Mina barn, min krafts stjärnbilder och vandrande lågor. En gång utsände jag eder att bringa tröst, glädje eller förlösning. Men nu kallar jag er hem att åter varda mina och bistå mig i den stora striden mot nattens budbärare. Icke hade jag dragit er undan de orter i den levande världen, där I växen och uppväcken liv, vore det icke för frälsningens skull och framtidens födelse. Men nu kallar jag eder.» Och tigandet bredde sig åter över landet, som hade strålbarnens tigande ljus sugit till sig vart ljud. Slutligen sade ett av dem: »Fader och mästare. Tillgiv, och även I andra, tillgiven att jag inför er talar om ringa ting. Men jag ville bedja, käre herre, att du låter mig återvända till mitt rum.

Ty när du släppte mig från dig, då sände du mig in i en ynglings hjärta, som var mycket tungsint. Han såg genom sitt fönster en vildvuxen skogsås, den var stundom grön och stundom gul och röd och stundom vit allt efter årets tid. Och ynglingen stod där och såg på detta, som man ser på likgiltiga ting. Men sedan jag vuxit mig in i hans hjärta, ser han från sitt fönster livets berg, och grönt och rött och vitt är skenet från ett sagolikt, ljuvt skådespel. Vill du beröva honom det?» Då teg Baalschem och vinkade bifall åt gnistan. Men genast höjde sig andra röster och berättade om människor, som de befriat från tvivel och tomhet, från oro och bitterhet, från blindhet och djup nöd och vilka, när strålarna lämnade dem, åter måste sjunka i det hårda, förkvävande mörkret. Och snart ljöd det från tusen munnar genom luften: »Vill du slunga dem alla i fördärv, dem du befriat? Vilken frälsning kan någonsin sona, om alla dessa nu varda förtappade?» Så då nade frågan tusenstämmigt.

Länge satt Baalschem och lyssnade till den uppörda luften, som ej ville bli stilla ens efter den sista tonen utan darrade och sjöng. Då log han ett sällsamt leende och sade: »Väl, mina barn, jag välsignar eder för andra gången. Och nu — vänden hem!» Och han reste sig och utsträckte händerna över de lysande skarorna, och det var som en dödsstundens hälsning.

Och när han blivit ensam och såg strålarnas sista guldknippe försvinna i världen långt bort vid himlaranden, talade han så till sin själ: »Så sök dig nu en ledsagarinna, min själ, som är så innesluten i sin gärning som en vilande fågel i sina vingar, och så omgiven av nådens gloria, att hennes krafts alla strålar blott väva hennes klädnads glans tätare och tätare. Sök dig en syster, min själ, och lägg på hennes skuldror budskapet och befallningen, och lägg din arm om hennes hals, och led henne mot mannen med de tusen åthävarna, att hon må tillintetgöra honom.» Och han svingade sig upp i den övre världen och trädde in i profeternas himmel. Där mötte han Achija från Schilo, den gamle, vilken en gång som den gudomliga vredens utsände skred fram över den heliga jorden mot konungarna av Juda. Han hälsade Baalschem sägande: »Välsignad vare han som kommer, Israel, min son. Jag hör en önskan susa fram i dina steg, en mäktig önskans brus. Som den tid, då du var gosse och jag nedsteg till dig om nätterna och lärde dig nitälskans hemlighet, och din klara låga slog emot mig och omslöt mig med flammande armar, innan jag ännu var hos dig, lika full av eld är du ännu och glöder och glöder. Sannerligen liknar du en av Serafim, de lågande, som förtära sin egen eld och dock med den elden nära all världen.» Men Baalschem genmälte: »Icke så,

käre mästare, utan av kärnans glöd har jag skänkt bort mer och mer, och nu är jag endast skugga av min låga, i rörelse som den — men dunkel. Och detta är min önskan som du förnummit av mina steg, och visst är den mäktig: att finna den själ som likt Serafim brinner av egen eld. Ty hennes eld vill jag slunga mot nattens sändebud, att han må varda förintad.» Då sade Achija: »Ont gör det mig, min son, att jag icke kan giva dig vetskap om detta. Ty mitt åliggande är att lära utkorade själar nitälskans hemlighet. Men den slik lärdom tarvar och är mottaglig därför, vore det ock den högsta själ, ej är det henne du söker. Ty ej tränger kunskap om hemligheten till dem, som själva äro hemlighet. Men låtom oss fråga Elija, förbundets budbärare. Under sina färder över jorden har han måhända sett den du söker.» Och de begåvo sig till Elija, som just på snabba fötter skred genom salen i profeternas himmel, alla hans lemmar voro ännu spända av flykten, och i sitt hjärta skådade han redan nya vägar. När de trädde fram till honom, böjde han sig mot dem, och det var, som stannade en vandringsstjärna i sitt lopp för att betrakta en människa. Och innan de ännu hunnit fråga, talade siaren till Baalschem och sade: »Den du söker är herden Mosche. Han vallar får i de berg, som kallas Poloninerna.» Och knappt hade ordet utgått av hans mun,

förrän Elija åter vände sig mot sina världar och beredde sig till ny färd.

De mjuka ängarna böljade som vågor, rörda av sommarens djupa och stilla andedrag. Luften var full av ett vetande, som icke vill tala. Baalschem vandrade, och intet berörde hans själ, ty hans vilja behärskade henne och höll henne avskild från allt — denna själ, som under ett långt liv hängivit sig åt varje väsen i överströmmande medlevande.

Han aktade ej på djuren, som kommo skridande ur skogen med tillit i ögonen vid ljudet av hans steg, han svarade icke grenen, som smekte hans arm. Helt slutet inom sig själv, vandrade han genom nejdens majestät. Hans fötter märkte ej vägen och buro honom, som började han alltjämt sin vandring. Och han kom till en stor äng i bergen, som i brant stigning höjde sig ända till toppen på andra sidan en bred grav. Över det stora fältet spred sig Mosches får likt lätta, vita molntappar. När Baalschem varnade betesmarken, strök han sig tungt över ögonen, som ville han förjaga en frestande syn, och satte sig sedan bakom buskarna för att obemärkt speja efter herden, ty ordet var ännu ej över honom.

Då märkte han en yngling vid kanten av graven, med skuldrorna täckta av ljust hår, de blålysande

ögonen vidöppna som ett barns ögon, kraftig till växten, i torftig dräkt. Ynglingen öppnade munnen och talade, och fast ingen var i hans närhet och ingen så långt ögat nådde, samspråkade han med en varelse och talade till honom innerliga ord. Så sade han: »Käre herre, lär mig vad jag kan göra för dig! Hade du får som jag kunde valla, jag skulle vakta dem dag och natt utan att begära någon lön. Säg, vad skall jag göra?» Så teg han, och hans blick föll på den vattenfyllda graven. Han reste sig och började hoppa över graven med händerna i sidan och fötterna tätt hopslutna. Graven var bred och full av gyttja och yngel, och sprången frampressade pärlor av svett. Men gossen upphörde ej och stannade ej ett ögonblick på någondera sidan utan hoppade om och om igen, sägande: »För din skull, käre Herre, dig till behag!» Stundom avbröt han sitt förehavande för att övervaka fåren, som under tiden klättrat alltför högt, och fällde smek samma ord till sin hjord och ägnade dem vänlig omsorg. Men så sprang han åter till graven.

Länge betraktade Baalschem detta, och det föreföll honom, som vore denna tjänst förmer än allt vad han själv någonsin med andäktig, samlad själ offrat åt Gud.

Slutligen steg han fram ur sitt gömsle, gick bort till Mosche och sade: »Jag har ett ord att säga dig». Herden svarade: »Det är mig icke tillåtet, ty min dag är dens, som lejt mig.» Mästaren återtog: »Jag ser

dig ju hoppa utan att akta på tiden.» Herden invände: »Det gör jag för Guds skull, för honom får jag förspilla ögonblicket.» Men Baalschem lade sin goda hand på hans arm: »Vän, även jag är kommen för Guds skull.» Då var Mosche redo, och de satte sig, sida vid sida under ett träd, och den helige talade om gudomliga ting, och det blev till en klar och mäktig bekännelse, och herden bredvid honom lyssnade med bävan i hjärtat till orden. Och Baalschem talade om spillrorna av gudstemplet i Jerusalem och om hjärtat, som slår och väntar under spillrorna. Och om de söndrade talade han; om den ensamme Guden, som berövats sin ljusgloria, i tingens virvlande avgrund ser han ned och väntar; men genom avgrunden vandrar Schechina som en späd, förskjuten jungfru i solskensdräkt och längtar och lyser, och alla väsen dricka hennes ljus och hennes längtan. Och varelserna lysas och glöda av gudomens stråle och flamma likt offerlågor, som sträcka sig mot himlen. Och allt hastigare blir det begrävda hjärtats slag, allt mera längtansfyllda härlighetens steg, och allt djupare den Ensammes blick. Och redan synes det, som ville alla själar vända åter till sitt ursprung och förlösa Gud ur hans avskildhet och uppfylla evighetens hemlighet. Men natten är vaksam: ur hennes håla speja tusende ögon ut i vardandet, och tusende armar slingra sig in i vardandet. Och då tiden är inne, sänder natten sin bud-

bärare. I vekt, förledande mörker drager han fram över jorden. Den hans ord berört, från honom faller ljushöljet bort, och den som träffats av hans blick, hos honom slocknar offerlågan.

När Baalschem talade om nattens utsände, sprang herden upp och ropade: »Herre, var är den mannen du talar om? Ty han får icke leva längre än till det ögonblick jag finner honom!» Men mästaren bjöd honom vara stilla och begynte undervisa honom i kämpandet.

Men demonen vedersakaren svävade i rymden och blev varse själarnas förbund, hur den mogna, upp-lysta själen omslöt och ledde den stormstarka, flygande. Och som förbannelsens makt skänkt honom förmågan att skåda det inre i händelsernas värld, förstod han, vad samtalet mellan den gamle och den unge på ängen i skogen betydde för honom och evigheten. Han sträckte sig över världen och drog mäktigt till sig allt ont, som frodades vid den tiden. Sedan tillkämpade han sig vägen till himlarna och krävde med ljungande ord sin rätt över tiden. Då ljud ur ensamhetens namnlösa innersta en röst, den var så full av sorg, så överfull som en skål, som överspolas av havets vågor; och sorgen hävde sig och böljade i rösten som havets vågor. Och demonen föll ned och förskräcktes, ty vetandet kom över honom. Och rösten talade och sade: »Väldighet mäter sig mot

väldighet, och den ena kretsen övergår i den andra. Över vilken tid vill du råda? Ögonblicket är ditt, alltid ögonblicket, tills själen en gång blir dig övermäktig och du störtar dig in i mitt ljus, emedan du ej längre fördrager att vara ögonblickets herre. Och se, du vet det.» Och rösten förstummades; men sorgens vågor hävde sig och böljade, och demonen låg framför henne i vetandets fjättrar. Men snart avskakade han dem och for ned, och darrande grep han om molnen och kramade dem ursinnigt samman med nävarna. Han ryckte upp stormen och slungade blixterna och tvingade åskan åter och åter till verket. Han utsände den beklämmande ångesten i sitt följ, och hon grep om hjärtan med stryparehänder. Eld föll över staden, och klockorna stönade högt.

Då herden Mosche förnam dånet och dundret, for han upp mitt under det heliga talet, han tänkte på sina djur, som utan skydd voro spridda över berget, utsatta för ovädret. Han sprang upp och ilade med långa, skyndsamma steg bort att med barnsliga smeknamn locka på de vilsekomna och lyssnade ej alls till den helige och hans varning.

Baalschem tystnade, sorgen bredde sig över hans panna, och han böjde sig för förintelsen. Och långsamt steg han nedåt med huvud och blick sänkta mot jorden. Men när han stod ner i dalen, kände han en arm om sin hals. Och då han vände sig om, varse-

blev han kampens ängel med strålande panna och kärleksfull blick. Och ängelen lade även sin andra arm om hans hals och kysste honom. Och Israel ben Elieser förstod, att detta är dödens ängel, han som nämnes förnyaren. Och det vetandet tröstade honom.

INNEHÅLL.

Inledning

Den judiska mystiken	7
--------------------------------	---

Om Chassidernas liv

Hillahabut: Om innerligheten	27
Aboda: Om tjänandet	35
Kavvana: Om intentionen	47
Schiflut: Om ödmjukheten	57

Ur Baalschems legender

Den första kretsen	75
Varulven	75
Eldens furste	81
Uppenbarelsen	88
De heliga och hämnden	101
Himmelsvandringen	107
Jerusalem	110
Den andra kretsen	117
Bönboken	117
Psalmsägaren	124
Vedersakaren	134
Den tredje kretsen	148
Nyårspredikan	148
Från härskara till härskara	156
Fågelspråket	165
Ropandet	177
Herden	184

*Judiska litteratursamfundets
skriftserie.*

I.

N y h e b r e i s k l y r i k
(1870-1920)

i urval och tolkningar av
M. Ehrenpreis och Ragnar Josephson

Pris 9 kr.

II.

I s r a e l s
n u t i d o c h f r a m t i d

Valda essayer
av samtida judiska tänkare.

Med inledning av

M. Ehrenpreis

Pris 8 kr.

Pris för föreliggande volym

6 kronor.

Stockholm 1922. P. A. Norstedt & Söner. 220849